

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE, PODNEBJE IN ENERGIJO
AGENCIJA REPUBLIKE SLOVENIJE ZA OKOLJE

TRAJNOSTNA OSKRBA S HRANO V SLOVENIJI

Trajnostna oskrba s hrano v Sloveniji

LJUBLJANA 2025

IZDAJATELJ

Republika Slovenija, Ministrstvo za okolje, podnebje in energijo
Agencija Republike Slovenije za okolje, Vojkova 1b, Ljubljana

PROJEKTNi VODJA

mag. Barbara BERNARD VUKADIN

UREDILA

• Sara BELE • mag. Ben MOLJK

AVTORJI

• Sara BELE (KIS) • mag. Ben MOLJK (KIS) • dr. Maja KOŽAR (KIS) • mag. Matej BEDRAČ (KIS)
• dr. Ajda BLEIWEIS (KIS) • Jure BREČKO (KIS) • Špela PUCIHAR (KIS) • dr. Tanja TRAVNIKAR (KIS)
• dr. Jože VERBIČ (KIS) • Barbara ZAGORC (KIS) • mag. Barbara BERNARD VUKADIN (ARSO)

LEKTURA

KIS

OBLIKOVANJE

Aleš SALOKAR

FOTOGRAFIJE NA NASLOVNICI

© Janko Verbič (govedo); © Ana Hiti Dvoršak (sortirnica jabolk); © Innviertlerin, dostopno preko pixabay.com (tržnica); © spletni portal Naša super hrana, dostopno preko nasasuperhrana.si (krožnik z jedjo); © Freepik, dostopno preko freepik.com (odpadna hrana)

Uporaba podatkov: Vsebina in podatki, predstavljeni v tej publikaciji, so namenjeni informiranju o in podpori trajnostnemu razvoju. Publikacijo je dovoljeno razširjati pod pogoji Creative Commons licence CC BY-NC-ND 4.0 v celoti ali po delih, nekomercialno, brez sprememb in z navedbo vira: Agencija RS za okolje, Trajnostna oskrba s hrano v Sloveniji, 2025.

Publikacijo je v sodelovanju z zunanjimi sodelavci pripravil Kmetijski inštitut Slovenije (KIS) v okviru naloge: Priprava kazalcev okolja in kmetijstva 2024/25, sodelovanje v omrežju Eionet ter priprava publikacije na temo trajnostne oskrbe s hrano (št. pogodbe 2571-24-100018 z dne 2. avg. 2024).

Publikacija je izšla v elektronski obliki in je objavljena na spletni strani: <https://eionet.arso.gov.si/>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI](https://cobiss.si/)-ID 255761667

ISBN 978-961-7237-02-3 (PDF)

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	6
2 OSKRBA S HRANO IN PREHRANSKI SISTEMI	7
2.1 OSKRBA S HRANO – POT HRANE OD PROIZVODNJE DO POTROŠNJE	8
2.2 TRAJNOSTNI PREHRANSKI SISTEM: EKONOMSKO ZANIMIV, ODPOREN, OKOLJU PRIJAZEN IN PRAVIČEN	11
3 PROIZVODNJA HRANE	14
3.1 KMETIJSTVO JE TEMELJNI GRADNIK PREHRANSKEGA SISTEMA	15
3.1.1 Kmetijska zemljišča so temelj proizvodnje hrane	15
3.1.2 Slovensko kmetijstvo sloni na družinskih kmetijah	20
3.1.3 Kmetijska proizvodnja v Sloveniji je usmerjena pretežno v živinorejo	25
3.1.4 Slovenija dosega višjo stopnjo samooskrbe pri živalskih proizvodih	30
3.1.5 Negativni vplivi kmetijstva na okolje in podnebje se v Sloveniji zmanjšujejo	33
3.2 TUDI RIBIŠTVO IN LOVSTVO NAS OSKRBUJETA S HRANO	41
3.3 PODNEBNE SPREMEMBE POMEMBNO VPLIVAJO NA PROIZVODNJO HRANE	42
3.4 KMETIJSKA POLITIKA SPODBUJA VEČNAMENSKO VLOGO TRAJNOSTNEGA KMETIJSTVA	44
4 PREDELAVA, DISTRIBUCIJA IN PRODAJA HRANE	47
4.1 KLJUČNI ČLEN V VERIGI OSKRBE S HRANO SO ŽIVILSKO-PREDELOVALNA PODJETJA	48
4.2 ZA STABILNO OSKRBO S HRANO JE POTREBNO POVEZOVANJE	49
4.3 SLOVENIJA JE NETO UVOZNICA HRANE	52
5 POTROŠNJA HRANE	55
6 ODPADNA HRANA	59
7 KAKO DO BOLJ TRAJNOSTNE OSKRBE S HRANO V SLOVENIJI?	62
8 SLOVAR KLJUČNIH POJMOV	65
9 VIRI IN LITERATURA	66
9.1 CITIRANI VIRI	66
9.2 STATISTIČNI IN DRUGI PODATKI	70

KAZALO SLIK

Slika 1: Poenostavljena shema prehranskega sistema s ključnimi procesi in akterji	9
Slika 2: Površina (2000–2023) in struktura (2023) KZU v Sloveniji	16
Slika 3: Prostorska razporeditev območij OMD in delež vseh KZU na območjih OMD; 2023	16
Slika 4: Varovana območja narave v Sloveniji; 2021	17
Slika 5: Vodovarstvena območja v Sloveniji; 2023	18
Slika 6: Spremembe namenske rabe zemljišč (2014–2023) ter površina neobdelanih kmetijskih zemljišč in kmetijskih zemljišč v zaraščanju (2019–2023)	19
Slika 7: Število in povprečna velikost (KZU, GVŽ) kmetij v Sloveniji; 2000–2020	20
Slika 8: Struktura kmetij po velikostnih razredih KZU in GVŽ v Sloveniji; 2020	21
Slika 9: Struktura kmetij (2020) in spremembe v številu kmetij (2010–2020) v Sloveniji po glavnih tipih kmetovanja	22
Slika 10: Povprečna ekonomska velikost kmetij v Sloveniji in EU ter struktura kmetij po razredih ekonomske velikosti; 2020	23
Slika 11: Starost in izobrazba gospodarjev na kmetijah v Sloveniji; 2020	24
Slika 12: Struktura vrednosti kmetijske proizvodnje (tekoče cene); povprečje 2019–2023	25
Slika 13: Površina kmetijskih zemljišč v uporabi po kategorijah rabe; 2000–2023	26
Slika 14: Struktura rastlinske pridelave v Sloveniji po površini KZU; 2023	26
Slika 15: Skupno število GVŽ (2000–2020), povprečno število GVŽ na kmetijo in najpomembnejše živinorejske panoge v Sloveniji (2020)	28
Slika 16: Število čebeljih družin in pridelava medu v Sloveniji; 2015–2024	30
Slika 17: Letna nihanja stopenj samooskrbe (2014–2023) in povprečne stopnje samooskrbe (2017–2023) z osnovnimi kmetijskimi proizvodi v Sloveniji	31
Slika 18: Število kmetij in površina KZU (2000–2023) ter najpomembnejši proizvodi v ekološki kontroli (2023) v Sloveniji	33
Slika 19: Poraba mineralnih gnojil v Sloveniji; 1992–2022	35
Slika 20: Poraba glavnih rastlinskih hranil (dušik, fosfor, kalij) na hektar KZU; 1992–2022	35
Slika 21: Bilančni presežek dušika v slovenskem kmetijstvu (kg/ha); 1992–2023	36
Slika 22: Bilančni presežek fosforja v slovenskem kmetijstvu (kg/ha); 1992–2023	36
Slika 23: Prodaja sredstev za varstvo rastlin na debelo v Sloveniji (tone aktivne snovi); 1992–2021	37
Slika 24: Viri izpustov amonijaka v slovenskem kmetijstvu; 2023	38
Slika 25: Gibanje emisij amonijaka (000 t) v slovenskem kmetijstvu; 1990–2022	39
Slika 26: Struktura izpustov toplogrednih plinov v kmetijstvu; 2022	39
Slika 27: Gibanje izpustov toplogrednih plinov v kmetijstvu (leto 1986 = 100); 1986–2022	40
Slika 28: Sladkovodno in morsko ribištvo (2017–2023) ter lovstvo (2024) v Sloveniji	41
Slika 29: Površine zemljišč, pripravljene za namakanje in namakane površine v Sloveniji; 2000–2024	43
Slika 30: Izplačila kmetijstvu (nacionalna in EU sredstva; mio EUR); 2012–2024	45
Slika 31: Cilji Strateškega načrta SKP 2023–2027 za Slovenijo	46
Slika 32: Koncentracija v verigi oskrbe s hrano v Sloveniji; zaokrožene vrednosti za povprečje let 2022 in 2023	50
Slika 33: Uvoz hrane in pijače v Sloveniji; 2000–2024	52
Slika 34: Razpoložljiva količina kmetijskih proizvodov za prehrano na prebivalca (kg); 2017–2023	57
Slika 35: Količina nastale odpadne hrane v Sloveniji; 2020–2023	60
Slika 36: Odpadna hrana glede na vir nastanka v Sloveniji; povprečje 2020–2023	61

SEZNAM OKRAJŠAV

AJPES	Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve
ARSKTRP	Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja
ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
EU	Evropska unija
GVŽ	glava velike živine
KIS	Kmetijski inštitut Slovenije
KZU	kmetijsko zemljišče v uporabi
MF	Ministrstvo za finance
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
NEPN	Celoviti nacionalni energetski in podnebni načrt Republike Slovenije
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (<i>angl. The Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OMD	omejene možnosti za kmetijsko dejavnost
OSLIS	Osrednji Slovenski Lovsko Informacijski Sistem
PDM	polnovredna delovna moč
SKP	Skupna kmetijska politika
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
TGP	toplogredni plini
UVHVVR	Uprava za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin
VVO	vodovarstveno območje
ZGO	zaščitena geografska označba
ZOP	zaščitena označba porekla
ZTP	zajamčena tradicionalna posebnost
ZZRS	Zavod za ribištvo Slovenije

1 | UVOD

Hrana je osnovna dobrina, ključna za preživetje posameznika in družbe. Po desetletjih relativne stabilnosti se oskrba s hrano v luči podnebnih sprememb ter geopolitičnih in drugih globalnih pretresov znova uvršča med strateško pomembna vprašanja, v središče evropskih in nacionalnih razprav pa se vračata pojma prehranske varnosti in prehranske suverenosti.

Še nedavno uveljavljen koncept »verig oskrbe s hrano« se je z razširitvijo na področja, kot so trajnostnost, okolje, podnebje in družba ter z vključevanjem nekmetskih sektorjev nadgradil v koncept »trajnostnih prehranskih sistemov«. Ta koncept naslavlja dejstvo, da se obstoječi prehranski sistemi soočajo s številnimi izzivi in so dolgoročno nevzdržni, kar zahteva spremembe v smeri trajnostne preobrazbe. Ker so prehranski sistemi izjemno kompleksni, je za njihovo razumevanje ključno poznavanje vlog vseh vključenih akterjev ter njihovih medsebojnih povezav. Temeljna naloga prehranskega sistema in njegovega primarnega sektorja (kmetijstva) ostaja zadovoljevanje osnovne človeške potrebe po hrani. Trajnostni prehranski sistemi hkrati varujejo okolje in naravo, zagotavljajo kakovostnejšo in bolj zdravo hrano ter prispevajo k učinkovitejšemu soočanju s podnebnimi spremembami in družbeni blaginji.

Pričujoča publikacija želi širšo slovensko javnost seznaniti s konceptom prehranskih sistemov ter z dejavniki, akterji in procesi, ki vplivajo na oskrbo s hrano – vključno s potrošništvom, katerega del smo vsi. Bralcem je predstavljeno trenutno stanje prehranskega sistema v Sloveniji kot izhodišče za preoblikovanje v bolj odporen in trajnosten sistem, ki bo tudi v prihodnje zagotavljal prehransko varnost. Publikacija skuša bralce vzpodbuditi k razmišljanju in dejanjem v smeri potrebnih sprememb. Nakazani so nekateri učinki, ki jih imata izbira in ravnanje s hrano, s čimer je poudarjena odgovornost vseh akterjev.

Osrednji del publikacije je namenjen primarni proizvodnji hrane – kmetijstvu – pa tudi drugim sektorjem (lovstvo in ribištvo), ki dopolnjujejo oskrbo s hrano. Opisano je stanje slovenskega kmetijstva ter njegovi gospodarski, družbeni in okoljski vplivi, pri čemer je izpostavljena večnamenska vloga kmetijstva: poleg zagotavljanja oskrbe s hrano in prehranske varnosti kmetijstvo podpira lokalno gospodarstvo, ohranja kulturno krajino in naravne vire ter prispeva k vitalnosti in poseljenosti podeželja. S tem si publikacija prizadeva okrepiti pomen hrane lokalnega slovenskega porekla in prispevati h krepitvi ugleda slovenskega kmetijstva.

Zaradi pomanjkanja ustreznih podatkov so poglavja o predelavi, distribuciji, prodaji in potrošnji hrane ter stanju na področju odpadne hrane v Sloveniji vključena v nekoliko manjšem obsegu. V zaključku publikacije je predstavljenih nekaj predlogov za preoblikovanje obstoječega prehranskega sistema v bolj trajnostnega po ključnih procesih in akterjih.

Vsebina publikacije temelji na gradivih mednarodnih inštitucij, veljavni zakonodaji ter na izbranih Kazalcih okolja v Sloveniji, ki so dostopni na spletni strani ARSO (<https://kazalci.arso.gov.si>). Pomemben vir predstavljajo tudi uradni, predvsem statistični podatki, ki so bili razpoložljivi do sredine marca 2025.

2 | OSKRBA S HRANO IN PREHRANSKI SISTEMI

Hrana (živila in pijače) ni le osnovna življenjska dobrina, ki zagotavlja hranilne snovi in energijo za preživetje, temveč je tudi eno od središč našega vsakdana, kulture in družbenih običajev.

2.1 – OSKRBA S HRANO – POT HRANE OD PROIZVODNJE DO POTROŠNJE

Zanesljiva oskrba s hrano¹ je temeljnega pomena za blaginjo posameznikov in stabilnost družbe kot celote, njen glavni cilj pa je prehranska varnost – stanje, v katerem imajo vsi ljudje stalen dostop do zadostnih količin varne, cenovno dostopne in hranljive hrane, ki zadovoljuje njihove prehranske potrebe in preference, da lahko vzdržujejo aktivno in zdravo življenje (FAO, 1996).

Oskrba prebivalstva s hrano poteka preko **verig oskrbe s hrano**. Te so lahko zelo kratke – na primer od vrta do mize – ali pa so dolge, kompleksne in globalizirane. Predstavljajo osrednji del **prehranskih sistemov** (pogosto se uporablja tudi izraz kmetijsko-prehranski sistemi), ki pa so bolj celosten koncept oskrbe s hrano, saj se ne osredotoča zgolj na fizični tok hrane, temveč vključuje tudi okoljske, družbene, zdravstvene, ekonomske, politične in druge dimenzije hrane (Parsons in sod., 2019).

Prehranski sistem lahko opredelimo kot vse elemente (okolje, ljudi, proizvodni vložki, procesi, infrastruktura, institucije ipd.) in aktivnosti, ki so vključene v proizvodnjo, predelavo, distribucijo, pripravo in uživanje hrane ter rezultate, izhajajoče iz teh aktivnosti. Po naravi so prehranski sistemi večnamenski (opravljajo več funkcij), zajemajo številne akterje ter so tesno povezani tudi z drugimi sistemi, kot so na primer zdravstveni, mobilnostni in energetski (EEA, 2025b).

Elementi prehranskega sistema so medsebojno povezani v kompleksne in dinamične mreže. Poenostavljeno pa lahko prehranski sistem prikažemo kot zaporedje aktivnosti od primarne proizvodnje do potrošnje hrane (vključno z ravnanjem z odpadki, ki nastajajo na vseh stopnjah sistema), ki predstavlja središče sistema (Slika 1). Za nemoteno izvajanje vseh aktivnosti so **proizvodni vložki**,

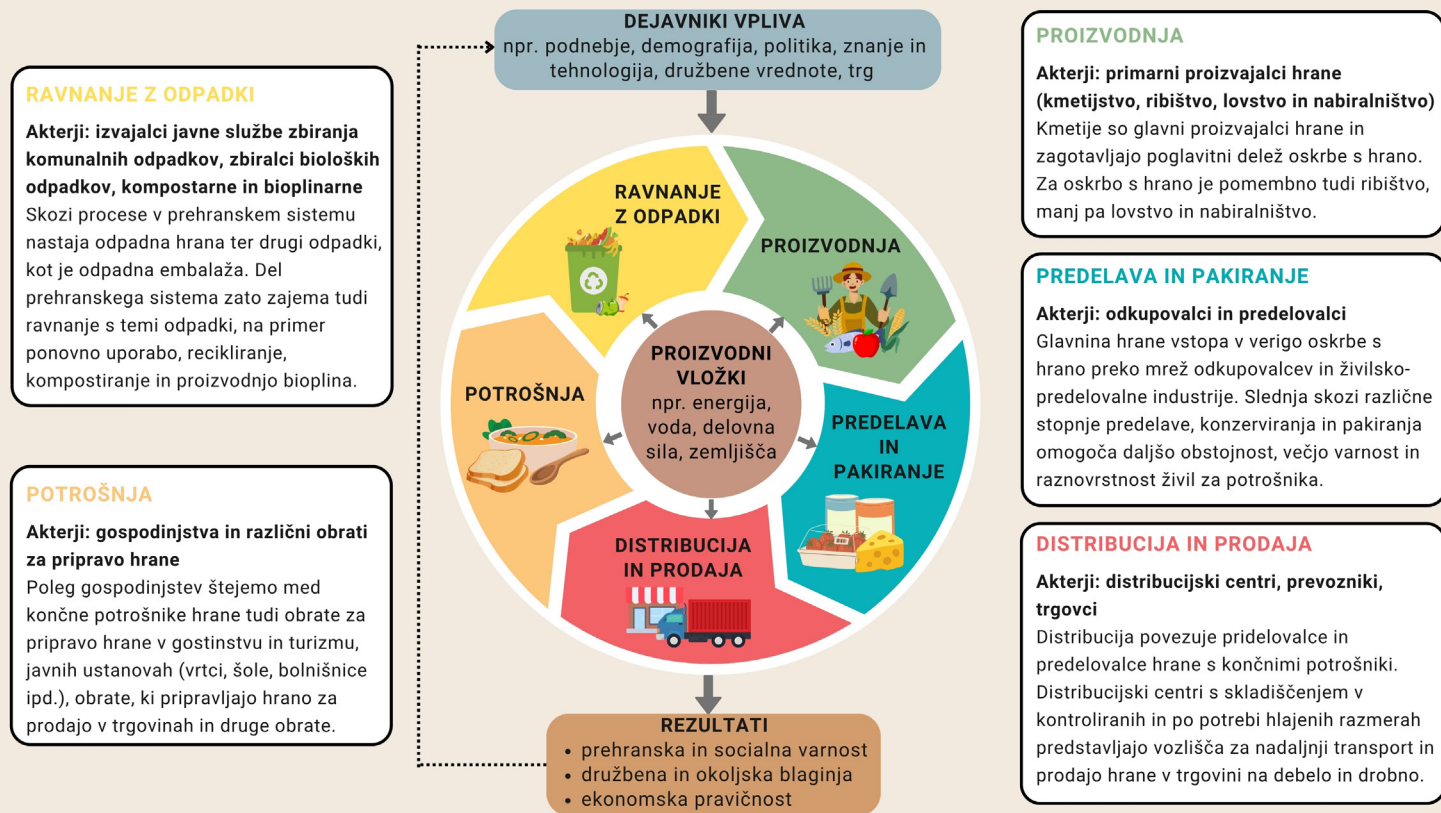
kot so naravni in človeški viri (npr. zemljišča, tla, voda, minerali, energija, delovna sila), kapital, znanje in storitve.

Aktivnosti prehranskega sistema usmerjajo različni **dejavniki vpliva oziroma gonilne sile**, ki lahko izvirajo znotraj ali izven sistema. Nekateri od dejavnikov so na primer podnebje, okolje, demografija, urbanizacija, politični dogodki in odločitve, znanje in tehnologija, družbene vrednote in trendi, tržne in ekonomske razmere ter številni drugi (Lollar in sod., 2007; Parsons in sod., 2019).

Iz aktivnosti prehranskih sistemov izhajajo različni **rezultati**. To so učinki in posledice, ki jih ima delovanje sistema na družbo, zdravje, gospodarstvo in okolje, pri čemer so rezultati lahko hkrati tudi dejavniki vpliva. Osrednja rezultata prehranskih sistemov sta proizvodnja hrane in zagotavljanje prehranske varnosti. Kot vir hrane prispevajo k zdravju in preprečevanju bolezni prebivalstva ter imajo pomemben kulturni pomen (Food ..., 2023). Sočasno zagotavljajo dohodek in preživetje kmetom in mnogim drugim vključenim akterjem in ponudnikom storitev, od dobaviteljev vhodnih materialov do predelovalcev, distributerjev, pa tudi trgovin, tržnic s hrano in restavracij (OECD, 2021). Z okoljskega vidika pa prehranski sistemi oblikujejo krajine, upravljajo z naravnimi viri in zagotavljajo ekosistemske storitve.

¹ Hrana oziroma živilo je v tej publikaciji definirana kot vsaka snov ali izdelek v nepredelani, delno predelani ali predelani obliki, ki je namenjen za uživanje s strani ljudi, vključno z vodo (Uredba ..., 2002).

Slika 1: Poenostavljena shema prehranskega sistema s ključnimi procesi in akterji

Vir: shema prirejena po Lollar in sod. (2007), What ... (2025); infografika - KIS

Prehranski sistemi se danes v razvitem svetu, po desetletjih relativne stabilnosti v preskrbi s hrano, soočajo s številnimi okoljskimi, gospodarskimi, družbenimi in geopolitičnimi izzivi (npr. globalna pandemija covid-19, vojna v Ukrajini), zaradi česar postajata strateški vprašanji oskrbe s hrano in prehranske varnosti ponovno zelo pomembni (Poročilo ..., 2023). Med pomembnejšimi izzivi prehranskih sistemov so neenakosti prebivalstva pri dostopu do zadostnih količin varne in zdrave hrane, debelost in s prehrano povezane bolezni, globalizacijski pritiski, urbanizacija, demografske spremembe, nepoštena prakse, neenakosti in nesorazmerja v moči med posameznimi člani v verigi oskrbe s hrano. Delovanje prehranskih sistemov (še posebej primarna proizvodnja hrane) je močno odvisno od okolja in naravnih virov. Hkrati pa tudi sami ustvarjajo velike pritiske na okolje – prispevajo k izpustom toplogrednih plinov, poslabšanju kakovosti tal in voda, deforestaciji in izgubi biodiverzitete ter so velik porabnik energije in vode. Skozi prehranske sisteme nastajajo tudi velike količine odpadne hrane ter drugih odpadkov (FAO, 2018b; FAO, 2024; Food ..., 2023; OECD, 2021). Omeniti je potrebno tudi tekmovanje za omejene naravne in človeške vire z drugimi sektorji, kot so na primer energetika, industrija in turizem. Povpraševanje po zemljiščih in kmetijskih surovinah za nekmetijske namene je vedno večje, kar ustvarja dodatne pritiske na prehranske sisteme.

Ranljivost prehranskih sistemov se poveča v razmerah geopolitičnih pretresov, naravnih nesreč, pandemij, ekonomskih kriz in drugih šokov (Food ..., 2023). Ti lahko ob zmanjšani odpornosti prehranskih sistemov oslabijo njihovo delovanje in ogrozijo oskrbo ljudi s hrano. Globalne krize in

Poleg pojma prehranska varnost se pogosto pojavlja tudi pojem **prehranska suverenost**. Gre za celosten in na človekovih pravicah (pravica do hrane, zdravega okolja in dostojnega preživetja) temelječ koncept. Ta nasprotuje industrijskemu tipu (kmetijsko) prehranskih sistemov in podpira prehranske sisteme, ki sočasno upoštevajo dobro počutje ljudi in zdrave planeta, s poudarkom na trajnostnih kmetijskih praksah (Wittman, 2023).

pretresi v zadnjem obdobju so še posebej osvetlili veliko ranljivost prehranskih sistemov in številne negativne učinke, tudi okoljske, ki jih lahko ima prosto mednarodno trgovinsko okolje na majhne trge, kot je Slovenija. Hkrati pa se je okrepilo zavedanje o pomenu prehranske varnosti in suverenosti ter o pomenu pridelave in potrošnje domače (lokalne) hrane.

Izzivi, s katerimi se prehranski sistemi spopadajo, terjajo **preobrazbo v smeri trajnostnega razvoja**. Na ta način se bodo zmanjšali negativni in povečali pozitivni vplivi teh sistemov na družbo, okolje, podnebje in gospodarstvo ter se bo zagotovila bolj zanesljiva oskrba z varno in kakovostno hrano tudi za prihodnje generacije.

2.2 – TRAJNOSTNI PREHRANSKI SISTEM: EKONOMSKO ZANIMIV, ODPOREN, OKOLJU PRIJAZEN IN PRAVIČEN

S pojmom trajnostni razvoj imenujemo razvoj, ki »zadovoljuje potrebe sedanje generacije, ne da bi pri tem ogrozil zmogljivost prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe«. Temelji na pristopu, ki išče ravnotežje med tremi povezanimi elementi, ključnimi za blaginjo posameznikov in družb, in sicer med gospodarsko rastjo, socialno vključenostjo in varstvom okolja (OZN, 2025a). Trajnostnost je tako opredeljena s tremi stebri oziroma dimenzijami: ekonomsko, okoljsko in družbeno.

Trajnostna preobrazba prehranskih sistemov zahteva celovit pristop, z upoštevanjem vseh vključenih akterjev in procesov ter vseh treh dimenzij trajnostnosti. Predstavlja premik od tradicionalnih, sektorsko ozko usmerjenih konceptov, kot sta proizvodni koncept, osredotočen na povečanje pro-

izvodnje za zagotavljanje prehranske varnosti (brez upoštevanja varovanja naravnih virov) ali koncept ohranjanja dohodkovne ravni posameznih skupin.

Na evropski ravni predstavlja **Evropski zeleni dogovor**² sklop političnih pobud, katerih cilj je s preoblikovanjem načina proizvodnje in potrošnje doseči podnebno nevtralnost Evropske unije (EU) do leta 2050. Ta cilj vključuje tudi druge strategije, kot sta strategija za biotsko raznovrstnost do leta 2030 in **Strategija »od vil do vilic«**³, ki jo je Evropska komisija leta 2020 predstavila kot enega ključnih stebrov v okviru zelenega dogovora. Njen namen je preoblikovanje prehranskega sistema EU v bolj trajnostnega, tj. da bo pravičen, zdrav, okolju prijazen in odporen, cilji in ukrepi, ki so v njej vključeni pa naslavljajo glavne izzive prehranskih sistemov v EU. Februarja 2025 je bila objavljena nova evropska **Vizija za kmetijstvo in hrano**⁴, katere štiri ključne prioritete so privlačnost kmetijskega sektorja (predvsem za mlade), zagotavljanje konkurenčnosti in odpornosti agroživilskega sektorja (oz. prehranske varnosti in suverenosti), kako vse to uravnovežiti s cilji na področju podnebnih sprememb in okolja ter kako zagotoviti pravično življenje in delovne razmere na podeželskih območjih.

Ekološki odtis je uveljavljen visoko sintezni kazalec trajnostnega razvoja, ki ponazarja »pritiske socialno-ekonomskega razvoja na okolje oziroma človekovo poseganje v biosfero« (kazalec SE08) in preko katerega se posredno lahko spremlja tudi učinkovitost prehranskih sistemov.

² <https://www.consilium.europa.eu/sl/policies/green-deal/> (26. feb. 2025)

³ https://food.ec.europa.eu/horizontal-topics/farm-fork-strategy_en (14. feb. 2025)

⁴ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_25_530/IP_25_530_EN.pdf;
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_530 (19. feb. 2025)

Tudi slovenski strateški dokumenti vse bolj prepoznavajo pomen trajnostnega razvoja prehranskih sistemov. Krovna usmeritev **Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023–2027 za Slovenijo**⁵ je »zagotoviti trajnostno pridelavo hrane na celotnem območju države in povečati samooskrbo«, s čimer naslavlja izzive prehranske varnosti in okoljsko-podnebne izzive. Prav tako vse tri ključne dimenzije trajnostnega razvoja naslavlja **Resolucija »Naša hrana, podeželje in naravni viri po 2021«**⁶. Z letom 2025 se je začela priprava **nove Vizije »Naše kmetijstvo in hrana v 2040«** (**»Vizija 2040«**), katere cilj je oblikovati »nacionalni strateški okvir razvoja celotnega kmetijsko-prehranskega sistema v Sloveniji, ki bo omogočal usklajeno usmerjanje politik ter dolgoročno perspektivo za kmetije in celotno verigo preskrbe s hrano»⁷. V viziji bodo opredeljeni cilji in rešitve za krepitev trajnostnosti, odpornosti in prehranske suverenosti. Predlagane rešitve bodo skušale uravnoteženo naslavljaliti ekonomske, okoljsko-podnebne in družbene vidike trajnostne pridelave in potrošnje hrane. Vizija naj bi bila predvidoma pripravljena do konca leta 2025.

Celovit in sistemski pristop k trajnostni oskrbi s hrano se torej v Sloveniji v času priprave te publikacije vzpostavlja tako v javni razpravi, kjer so bile že predhodno nakazane nekatere možne multidisciplinarne oziroma večsektorske rešitve (Predsedničin forum »Prehranska suverenost«, november 2023), kot tudi pri oblikovanju politik. Sistemski način razmišljanja, ki vključuje celovit pogled na izzive prehranskega sistema, omogoča usklajevanje aktivnosti ključnih akterjev, zmanjšuje vpliv zuna-

njih dejavnikov ter zagotavlja, da posamezni deli sistema sledijo skupnim ciljem. Takšen pristop omogoča oblikovanje boljših rešitev kot osredotočanje zgolj na posamezne dele ali akterje sistema. Zaradi naravnih danosti, posebnosti in izzivov slovenskega kmetijstva je ta pristop primernejši od neposrednega uvajanja pristopov iz drugih držav članic EU.

Na področju **okoljske trajnostnosti kmetijstva** se Slovenija že osredotoča na zagotavljanje trajnostne rabe naravnih virov, biotske raznovrstnosti, habitatov in značilnosti slovenske krajine ter cilje v zvezi s krepitvijo ekosistemskih storitev. Tako v kmetijstvu, kot tudi v ostalih sektorjih pa se izvajajo podnebni ukrepi, ki zasledujejo dolgoročne cilje zmanjševanja emisij, opredeljene v Dolgoročni podnebni strategiji⁸ in kratkoročne cilje v Celovitem nacionalnem energetske in podnebnem načrtu Republike Slovenije (NEPN)⁹.

Na okoljske in prehranske izzive se odziva tudi živilsko-predelovalna industrija. Poleg iskanja idej in tehnoloških rešitev za povečanje deleža reciklirane embalaže le-ta pospešeno investira v tehnološko prenovu proizvodnih procesov ter v infrastrukturo in opremo z manjšimi negativnimi vplivi na okolje. Živilsko-predelovalna industrija z optimizacijo proizvodnih procesov pomembno zmanjšuje odpadke, ki nastajajo pri predelavi hrane. Kmetijsko ministrstvo s kmetijskimi, živilskimi in drugimi nevladnimi organizacijami izvaja številna usposabljanja o trajnostnem načinu potrošnje hrane lokalnega izvora, vzpost-

⁵ <https://skp.si/skupna-kmetijska-politika-2023-2027> (10. okt. 2025)

⁶ <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO125> (10. okt. 2025)

⁷ <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/vizija-za-prihodnost-evropskega-kmetijstva/> (11. mar. 2025)

⁸ <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO131> (24. sep. 2025)

⁹ https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn2024_final_dec2024.pdf (24. sep. 2025)

vitvi ustreznih skladiščnih kapacitet ter ravnanjih za zmanjšanje odpadne hrane, prav tako pa se izvajajo aktivnosti na področju promocije raznovrstne lokalne hrane.

Pri preobrazbi prehranskega sistema v Sloveniji sodeluje tudi slovenska znanost. Poleg iskanja trajnostnih rešitev na področju kmetijstva in živilstva proučuje tudi rešitve v smeri »lokalnih alternativnih prehranskih omrežij«, kot so trajnostne logistične rešitve, ravnanje s hrano ter njena ponovna uporaba. Pomembno vlogo pri trajnostni preobrazbi prehranskih sistemov imajo tudi **inovacije**, zlasti družbene inovacije, kar poudarja vse več raziskav (npr. IPES-Food, 2019; European ..., 2020). Sem sodijo na primer mreženja, tekmovanja, različne oblike financiranja, »ekosistemi«, zbiranje in diseminacija učinkov in dobrobiti inovacij, inkubatorji in raziskave¹⁰. V prehranskih sistemih se

uveljavljajo predvsem tiste družbene inovacije, ki so povezane s krajšimi verigami oskrbe s hrano, kmetijstvom, ki ga podpira skupnost, urbanim kmetovanjem, shemami javnih naročil, rešitvami za zmanjševanje odpadne hrane, izobraževanjem o hrani in pobudami za izgradnjo skupnosti. Tovrstne pobude lahko prispevajo k zmanjševanju vplivov na okolje in podnebje, pomagajo malim proizvajalcem in živilskim podjetjem pri doseganju poštene vrednosti za njihove izdelke ter prispevajo k vzpostavitvi boljših odnosov med proizvajalci, potrošniki in oblikovalci politik (IPES-Food, 2019). Nujen bo tudi poglobljen razmislek o **prilagoditvi potrošniških navad** (tudi z vidika potrošnje neprehranskih dobrin in storitev), ki bi jih bilo prav tako potrebno nasloviti v okviru že omenjene Vizije 2040.

Idealno bo prehranski sistem trajnosten, ko bo celovit in sklenjen sistem proizvodnje, predelave, distribucije, potrošnje hrane in ravnanja z odpadno hrano, ki bo v vseh delih sistema sočasno zagotavljal gospodarske, okoljsko-podnebne in družbene vidike trajnosti za zagotavljanje prehranske varnosti in suverenosti za sedanje in prihodnje generacije (Predlog ..., 2025).

¹⁰ https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/strategy/innovation/social_en (6. mar. 2025)

3 | PROIZVODNJA HRANE

Glavni primarni proizvajalci hrane so kmetije, ki zagotavljajo poglobitni delež oskrbe prebivalstva z rastlinskimi pridelki in živalskimi proizvodi. Za oskrbo s hrano je v Sloveniji pomembno tudi ribištvo, manj pa lovstvo in nabiralništvo.

3.1 – KMETIJSTVO JE TEMELJNI GRADNIK PREHRANSKEGA SISTEMA

Kmetijstvo je ključna strateška gospodarska panoga, ki zagotavlja oskrbo prebivalstva s hrano. Kmetijstvu se poleg pridelave hrane pripisuje tudi mnogo drugih funkcij, kot so podpora lokalnemu gospodarstvu, prispevanje k vitalnosti in poseljenosti podeželja ter zagotavljanje ekosistemskih storitev ob upoštevanju načel dobre kmetijske prakse (npr. ohranjanje biotske pestrosti, zagotavljanje kakovosti voda, povečevanje zaloga ogljika v tleh, preprečevanje erozije, poplav in požarov). V zadnjem času je vse več poudarka na **trajnostnem kmetijstvu**, ki poleg gospodarskih upošteva tudi okoljske in družbene vidike razvoja in je pomemben del trajnostnih prehranskih sistemov (Podnebno ..., 2025).

Slovenija se po **deležu gozda v skupni površini** države uvršča na **tretje mesto** med državami članicami EU. Večji delež gozda imata le še Švedska in Finska (kazalec [GZ04](#)).

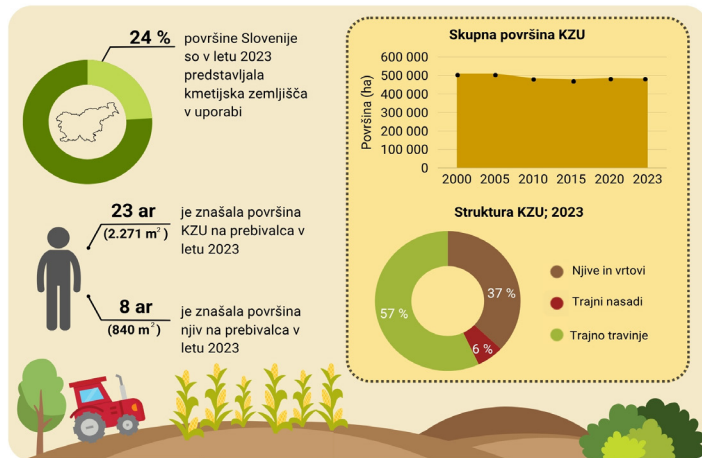
3.1.1 Kmetijska zemljišča so temelj proizvodnje hrane

Kmetijska zemljišča so poleg drugih naravnih virov, kot so sončna energija, voda, zrak ter genski viri, temelj proizvodnje hrane. Omogočajo pridelavo rastlin in rejo živali, njihov zadosten obseg pa je pomemben za oskrbo s hrano in prehransko varnost prebivalstva.

V Sloveniji so naravne razmere za kmetijstvo manj ugodne, saj razgibanost, goratost terena in velik delež kraških območij omejujejo obseg zemljišč, primernih za kmetijsko obdelavo (Cunder, 2002). V skupni površini države tako največji delež z 59 % predstavlja gozd. Kmetijskih zemljišč je po obsegu skoraj dvakrat manj – v letu 2023 so pokrivala okoli 670 tisoč hektarov oziroma 33 % (Zeleno ..., 2024).

Površina skupnih kmetijskih zemljišč predstavlja potencial za proizvodnjo hrane, ki pa ni v celoti izkoriščen. Med skupna kmetijska zemljišča namreč uvrščamo tudi kmetijska zemljišča, ki niso v uporabi. To so zemljišča v zaraščanju, zemljišča z drevesi in grmičevjem (mejice, skupine dreves in grmičevja, obvodna zarast), plantaže gozdnega drevja in neobdelana zemljišča. Kmetijska zemljišča, ki jih kmetije dejansko obdelujejo in ki prispevajo k proizvodnji hrane, so **kmetijska zemljišča v uporabi (KZU)**. Mednje uvrščamo njive in vrtove, trajno travinje ter trajne nasade. Površina teh zemljišč se je v zadnjih dveh desetletjih nekoliko zmanjšala, v letu 2023 je obsegala 481 tisoč hektarov oziroma 24 % površine Slovenije (Slika 2).

Slika 2: Površina (2000–2023) in struktura (2023) KZU v Sloveniji

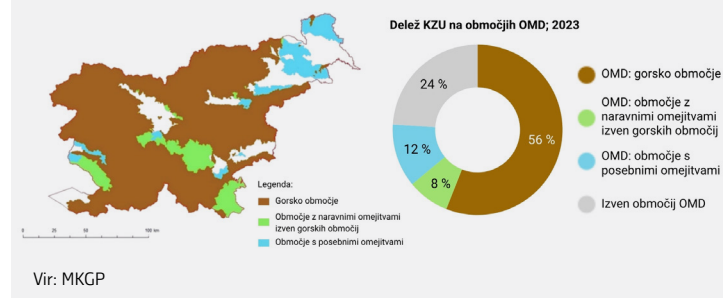
Vir: podatki – SURS (statistika rastlinske pridelave); infografika – KIS

Kot posledica naravnih danosti in tradicionalnih kmetijskih praks v strukturi rabe KZU s 57 % **prevladuje trajno travinje**, medtem ko njive in vrtovi obsegajo 37 % ter trajni nasadi 6 %. **Kmetije v povprečju obdelujejo 23 arov KZU na prebivalca**, od tega le dobrih 8 arov njiv, kar Slovenijo uvršča med države z najmanjšo površino njiv na prebivalca znotraj EU (povprečje držav EU je v letu 2022 znašalo 22 arov na prebivalca) (kazalec [KM27](#)).

Območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost

V Sloveniji se tri četrtine kmetijskih zemljišč v uporabi nahaja na območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost (OMD). Ta se delijo na gorska območja, območja z naravnimi omejitvami izven gorskih območij in območja s posebnimi omejitvami (Slika 3).

Slika 3: Prostorska razporeditev območij OMD in delež vseh KZU na območjih OMD; 2023

Razmere za kmetijsko dejavnost so na teh območjih težje zaradi različnih naravnih dejavnikov, kot so npr. nadmorska višina, strmi nagibi, nizka temperatura, kemijske lastnosti tal, čezmerna vlaga. Posledično so stroški pridelave višji in produktivnost nižja, kar povečuje tveganje za opuščanje obdelave. Več kot polovica kmetijskih zemljišč v uporabi (56 %) se uvršča pod gorska območja, kjer so težje pridelovalne razmere posledica višjih nadmorskih višin in s tem povezane krajše rastne sezone. Na gorskih območjih z nižjo nadmorsko višino kmetovanje omejujejo predvsem strmi nagibi kmetijskih zemljišč.

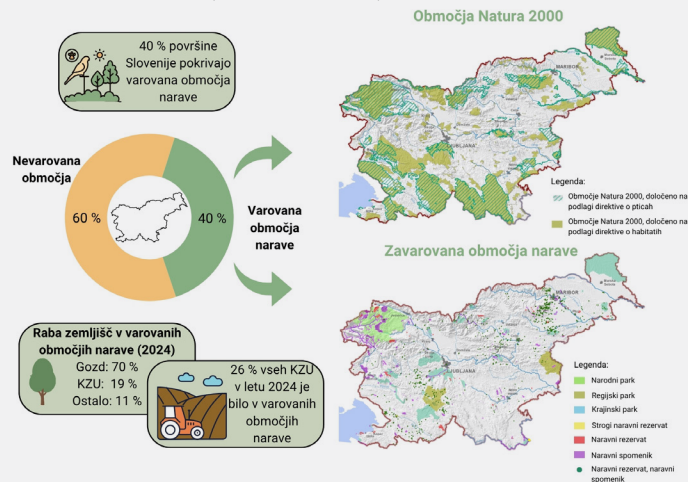
MIT: V Sloveniji imamo dovolj obdelovalnih površin za ustrezno prehransko varnost.

Žal to ne drži. Zelo zaskrbljujoče je dejstvo, da ima Slovenija malo obdelovalnih zemljišč za lokalno pridelavo hrane. Za ustrezno prehransko varnost države je potrebnih okoli 2.500 m² njiv in vrtov na prebivalca, kar je trikrat več od sedanje površine njiv in vrtov na prebivalca, tj. 840 m² (kazalec [KM10](#)).

Varovana območja narave in vodovarstvena območja

Del kmetijskih zemljišč v Sloveniji se nahaja na območjih, na katerih veljajo različne zakonsko predpisane omejitve, ki so namenjene varovanju narave in voda. Med njih sodijo varovana območja narave, ki so razdeljena na **zavarovana območja narave** (parki, naravni rezervati, naravni spomeniki) ter **območja omrežja Natura 2000**, skupaj pa pokrivajo 40 % površine Slovenije (Slika 4) (kazalec [NV01](#)). Na varovanih območjih narave se nahaja pomemben delež vseh kmetijskih zemljišč v uporabi, saj jih je bilo v različne oblike varovanja vključenih 26 % (kazalec [KM06](#)).

Slika 4: Varovana območja narave v Sloveniji; 2021

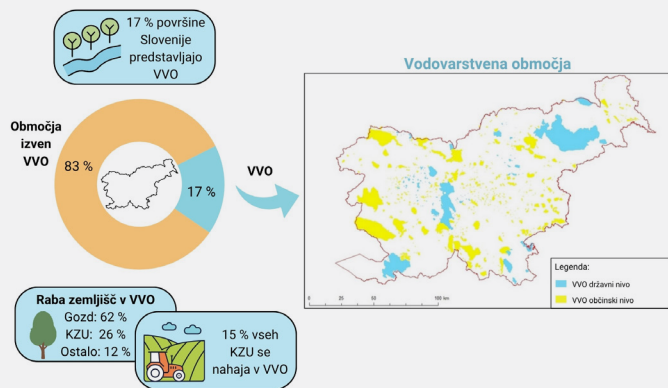
Vir: podatki – ARSO (kazalec [NV01](#), kazalec [KM06](#)); zemljevidi – ARSO (kazalec [NV02](#), kazalec [NV03](#)); infografika – KIS

Kmetijstvo ima s svojo dejavnostjo na varovanih območjih narave pomembno vlogo pri ohranjanju biotske pestrosti. Redna košnja ekstenzivnih travnikov na primer preprečuje zaraščanje in omogoča obstoj pestrih travniških združb, ki so se v preteklosti oblikovale na teh habitatih skozi kmetijsko rabo (kazalec [KM06](#)). Zato je za ohranjanje mnogih prostoživečih vrst in njihovih življenjskih okolij pomembno vzdrževanje kmetovanja na teh območjih.

Vodovarstvena območja (VVO) so območja, na katerih se izvaja varovanje vodnih teles, namenjenih za odvzem pitne vode. Na njih veljajo različni režimi varovanja in s tem določene prepovedi ali omejitve, na primer pri gradnji, v kmetijstvu in drugih dejavnostih (kazalec VD16).

Skupna površina VVO je v letu 2023 predstavljala 17 % celotne površine Slovenije (Slika 5). Tako kot v varovanih območjih narave, ima pretežni delež v strukturi rabe zemljišč na VVO z 62 % gozd, kmetijska zemljišča v uporabi pa pokrivajo 26 % (od tega travnine 13 %, njive 11 % in trajni nasadi 2 %; kazalec TP06). Znotraj VVO je 9 tisoč hektarov območij pod najstrožjim vodovarstvenim režimom (VVO I), ki se nahajajo v bližini zajetij. Na teh območjih je prepovedana ali omejena raba mineralnih gnojil, gnojnice in gnojevke ter sredstev za varstvo rastlin zaradi nevarnosti onesnaženja pitne vode (kazalec VD16).

Slika 5: Vodovarstvena območja v Sloveniji; 2023

Vir: podatki – ARSO (kazalec TP06); zemljevid – MKGP; infografika – KIS

Varstvo kmetijskih zemljišč

Slovenija razpolaga z zelo omejenim obsegom kmetijskih površin, ki so neobnovljiv naravni vir. Z vidika prehranske varnosti, ohranjanja značilne kulturne krajine in drugih funkcij, ki jih imajo kmetijska zemljišča, je zato izrednega pomena njihovo varovanje pred trajno spremembo ali poslabšanjem kakovosti ter zagotavljanje njihove obdelanosti.

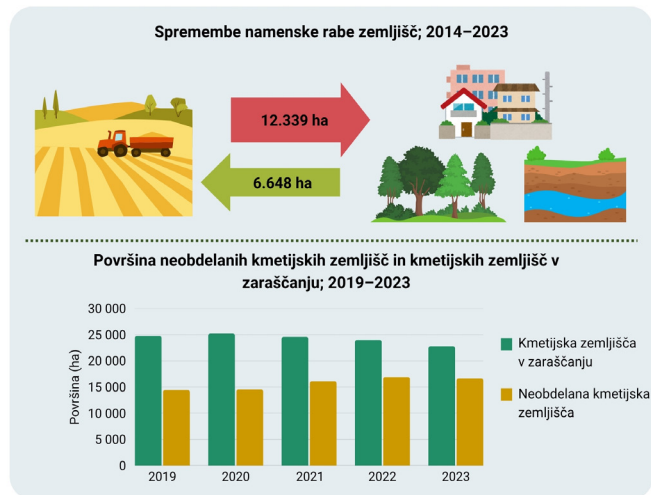
Kmetijska zemljišča najbolj ogroža **urbanizacija**, pri kateri gre za proces širjenja naselij, trgovskih in industrijskih središč ter infrastrukture na zemljišča s kmetijsko ali gozdno rabo. Predvsem pri pozidavi zemljišč postanejo tla večinoma nepovratno degradirana in trajno izgubijo funkcije, ki so nujne za proizvodnjo hrane ter ekosistemske storitve (kazalec KM10). Kmetijska zemljišča pa se izgubljajo tudi z **zaraščanjem** oziroma spremembo v gozdna zemljišča. Zaraščanje sicer ne vodi v nepovratno degradacijo tal in je lahko z okoljskega vidika na videz pozitiven proces, s prehranskega vidika pa zaradi majhne obdelovalne površine na prebivalca pomeni večjo prehransko odvisnost.

V Sloveniji se obdelanost kmetijskih zemljišč zmanjšuje, povečuje pa se pozidanost zemljišč, še posebej tistih z boljšo kakovostjo tal. Proces urbanizacije poteka predvsem na obrobju naselij in ob trasah večjih infrastrukturnih objektov (kazalec KM10). Glavni vzrok za zaraščanje kmetijskih zemljišč je opuščanje kmetijske dejavnosti, predvsem na območjih s težjimi razmerami za kmetijsko pridelavo ter zaradi neugodne starostne strukture kmetov, ki je lahko tudi posledica neprivlačnih razmer za mlade. V letu 2023 so kmetijska zemljišča v zaraščanju obsegala slabih 23 tisoč hektarov. Ta zemljišča predstavljajo potencial za ponovno vzpostavitev kmetijske pridelave, zato država podpira odpravo zaraščanja skozi finančne ukrepe. Dodatnih 17 tisoč hektarov so predstavljala neobdelana kmetijska zemljišča. Mednje uvrščamo tista, ki le začasno

niso v rabi, zemljišča z ogradami za živali in zemljišča na katerih se obdelava dejansko opušča (Zeleno ..., 2024). Ta zemljišča so pogosto prehodna kategorija pred spremembo namembnosti zemljišča v pozidana, kar pomeni izgubo kmetijske funkcije (kazalec [TPO3](#)).

Spremembe namenske rabe zemljišč so sicer dvosmerne, vendar so spremembe nekmetijskih rab (stavbna, gozdna, vodna in druga zemljišča) v kmetijsko rabo manj obsežne. Če je bilo v zadnjem desetletju (2014–2023) zaradi sprememb rabe izgubljenih približno 12.300 hektarov kmetijskih zemljišč, je bilo v kmetijsko rabo vrnjeno le polovica tega oziroma okoli 6.600 hektarov zemljišč (Slika 6).

Slika 6: Spremembe namenske rabe zemljišč (2014–2023) ter površina neobdelanih kmetijskih zemljišč in kmetijskih zemljišč v zaraščanju (2019–2023)

Vir: podatki – MKGP, MOP; infografika – KIS

MIT: Kmetijska zemljišča so pomembna le za pridelavo hrane.

Ne drži. Kmetijska zemljišča opravljajo poleg svoje osnovne funkcije pridelave hrane tudi številne pomembne ekosistemske storitve, kot so filtriranje vode, razgradnja onesnaževal, vezava ogljikovega dioksida, kroženje hranil in druge (kazalec [KM10](#)). Te ekosistemske storitve so koristne tako za okolje, kot tudi za družbo in gospodarstvo. Poleg tega kmetijska zemljišča ustvarjajo značilno podobo krajine in povečujejo njeno privlačnost za turizem in rekreacijo.

MIT: Zaradi kmetijskih zemljišč se zmanjšuje biotska raznovrstnost v naravnem okolju.

Ne drži v celoti. Intenzivna in neustrezna raba kmetijskih zemljišč zagotovo prispeva k izgubi biotske raznovrstnosti. Medtem pa kmetijska zemljišča, ki so obdelana na sonaraven način, biotsko pestrost podpirajo, saj ponujajo življenjski prostor mnogim vrstam.

V Sloveniji je imelo kmetijstvo veliko vlogo pri nastanku polnaravnih habitatov (na primer suhi kraški travniki), ki so pomembni z vidika biotske raznovrstnosti. Z nadaljevanjem kmetovanja in preprečevanjem zaraščanja na teh območjih, se obstoj teh habitatov tudi ohranja (kazalec [KM06](#)). Danes se Slovenija lahko pohvali z zelo raznoliko krajino in visoko stopnjo biotske raznovrstnosti, s 15-odstotnim deležem kmetijskih zemljišč, ki imajo visoko naravno vrednost, pa se uvršča v sam vrh držav članic EU (kazalec [KM05](#)).

3.1.2 Slovensko kmetijstvo sloni na družinskih kmetijah

Število in velikost kmetij

Skupno število kmetij v Sloveniji se postopoma zmanjšuje. V obdobju od 2000 do 2020 se je število kmetij zmanjšalo za 18.136 oziroma 21 % (Slika 7). Vzporedno ob tem se je povprečna velikost kmetij povečala iz 5,6 na 7,0 hektarov KZU, saj se obseg zemljišč ki jih kmetije obdelujejo ni bistveno zmanjšal.

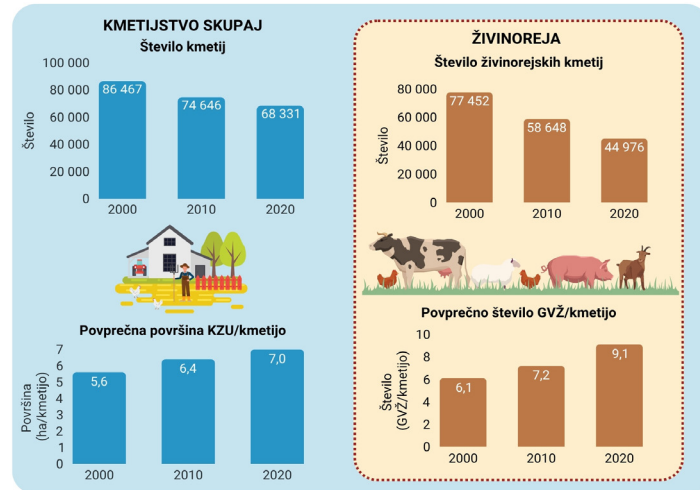
Tudi v živinoreji je prisoten močno negativen trend zmanjševanja števila kmetij. Število vseh živinorejskih kmetij se je namreč med letoma 2000 in 2020 skoraj prepolovilo. V istem obdobju se je povečalo povprečno število živali na kmetijo, in sicer iz 6,1 glav velike živine (GVŽ) na 9,1 GVŽ.

Popis kmetij v letu 2023

Leta 2023 je bil izveden najnovejši vzorčni popis kmetij. Po časnih podatkih popisa je bilo leta 2023 v Sloveniji 50.531 kmetij, ki so v povprečju obdelovale 8,9 hektarov zemljišč. Podatki iz tega popisa niso neposredno primerljivi s serijo podatkov za obdobje 2000–2020 zaradi drugačnih pragov zajema. Preračunani podatki za leto 2020 na primerljiv nivo pa kažejo, da se je med letoma 2020 in 2023 število kmetij zmanjšalo za 7 %, medtem ko se je povprečna velikost kmetij povečala iz 8,1 na 8,9 hektarov.

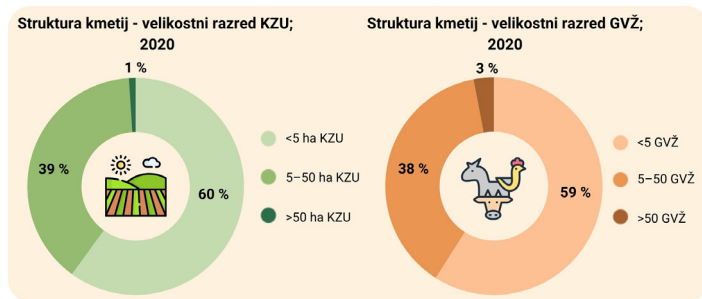
Slika 7: Število in povprečna velikost (KZU, GVŽ) kmetij v Sloveniji; 2000–2020

Vir: podatki – SURS; infografika – KIS

V slovenskem kmetijstvu potekajo pomembne strukturne spremembe. Opazen je proces **koncentracije kmetijske proizvodnje**, saj manjše kmetije izginjajo, večje pa prevzemajo njihove površine. Vedno več kmetij tako obdeluje nad 50 hektarov kmetijske zemlje v uporabi ali redi več kot 50 GVŽ, medtem ko se število kmetij v manjših velikostnih razredih zmanjšuje (kazalec KM34). Kljub temu je velikostna struktura kmetij z vidika njihove konkurenčnosti še vedno precej neugodna. V letu 2020 so s 60 % prevladovala kmetije, ki so obdelovale manj kot 5 hektarov KZU, z 59 % pa živinorejske kmetije, ki so redile manj kot 5 GVŽ (Slika 8). Poleg neugodne velikostne strukture, je za kmetije značilna tudi velika razdrobljenost zemljišč, ki zmanjšuje produktivnost.

Slika 8: Struktura kmetij po velikostnih razredih KZU in GVŽ v Sloveniji; 2020

Vir: podatki – SURS; infografika – KIS

Primerjava strukturnih podatkov kaže, da slovenske kmetije po velikosti še vedno precej zaostajajo za povprečjem držav EU, njihova konkurenčnost pa je v primerjavi z evropskimi nizka (kazalec KM34). V 27-ih državah članicah EU se je v letu 2020 s kmetijstvom ukvarjalo preko 9 milijonov kmetij, ki so skupaj obdelovale 155 milijonov hektarov KZU, povprečna velikost pa je znašala 17 hektarov KZU. Slovenija tako v evropskem merilu predstavlja manj kot odstotek kmetij, s 7 hektari KZU pa po povprečni velikosti kmetij prehiteva le Malto, Ciper, Romunijo in Grčijo. Največje kmetije so na Češkem, kjer v povprečju obdelujejo 121 hektarov KZU. Tudi po povprečnem številu živali na kmetijo sodi Slovenija z Romunijo, Hrvaško in Litvo v sam rep držav EU. Povprečje EU je v letu 2020 znašalo 27 GVŽ na kmetijo, kar je skoraj trikrat več kot v Sloveniji (Zeleno ..., 2024).

V obdobju 2000–2020 je Slovenija izgubila v povprečju 2,5 kmetiji na dan. Nekateri od pomembnejših vzrokov za opuščanje kmetovanja so neugodna starostna struktura gospodarstev, pomanjkanje mladih prevzemnikov, tudi zaradi neprivlačnih razmer za nadaljevanje dejavnosti, slab ekonomski položaj kmetij in nekonkurenčnost kmetijstva (tudi zaradi razpršenosti trga), razdrobljenost zemljišč in težje pridelovalne razmere.

Izguba kmetij, zlasti manjših, ima širše posledice za gospodarstvo, družbo in okolje zaradi večnamenske vloge kmetijstva, ki presega zgolj proizvodnjo hrane. Kmetijstvo namreč opravlja tudi naloge ohranjanja okolja in biotske raznovrstnosti, oblikovanja kulturne krajine, zagotavljanja vitalnosti in poseljenosti podeželja ter zaposlenosti prebivalstva.

V Sloveniji koncentracija kmetijske pridelave zaradi povečevanja obsega pridelovalnih površin na posamezno kmetijo praviloma ni negativen proces. Pozitivni učinki večanja kmetij vključujejo izboljšanje produktivnosti in konkurenčnosti, večje hektarske pridelke in prirejo, kar je rezultat boljših razmer, opreme, znanja ter boljših možnosti za investicije. Negativen prizvok koncentracije pridobi šele, ko se z večanjem kmetij poveča obseg kmetijske pridelave v takšni meri, da je razviden povečan pritisk na okolje. Zato se mora kazalec koncentracije kmetijske pridelave spremljati v povezavi z drugimi kazalci, kot sta na primer obtežba kmetijskih zemljišč z živalmi in poraba materialnih vložkov (npr. gnojila, sredstva za varstvo rastlin).

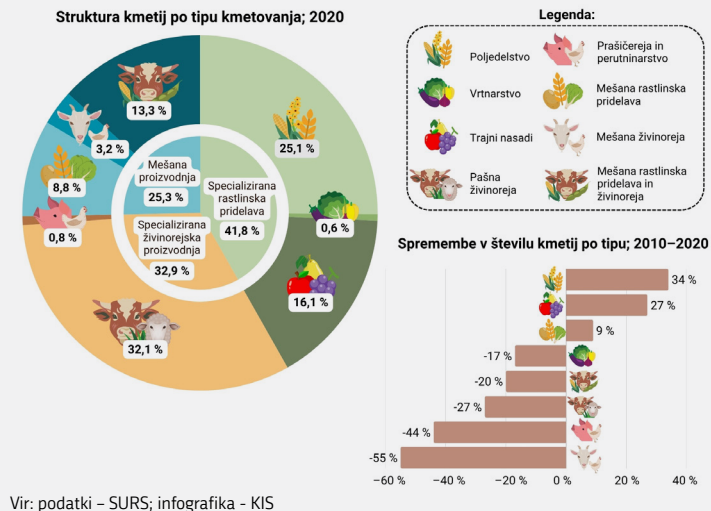
Tipologija in ekonomska velikost kmetij

Ob strukturnih spremembah potekajo v Sloveniji tudi procesi specializacije, kar pomeni, da se kmetije usmerjajo v določeno kmetijsko panogo, na primer v pridelavo poljščin. Z večanjem koncentracije in specializacije proizvodnje se izboljšujeta tehnološka opremljenost in proizvodna učinkovitost kmetij (kazalec KM12).

V Sloveniji je stopnja specializacije v kmetijstvu v primerjavi z drugimi državami EU razmeroma nizka. V letu 2020 je bilo v določeno vrsto rastlinske ali živinorejske proizvodnje usmerjenih tri četrtine kmetij, pri čemer jih je bilo v rastlinsko pridelavo specializiranih nekaj manj kot 29 tisoč oziroma 42 %, z eno od živinorejskih usmeritev pa se je ukvarjalo okoli 22 tisoč oziroma 33 % kmetij (Slika 9). V okviru specializirane rastlinske pridelave so prevladovala poljedelske kmetije in kmetije s trajnimi nasadi, med specializiranimi živinorejskimi kmetijami pa tiste s pašno živino, ki so predstavljale tudi največji delež od vseh kmetij skupaj (32 %). Četrtna vseh kmetij je bila mešanih, kar zajema mešano rastlinsko pridelavo, mešano živinorejo ali pa kombinacijo obeh (kazalec KM12). V obdobju od 2010 do 2020 je število kmetij v vseh specializiranih in mešanih živinorejskih tipih padlo, od tega najbolj v mešani živinoreji, kjer se je število kmetij več kot prepolovilo. Število specializiranih kmetij v rastlinsko pridelavo se je z izjemo vrtnarstva povečalo, največja rast pa je bila zabeležena v pridelavi poljščin (34 %).

Slovenske kmetije so v letu 2020 dosegle **skupni standardni prihodek** (bruto vrednost proizvodnje brez subvencij) v višini 1,15 milijarde EUR, kar je za četrtno več kot leta 2010. Največji delež, in sicer 41 %, so k skupnemu prihodu prispevale kmetije, ki redijo pašno živino, vse specializirane kmetije skupaj pa 80-odstotni delež (kazalec KM12). **V evropskem merilu se**

Slika 9: Struktura kmetij (2020) in spremembe v številu kmetij (2010–2020) v Sloveniji po glavnih tipih kmetovanja

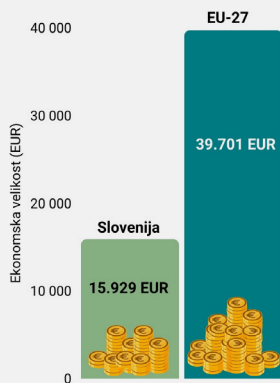

slovenske kmetije po ekonomski velikosti uvrščajo med majhne, saj dosegajo tudi več kot dvakrat manjši standardni prihodek kot je povprečje v državah EU. Povprečni standardni prihodek na kmetijo je leta 2020 v državah EU znašal skoraj 40 tisoč EUR, v Sloveniji pa 16 tisoč EUR, skoraj dve tretjini kmetij pa je imelo standardni prihodek nižji od 8 tisoč EUR (Slika 10). Nižji standardni prihodek imajo v povprečju še kmetije v Grčiji, na Hrvaškem, Malti in v Romuniji, največji dohodek iz kmetijstva v EU pa dosegajo kmetije na Nizozemskem (473 tisoč EUR) (kazalec KM12; Zeleno ..., 2024). Tudi **faktorski dohodek**

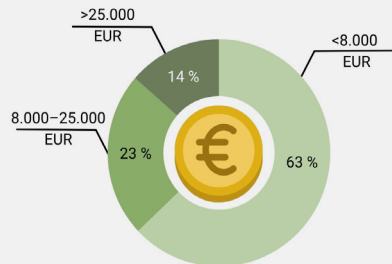
(dohodek, ki kmetijskim gospodarstvom ostane za poplačilo vseh proizvodnih dejavnikov, kot so zemlja, kapital in delo), preračunan na polnovredno delovno moč (PDM), ki je eden ključnih kazalnikov ekonomske uspešnosti in produktivnosti kmetijstva, kaže na zaostajanje dohodkov v slovenskem kmetijstvu v primerjavi z evropskim povprečjem; v povprečju zadnjih nekaj let je tako dosegal okoli 7.300 EUR/PDM oziroma okoli 30 % evropskega povprečja (SURS, Eurostat, preračuni KIS).

Slika 10: Povprečna ekonomska velikost kmetij v Sloveniji in EU ter struktura kmetij po razredih ekonomske velikosti; 2020

Povprečna ekonomska velikost kmetij; 2020

Struktura kmetij v Sloveniji po razredih ekonomske velikosti; 2020

Vir: podatki – Eurostat, SURS; infografika – KIS

MIT: Specializacija kmetijske proizvodnje vodi v povečane pritiske na okolje.

Ne drži v vseh primerih. Usmeritev kmetije v specializirano ekstenzivno proizvodnjo, na primer v ekstenzivno rejo govedi in drobnice na gorskih in drugih območjih z naravnimi omejitvami, lahko prispeva k ohranjanju kmetijskih zemljišč z visoko naravno vrednostjo (kazalec [KM12](#)).

MIT: Za slovensko kmetijstvo je značilna visoka intenzivnost.

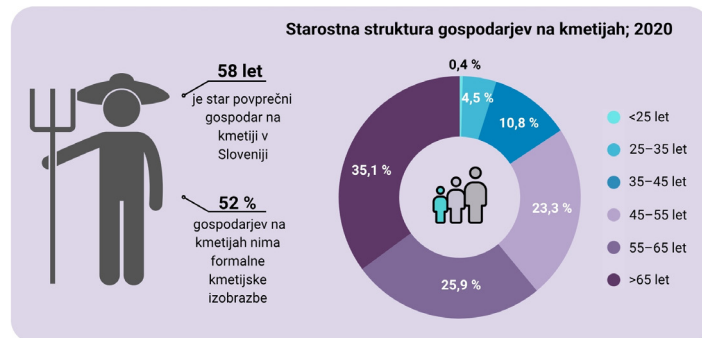
Ne drži. V splošnem ima Slovenija malo območij, ki so primerna za intenzivno kmetijstvo, številni kazalci pa kažejo, da se intenzivnost kmetijstva ne povečuje, temveč zmanjšuje. Zmanjšuje se poraba sredstev za varstvo rastlin (kazalec [KM01](#)), mineralnih gnojil (kazalec [KM02](#)), število živali na hektar kmetijskih zemljišč (kazalec [KM04](#)), izboljšujeta se bilanci dušika in fosforja na kmetijskih zemljiščih (kazalec [KM22](#), kazalec [KM25](#)). Če primerjamo Slovenijo z državami EU, v Sloveniji večji delež površin obdelujejo kmetije z nižjo rabo materialnih vložkov (kazalec [KM11](#)).

Delovna sila v kmetijstvu

V strukturi kmetij so družinske kmetije prevladujoča oblika, saj kmetijska podjetja predstavljajo manj kot 1-odstotni delež. V letu 2020 je tako z več kot 95 % prevladovala družinska delovna sila. Skupni vložek dela v kmetijstvu je obsegal 66.326 polnovrednih delovnih moči (1 PDM = 1.800 ur/leto), kar znaša v povprečju 0,97 PDM na kmetijo (Zeleno ..., 2023). Z vidika kmetijske pridelave se v Sloveniji počasi povečuje delež kmetij, ki so specializirane, z vidika dohodkovnih virov pa prevladujejo **mešane kmetije**. To so kmetije, ki dohodek iz osnovne kmetijske dejavnosti kombinirajo z dohodki izven kmetijstva, na primer iz dopolnilnih dejavnosti, povezanih s kmetijstvom, dohodki iz zaposlitev ter drugih dejavnosti na kmetiji.

Starost gospodarjev-upraviteljev (v nadaljevanju: gospodarjev) na kmetijah ter njihova izobrazba sta dejavnika, ki pomembno prispevata k učinkovitemu vodenju kmetij in k njihovemu bodočemu razvoju (kazalec KM07). Mlajši gospodarji so z razvojnega vidika perspektivnejši kot starejši, imajo v povprečju višjo stopnjo izobrazbe, so inovativnejši in bolj prilagodljivi na spremembe (Knežević Hočevar in Črnič Istenič, 2010). **V Sloveniji je starostna struktura gospodarjev neugodna**, saj prevladujejo tisti, ki so starejši od 55 let (Slika 11). V letu 2020 je bilo kar 61 % gospodarjev starejših od 55 let, mlajših od 35 let pa le 5 %. Povprečna starost je znašala 58 let.

Slika 11: Starost in izobrazba gospodarjev na kmetijah v Sloveniji; 2020

Vir: podatki – ARSO (kazalec KM07), SURS; infografika – KIS

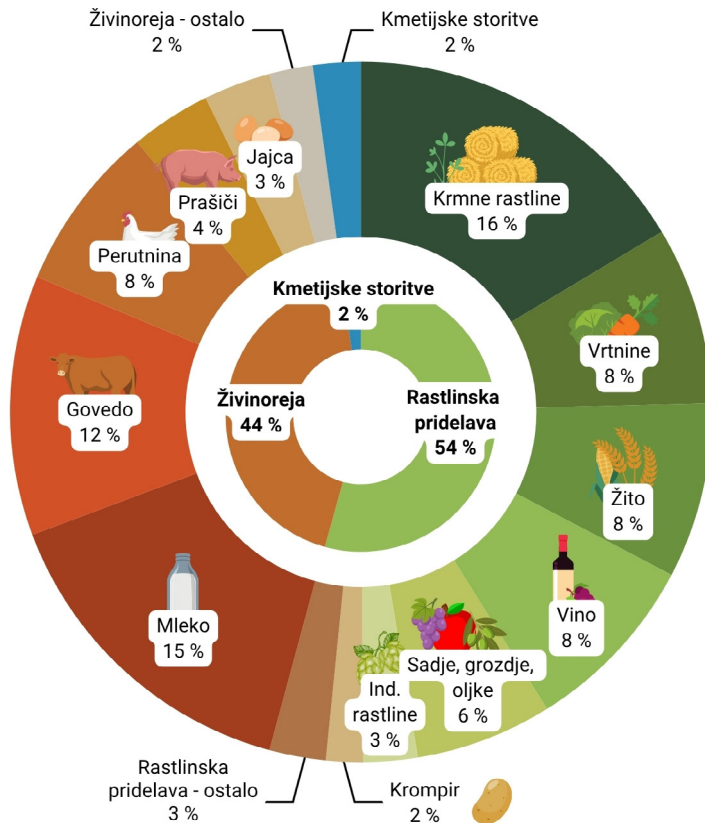
Tudi izobrazbena struktura gospodarjev na kmetijah je neugodna, vendar se v nasprotju s starostno strukturo izboljšuje. V letu 2000 kar 86 % gospodarjev ni imelo formalne kmetijske izobrazbe, temveč zgolj praktične izkušnje za delo v kmetijstvu, v letu 2020 pa se je ta delež zmanjšal na 52 %. Delež gospodarjev, ki imajo zaključeno vsaj eno od oblik formalne kmetijske izobrazbe (osnovno ali popolno), je bil višji od povprečja EU (28 %), vendar nižji od držav kot so Nizozemska (82 %), Nemčija (67 %) in Francija (65 %) (kazalec KM07).

3.1.3 Kmetijska proizvodnja v Sloveniji je usmerjena pretežno v živilorejo

V strukturi kmetijske proizvodnje predstavljata **rastlinska pridelava in živiloreja vsaka približno polovico bruto vrednosti**. V povprečju obdobja 2019–2023 je rastlinska pridelava v strukturi prispevala nekoliko več, in sicer 54 %, živiloreja pa 44 % (Slika 12). V skupno vrednost kmetijske proizvodnje se uvrščajo tudi kmetijske storitve, ki so v povprečju predstavljale 2-odstotni delež.

Glede na naravne razmere za kmetijstvo in rodovitnost tal, sta **ekonomsko najpomembnejši živilorejski dejavnosti prireja mleka in govejega mesa**, ki skupaj vrednostno prispevata 63 % k živilorejski proizvodnji in 27 % k celotni kmetijski proizvodnji. Predvsem v povezavi s tema dvema sektorjema predstavlja pridelava krmnih rastlin največji delež znotraj rastlinske pridelave (30 %), kot tudi znotraj celotne kmetijske proizvodnje (16 %).

Slika 12: Struktura vrednosti kmetijske proizvodnje (tekoče cene); povprečje 2019–2023

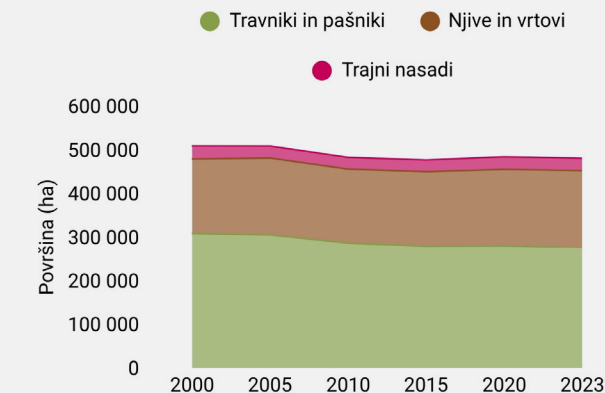
Vir: podatki – SURS; infografika – KIS

Rastlinska pridelava

Struktura rastlinske pridelave v Sloveniji je tesno povezana z naravnimi danostmi in večina kmetijskih zemljišč v uporabi je namenjena pridelavi krme na trajnem travinju (Slika 14). V letu 2023 je po podatkih SURS pridelava krme potekala na 275 tisoč hektarih travnikov in pašnikov (Slika 13), kar je 57 % vseh KZU, s pridelavo krme pa se je ukvarjalo dobrih 58 tisoč kmetij.

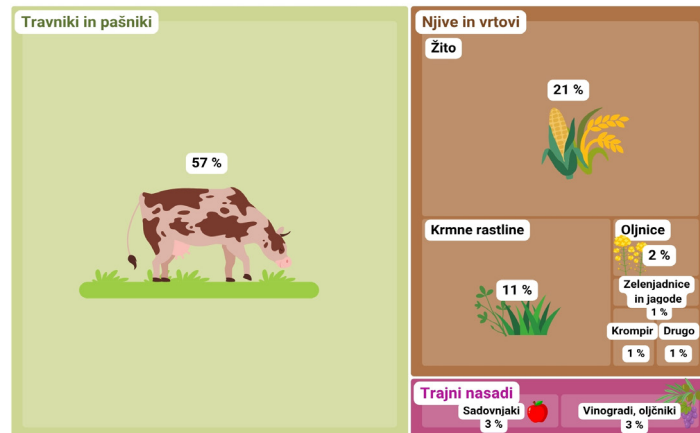
Kljub pomembni vlogi poljedelstva v slovenskem kmetijstvu, **njivske površine** pokrivajo le 37 % kmetijskih zemljišč v uporabi, kar je posledica naravnih razmer. Obsežnejša sklenjena ravninska območja, primerna za poljedelstvo, se nahajajo v večini na severovzhodu države in na dnu kotlin, drugod pa so njive omejene na majhne površine (Cunder, 2002).

Slika 13: Površina kmetijskih zemljišč v uporabi po kategorijah rabe; 2000–2023

Vir: SURS

Slika 14: Struktura rastlinske pridelave v Sloveniji po površini KZU; 2023

Vir: podatki – SURS; infografika – KIS

Poljedelstvo je usmerjeno predvsem v pridelavo žit in krmnih rastlin. **Žita** se pridelujejo na približno 100 tisoč hektarih, kar predstavlja več kot polovico njiv in petino vseh obdelanih zemljišč. Po podatkih popisa iz leta 2020 se je s pridelavo ukvarjalo 29.068 kmetij, povprečna površina, namenjena žitu, pa je znašala 3,4 hektara na kmetijo. V pridelavi žit prevladuje kornjača za zrnje (42 % vseh žit v letu 2023; kazalec KM11), ki se v veliki meri uporablja kot krma za živali, sledita pa ji pšenica in ječmen (Zeleno ..., 2024).

Skoraj tretjina njivskih površin (55 tisoč hektarov) je namenjena pridelavi **krmnih rastlin**, kot so silažna kornjača, trava, detelja, lucerna in krmne korenovke. V letu 2020 je krmo na njivah pridelovalo 36.206 kmetij, podobno število kmetij pa se je ukvarjalo tudi s pridelavo **zelenjadnic in jagod**. Površina namenjena zelenjadnicam in jagodam se v zadnjih letih giblje med 4 in 6 tisoč

hektarov, kar predstavlja 1 % v skupnih KZU. Največ površin je namenjenih pridelavi solate, zelja in čebule, večina zelenjadnic pa je pridelana na prostem, saj se v zaščiteneh prostorih (rastlinjakih) nahaja le dobrih 100 hektarov površin. Pomembnejše poljščine na slovenskih njivah so tudi **oljnice** in **krompir**. Pridelava oljnic poteka na skoraj 10 tisoč hektarih oziroma 2 % skupnih KZU v državi. Pred letom 2015 sta bili najpomembnejši oljnici oljna ogrščica in oljna buča, zatem pa so se začele povečevati površine s sojo. V letu 2023 so se te tri oljnice pridelovale v približno enakih deležih, sončnice pa so bile manj zastopane. Površine s krompirjem so se v zadnjih desetletjih zmanjšale za več kot polovico in se ustalile na približno 3 tisoč hektarov oziroma 1 % skupnih KZU (Zeleno ..., 2024).

Od posameznih vrst rab KZU najmanjši delež predstavljajo **trajni nasadi** s 6 %, med katere uvrščamo sadovnjake, vinograde, oljčnike, drevesnice in trsnice. Sadovnjaki so v letu 2023 obsegali okoli 12 tisoč hektarov (3 % KZU), pri čemer je bila približno

Pred vstopom v EU je bila sladkorna pesa pomembna poljščina na slovenskih njivah. Z uvedbo sladkornih kvot leta 2006 in zaprtjem edine tovarne sladkorja pri nas je bila pridelava sladkorne pese opuščena. Od leta 2017 se sladkorna pesa spet prideluje v manjšem obsegu, pridelek pa se izvažal v tujino z namenom predelave.

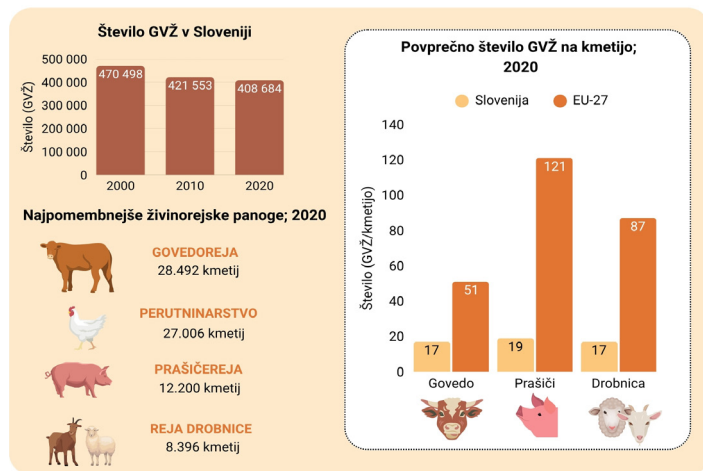
tretjina intenzivnih nasadov, ostalo pa so predstavljali ekstenzivni kmečki sadovnjaki. Površina nasadov jablane, ki je najpomembnejša sadna vrsta pri nas, se dolgoročno zmanjšuje, kot tudi površine drugih pomembnih sadnih vrst (hruška, breskev in nektarina, višnja). Nasprotno pa se površine ostalih sadnih vrst povečujejo, še najbolj oreha, ki je po površini postal druga najpomembnejša sadna vrsta. Površina ostalih trajnih nasadov, in sicer vinogradov, oljčnikov, drevesnic in trsnic je v letu 2023 obsegala 16 tisoč hektarov oziroma 3 % zemljišč v obdelavi (Zeleno ..., 2024).

Živinoreja

Živinoreja je v Sloveniji osrednja kmetijska panoga, predvsem zaradi velikega obsega površin s trajnim travinjem. Po podatkih o deležu živinorejskih kmetij je bila Slovenija v letu 2020 sicer nad povprečjem držav EU (Slovenija: 64 %, povprečje EU: 47 %), vendar so živinorejske kmetije v povprečju veliko manjše (Slovenija: 9,7 GVŽ na kmetijo, povprečje EU: 26,9 GVŽ na kmetijo) (Zeleno ..., 2024).

Tako kot pri številu živinorejskih kmetij, ki se je med letoma 2000 in 2020 zmanjšalo za skoraj polovico, je opazen trend zmanjševanja skupnega števila rejnih živali (v ekvivalentu GVŽ), ki se je v istem obdobju zmanjšalo za 13 % (Slika 15) (Slika 15). Danes so najpomembnejše živinorejske panoge govedoreja, perutninarstvo in prašičereja, reja drobnice in ostalih živali, kot so konji, kunci in jelenjad pa je manj zastopana. V letu 2020 se je od skupno 44.976 živinorejskih kmetij z rejo govedu ukvarjalo 63 %, z rejo perutnine 60 %, z rejo prašičev 27 % ter z rejo ovc in koz 19 % kmetij (Zeleno ..., 2023).

Slika 15: Skupno število GVŽ (2000–2020), povprečno število GVŽ na kmetijo in najpomembnejše živinorejske panoge v Sloveniji (2020)

Vir: podatki – Eurostat, SURS; infografika – KIS

Govedoreja ostaja daleč najpomembnejša usmeritev slovenskega kmetijstva. Prireja mleka in govejega mesa sta stabilni kmetijski dejavnosti, ki skupaj prispevata 27-odstotni delež v vrednosti kmetijske proizvodnje. V letu 2020 se je z govedorejo ukvarjalo 28.492 kmetij, kar je 42 % od vseh kmetij v državi. Kmetije so v povprečju redile 17 glav govedi, kar je trikrat manj od povprečja držav EU, ki znaša 51 glav. Manjše govedorejske kmetije v EU najdemo le še v Romuniji, kjer v povprečju kmetije redijo 5 glav govedi (Zeleno ..., 2023; 2024).

Obtežba z živino (število živali na površino kmetijskih zemljišč z uporabi) je merilo obremenitve kmetijskih zemljišč z vidika paše, proizvodnje živinskih gnojil ter vplivov na tla in naravno vegetacijo. Ustrezna obtežba je ključna za trajnostno upravljanje z zemljišči, saj zmanjšuje pritiske na okolje. **V Sloveniji se obtežba kmetijskih zemljišč z živino zmanjšuje.** V obdobju 2000–2020 se je zmanjšala iz 0,97 GVŽ/ha KZU na 0,86 GVŽ/ha KZU (kazalec KMO4). Sicer pa je največja obtežba določena glede na maksimalni letni vnos dušika iz živinskih gnojil v tla po Uredbi o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov (Uredba ..., 2009). Pri govedu tako največja dovoljena obtežba znaša 2,4 GVŽ/ha.

Velik pomen v slovenskem kmetijstvu ima tudi **perutninarstvo**. V letu 2020 se je z rejo perutnine ukvarjalo 27.006 kmetij in kmetijskih podjetij, vendar je tržno usmerjenih kmetij, ki predstavljajo večino proizvodnje, bistveno manj. Perutninarstvo je organizacijsko drugačno od drugih kmetijskih dejavnosti, saj temelji na vertikalnem sistemu kmetijskih podjetij v sodelovanju s kmetijami. Vertikalni sistem po večini temelji na povezanosti številnih deležnikov, ki se ukvarjajo s pripravo krme, prirejo valilnih in konzumnih jajc, rejo kokoši in piščancev, predelavo in distribucijo ter s sistemom povezanimi vzporednimi storitvami.

Prašičereja je bila pred desetletji pomembna živinorejska dejavnost, ki je bila organizirana na zelo podoben način kot perutninarstvo. Po osamosvojitvi Slovenije in kasneje vstopu države v EU se glavnina prašičerejcev ni uspela uspešno prilagoditi zaostrenim

MIT: Živinoreja je netrajnostna oblika kmetovanja.

Ne drži. Živinoreja sama po sebi ni netrajnostna oblika kmetovanja. S poudarkom na dobrem upravljanju in skrbjo za dobrobit živali je lahko pomemben del trajnostne proizvodnje hrane.

Z rejo travojede živine lahko živinoreja izkorišča travnike in pašnike, kjer pridelava drugih kmetijskih rastlin ni možna, s tem pa prispeva k prehranski varnosti. Za krmo živali se koristno uporabijo tudi stranski proizvodi in odpadki iz živilsko-predelovalne industrije ter pridelki slabše kakovosti, ki niso primerni za prehrano ljudi. Živinoreja lahko pomembno prispeva tudi h kroženju hranil v kmetijstvu, še posebej na poljedelsko-živinorejskih kmetijah. Hranila se z živalskimi gnojili vračajo na polja, kar zmanjšuje potrebe po gnojenju z mineralnimi gnojili.

MIT: Živinoreja v Sloveniji temelji na uporabi antibiotikov in hormonskih pripravkov.

Ne drži. V EU in Sloveniji hormonski pripravki in antibiotiki za doseganje boljših rezultatov reje niso dovoljeni. Uporabljajo se le za zdravljenje bolezni pod nadzorom veterinarjev.

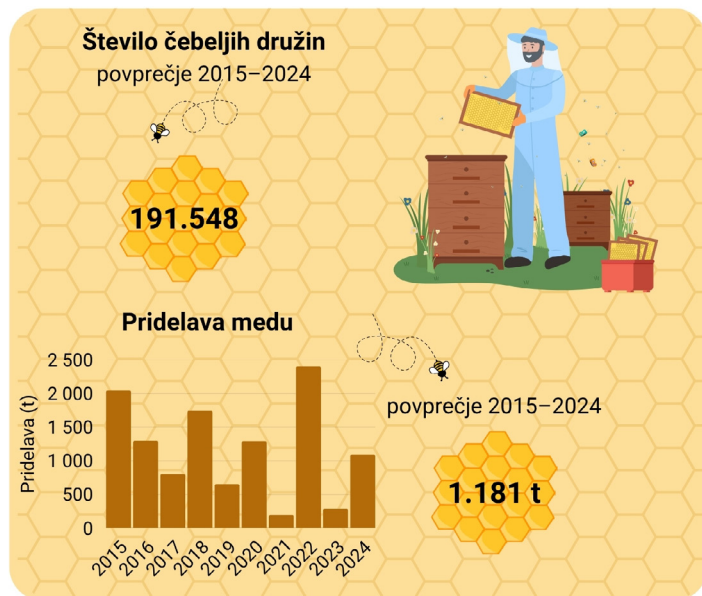
tržnim razmeram, zato se je v obdobju 2000–2020 število prašičerejskih kmetij zmanjšalo za več kot 70 %, za nekoliko manj pa se je zmanjšalo tudi skupno število prašičev. Danes imamo tako več kot prepolovljen obseg prireje, glavnina mesa prašičev pa je vzrejena v okviru nekaj podjetij ter nekaj deset kmetij. Povprečno število prašičev na kmetijo znaša 19 glav, kar je šestkrat manj od povprečja držav EU (121 glav) (Zeleno ..., 2023; 2024).

Skladno s strukturnimi spremembami, kot je opuščanje kmetovanja ter ohranjanja obdelanosti kmetijske krajine na območjih z omejenimi možnostmi za kmetovanje, se je stalez **drobnice** v Sloveniji povečeval in v zadnjih letih ustalil. Gre predvsem za manjše črede ovc in koz, tako da reji drobnice lahko pripisujemo predvsem ekosistemsko vrednost, manj pa dohodkovno. Se je pa v zadnjih letih povečalo število kmetij s prirejo mleka drobnice in večjih rej drobnice za meso, ki s prevzemanjem obdelovanja površin opuščenih kmetij ustvarjajo dohodek in ohranjajo poseljenost na marginalnih območjih Slovenije. Podobno vlogo, kot jo ima v slovenskem prostoru drobnica, ima tudi **konjereja**.

Čebelarstvo

Čebelarstvo ima v Sloveniji dolgo tradicijo. Slovenski čebelarji so svetovno znani po vzreji avtohtone slovenske pasme kranjska sivka, tradicionalnih panjih in panjskih končnicah. Prav tako pa čebelarstvo predstavlja pomembno kmetijsko panogo, saj poleg čebeljih pridelkov zagotavlja tudi opraševanje kulturnih rastlin (sadno drevje, poljščine), kar pripomore k uspešnejši kmetijski proizvodnji. Opraševanje je pomembno tudi z vidika ohranjanja ekološkega ravnotežja in biotske raznovrstnosti v naravi. V preteklem desetletju so slovenski čebelarji skupaj letno pridelali povprečno okoli 1.200 t medu in skrbeli za približno 191.500 čebeljih družin (Slika 16).

Slika 16: Število čebeljih družin in pridelava medu v Sloveniji; 2015–2024

Vir: podatki - KIS (ocena pridelave medu v 2024), SURS, UVHVV; infografika - KIS

3.1.4 Slovenija dosega višjo stopnjo samooskrbe pri živalskih proizvodih

Oskrba prebivalstva s hrano je lahko zagotovljena na dva načina: preko samooskrbe ali trgovanja z drugimi državami. Stopnja samooskrbe prikazuje, v kolikšnem obsegu država z lastno proizvodnjo kmetijskih proizvodov pokrije vse domače potrebe (po hrani, krmi in v industriji). Samooskrba, ki je nižja

od 100 %, pomeni primanjkljaj, ki ga je treba pokriti z uvozom, samooskrba nad 100 % pa presežek v domači proizvodnji. Doseganje zadovoljive stopnje samooskrbe s hrano zmanjšuje odvisnost od drugih držav in je še posebej pomembno v času negotovih razmer na mednarodnih trgih (kazalec KM29).

Na raven samooskrbe vpliva obseg proizvodnje posameznega kmetijskega proizvoda. Ta temelji na razpoložljivi površini in kakovosti kmetijskih zemljišč, pa tudi na naravnih danostih, razpoložljivi delovni sili, dohodkovnem položaju kmetov, znanju in tehnologiji, infrastrukturi, prisotnosti predelovalne industrije ter številnih drugih dejavnikih. Stopnja samooskrbe je navsezadnje odvisna tudi od povpraševanja potrošnikov po proizvodih, ki se v državi ne pridelujejo oziroma proizvajajo.

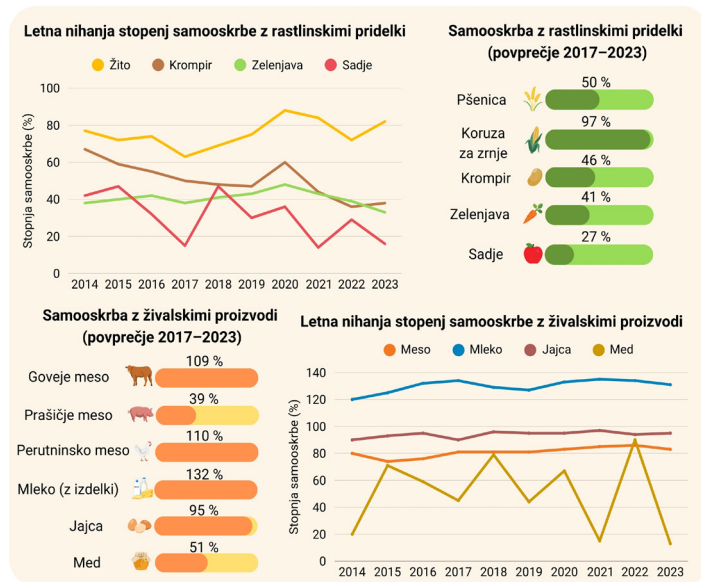
Slovenija z domačo proizvodnjo ne pokriva v celoti svojih potreb po osnovnih kmetijskih proizvodih, razen pri mleku ter govejem in perutninskem mesu (Slika 17).

V Sloveniji je zelo razširjena **pridelava zelenjave in sadja na domačih vrtovih**, ki prispeva k samooskrbi z lokalno hrano. Zaradi pomanjkanja podatkov pa pridelava na domačih vrtovih ni vključena v izračune stopenj samooskrbe na ravni države.

Najnižje stopnje samooskrbe so v povprečju zaznane pri sadju, prašičjem mesu, zelenjavi in krompirju, v splošnem pa so stopnje samooskrbe višje pri živalskih kot pri rastlinskih proizvodih.

Slika 17: Letna nihanja stopenj samooskrbe (2014–2023) in povprečne stopnje samooskrbe (2017–2023) z osnovnimi kmetijskimi proizvodi v Sloveniji

Vir: podatki - SURS; infografika - KIS

Pri rastlinskih pridelkih so opazna velika medletna nihanja v stopnjah samooskrbe, ki so med drugim tudi posledica pojava pozeb, toče, suš in drugih neugodnih vremenskih pojavov, ki vplivajo na letino. Dolgoročno se zvišuje le stopnja samooskrbe z **žitom**, ki znaša okoli 80 %. Od posameznih vrst žit je stopnja samooskrbe najvišja pri koruzi za zrnje (97 %), katere domača pridelava je v zadnjih nekaj letih presegla porabo. Pri pšenici in ovsu pokrije Slovenija polovico potreb z lastno pridelavo, medtem ko so pri ječmenu pokrite tri četrtine vseh potreb.

Stopnja samooskrbe s **krompirjem** se skozi leta opazno zmanjšuje zaradi vse manjšega obsega površin. Če je pred vstopom Slovenije v EU samooskrba presegala 80 %, se je ta do danes skoraj prepolovila in znaša manj kot 50 %. V domačo porabo je zajet tudi predelan krompir, ki ga Slovenija zgolj uvaža, saj nima predelovalnih kapacitet. Na ravni izključno svežega krompirja stopnja samooskrbe znaša v povprečju 68 %.

Najnižje stopnje samooskrbe med rastlinskimi pridelki beležimo pri **zelenjavi in sadju**. Pri zelenjavi pokrije Slovenija okoli 40 % domačih potreb z lastno pridelavo, pri sadju pa je ta delež 27-odstoten. Tako kot pri krompirju, so v izračunu samooskrbe upoštevani tudi predelani proizvodi. Stopnja samooskrbe s svežo zelenjavo znaša v povprečju 55 %, s svežim sadjem pa 38 %. Za sadje in zelenjavo je značilna tudi velika sezonskost (pridelava je ob naravnih razmerah možna le določen čas v letu), kar pomeni, da je za zadostitev domačih potreb izven sezone potreben uvoz, kar vpliva tudi na stopnje samooskrbe.

Skupna stopnja samooskrbe s sadjem v Sloveniji je nizka zaradi pogosto neugodnih vremenskih razmer, kot so spomladanske pozebe in suše, pa tudi zaradi velike domače potrošnje sadja, ki ga ne pridelujemo. Več kot 40 % domače porabe sadja namreč predstavljajo banane, citrusi in drugo južno sadje, ki je v celoti uvoženo.

Na stopnjo samooskrbe vpliva tudi prisotnost in razvitost živilsko-predelovalne industrije in ostale ključne infrastrukture za oskrbo s hrano. V Sloveniji predelovalnih obratov za krompir nimamo, predelava zelenjave in sadja pa sloni pretežno na uvoženih surovinah. V preteklosti je bilo zasajenih več površin s sadnimi vrstami, namenjenimi za predelavo. Z ukinjanjem predelave namenskih sort so te sadne vrste postale za trgovce in potrošnika nezanimive, sledilo pa je opuščanje oziroma krčenje trajnih nasadov.

Možnosti za povišanje ravni samooskrbe s posameznimi kmetijskimi proizvodi v Sloveniji sicer obstajajo, vendar so omejene z razpoložljivo površino obdelovalnih zemljišč. Povečanje samooskrbe v enem sektorju bi zato lahko vodilo v zmanjšanje samooskrbe v drugih sektorjih. Med možnimi rešitvami so tehnološki napredki v kmetijstvu, ponovna vključitev neobdelanih in zaraščenih zemljišč v kmetijsko proizvodnjo, zaščita kmetijskih zemljišč (Revizijsko ..., 2021), boljše obvladovanje tveganj, povezanih s pridelavo na prostem, ter ustvarjanje primerne in stabilnega poslovnega okolja, ki bo pritegnilo kmete.

Bolj kot pri rastlinskih pridelkih je stopnja samooskrbe stabilna pri živalskih proizvodih. Medtem ko so stopnje samooskrbe z govejim mesom (109 %), mlekom (132 %) in mesom drobnice (94 %) visoke zaradi naravnih danosti in primernih razmer za pašno živinorejo, sta visoki stopnji samooskrbe pri perutninskem mesu (110 %) in jajcih (95 %) odraz posebnosti obeh trgov. Nasprotno pa je samooskrba s prašičjim mesom nizka in v povprečju znaša 39 %, k čemur so prispevale strukturne spremembe v prašičereji po pristopu Slovenije k EU. Večja nihanja stopenj samooskrbe so značilna le za pridelavo medu, na katero najbolj vplivajo vremenske razmere v času cvetenja in medenja rastlin. V povprečju Slovenija pokrije polovico svojih potreb po medu.

MIT: Visoka stopnja samooskrbe pomeni visoko prehransko varnost za državo.

Ne drži v celoti. Koncept samooskrbe je v nekaterih pogledih pomanjkljiv, saj ne upošteva odvisnosti države od uvoza vmesnih surovin. Slovenija je v veliki meri odvisna od uvoženih surovin za kmetijstvo in druge procese znotraj prehranskega sistema (semena, gnojila, veterinarska zdravila, sredstva za varstvo rastlin, energija itd.), kar lahko v primeru kriznih situacij in omejenega trgovanja vodi v zmanjšano proizvodnjo hrane in ogroženo prehransko varnost (MKGP, 2024a).

3.1.5 Negativni vplivi kmetijstva na okolje in podnebje se v Sloveniji zmanjšujejo

Kmetijstvo je gospodarska panoga, ki je tesno povezana z okoljem. S svojo dejavnostjo lahko vpliva na kakovost tal, vode in zraka, biotsko raznovrstnost, zdravje ljudi in živali ter podnebje tako v pozitivni kot tudi v negativni smeri.

Pritiski na okolje so povezani predvsem z nepravilno ali prekomerno uporabo gnojil ter sredstev za varstvo rastlin, neprimernim upravljanjem tal, izpusti toplogrednih plinov in onesnaževal v zrak ter netrajnostnim gospodarjenjem s prostorom (Poročilo ..., 2022). Z uporabo ustrežnejših praks pa lahko kmetijstvo negativne vplive na okolje pomembno zmanjša in prispeva k ohranjanju naravnih virov.

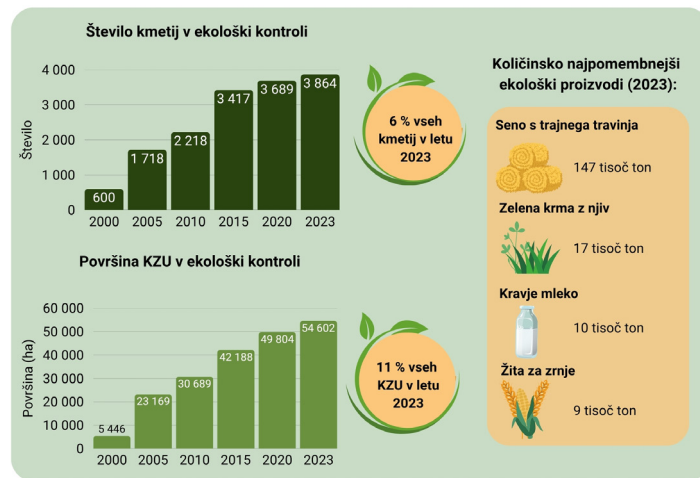
V Sloveniji je kmetijstvo sektor, ki je naredil številne korake v smeri zmanjšanja pritiskov na okolje, kar dokazujejo sistematično dolgoletno spremljanje in rezultati kazalcev okolja in kmetijstva (<https://kazalci.arso.gov.si/>), predstavljeni v tem poglavju.

Ekološko kmetijstvo

Ekološko kmetijstvo je oblika kmetovanja, ki se osredotoča na trajnostno pridelavo hrane, in sicer sledi načelom pridelave kakovostne in zdrave hrane, dobrega počutja živali, ohranjanja biotske raznovrstnosti, varovanja naravnih virov in trajnostnega razvoja podeželja. Področje ekološkega kmetijstva je urejeno z zakonodajo, v njem pa veljajo različne omejitve, kot so prepoved uporabe lahkotopnih mineralnih gnojil, sintetičnih sredstev za varstvo rastlin, gensko spremenjenih organizmov in regulatorjev rasti (kazalec KM08).

V Sloveniji je ekološko kmetijstvo uveljavljeno že nekaj desetletij, njegov obseg pa se povečuje. Leta 1999, ko so bile izplačane prve podpore za tovrstni način pridelave, je bilo v ekološko kontrolo vključenih 2.400 hektarov oziroma 0,5 % vseh obdelovalnih površin. Po podatkih SURS je v letu 2023 3.864 ekoloških kmetij (kmetije z ekološkim certifikatom in kmetije v preusmeritvi) obdelovalo že slabih 55 tisoč hektarov oziroma 11 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi (Slika 18).

Slika 18: Število kmetij in površina KZU (2000–2023) ter najpomembnejši proizvodi v ekološki kontroli (2023) v Sloveniji

Vir: podatki – ARSO (kazalec KM08), SURS; infografika – KIS

Prevladujoča oblika rabe ekoloških kmetijskih zemljišč so trajni travniki in pašniki, ki so leta 2023 po podatkih SURS obsegali 78 % skupne površine zemljišč z ekološko pridelavo, medtem

ko so njive obsegale 15 %, trajni nasadi pa 7 %. Posledično med ekološkimi rastlinskimi pridelki količinsko daleč prevladuje seno s trajnih travnikov, na njivah pa se v največjem deležu prideluje zelena krma. Izstopa tudi pridelava ekološkega žita, ki se je med letoma 2012 in 2023 več kot potrojila. V povprečju zadnjih petih let (2019–2023) je bilo pridelanega okoli 6 tisoč ton ekološkega žita letno, od tega največ pšenice in pire ter koruze za zrnje.

Na živinorejskih kmetijah, vključenih v ekološko kontrolo, po številu živali prevladujeta govedo in perutnina, zato so v ponudbi ekoloških proizvodov živalskega izvora najbolj razširjeni kravje mleko, goveje meso in jajca (Zeleno ..., 2024).

Kljub vedno večjemu obsegu ekološkega kmetijstva ponudba ekoloških živil ne sledi povpraševanju, predvsem pri sadju in zelenjavi. Slovenija naj bi do leta 2027 dosegla vsaj 10-odstotni delež ekoloških kmetij in vsaj 18-odstotni delež ekoloških kmetijskih zemljišč v uporabi (Akcijski ..., 2022). Usmeritve EU pa

Glede na **delež kmetijskih zemljišč v ekološki kontroli** je Slovenija v letu 2021 presegala povprečje EU (9,9 %) in je bila v zgornji tretjini držav članic (kazalec [KM08](#)).

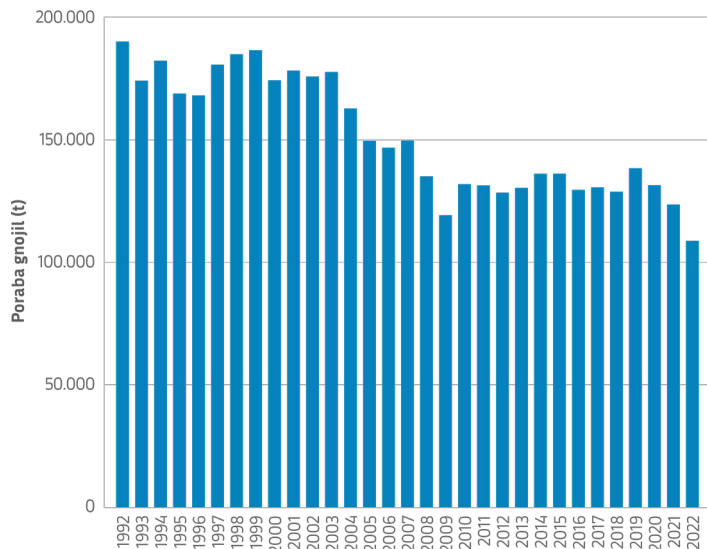
predvidevajo doseganje 25-odstotnega deleža ekoloških zemljišč do leta 2030 (Zeleno ..., 2024). Potencial za povečanje obsega ekološke rastlinske pridelave in živinoreje v Sloveniji sicer obstaja, vendar je težko pričakovati intenzivnejše spremembe v krajšem obdobju. Izzivi so predvsem v obsegu primernih površin za pridelavo, trženju proizvodov, ekonomičnosti pridelave in cenovni nekonkurenčnosti v primerjavi z uvoženimi ekološkimi proizvodi.

Poraba mineralnih gnojil in bilančni presežki hranil

Mineralna gnojila so snovi, ki vsebujejo rastlinska hranila in se v kmetijstvu dodajajo tlom ali rastlinam z namenom izboljšanja rasti, povečanja in izboljšanja kakovosti pridelka ali povečanja rodovitnosti tal. Za razliko od organskih gnojil so pridobljena v industrijskih postopkih. Področje gnojenja z mineralnimi gnojili pokrivajo različni strateški in zakonodajni dokumenti, katerih cilj je uravnotežena poraba gnojil v kmetijstvu, preprečevanje obremenjevanja, optimalni izkoristek hranil z minimalnimi izgubami v podzemno vodo in ozračje ter zmanjšanje in preprečevanje onesnaženja voda z nitrati iz kmetijstva (kazalec [KM02](#)).

Skupna poraba mineralnih gnojil v Sloveniji se opazno zmanjšuje. V obdobju 1992–2022 se je zmanjšala za 38 % (Slika 19), za 30 % pa se je zmanjšala poraba glavnih rastlinskih hranil (dušik, fosfor, kalij) na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (Slika 20). Od posameznih rastlinskih hranil se je najbolj zmanjšala poraba kalija (za 65 %) in fosforja (za 62 %). Trend zmanjševanja in medletna nihanja porabe rastlinskih hranil iz mineralnih gnojil so rezultat novih kmetijskih praks, znanj in tehnologij, ki povečujejo izkoristek hranil ter tudi cen mineralnih gnojil in kmetijskih pridelkov (Zeleno ..., 2024).

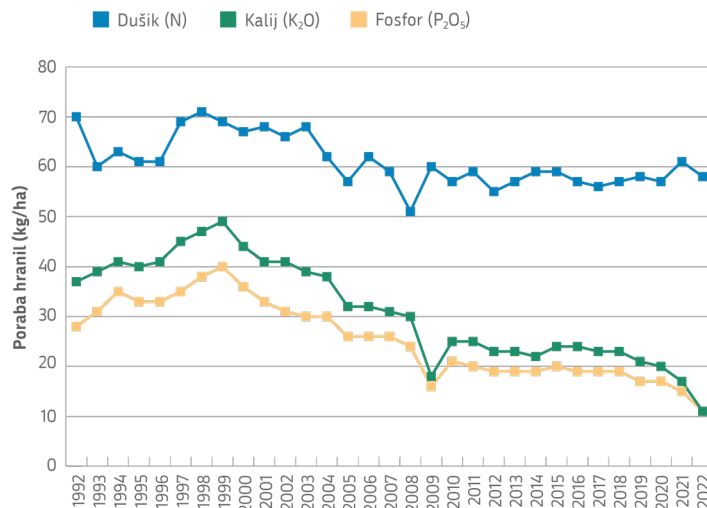
Slika 19: Poraba mineralnih gnojil v Sloveniji; 1992–2022

Vir: ARSO (kazalec KM02)

Bilance glavnih rastlinskih hranil, kot sta dušik in fosfor, so pomembne pri določanju potencialnega onesnaženja okolja iz kmetijstva. Prikazujejo razliko med skupnim vnosom na kmetijska zemljišča iz različnih virov in odvzemom s kmetijskih zemljišč s pridelki. Glavni vir vnosa hranil so gnojila, seme in sadilni material, pri dušiku pa tudi atmosferska depozicija in biološka fiksacija z metuljnicami. Veliki presežki so odraz slabega gospodarjenja s hranili, pa tudi okoljskih dejavnikov. Največji bilančni presežki so običajno zaznani v sušnih letih, ko je odvzem

Slika 20: Poraba glavnih rastlinskih hranil (dušik, fosfor, kalij) na hektar KZU; 1992–2022

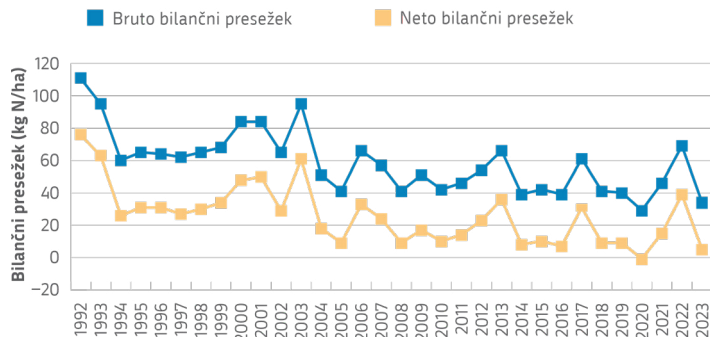

Vir: ARSO (kazalec KM02)

hranil iz kmetijskih zemljišč manjši zaradi upada pridelka (kazalec KM22).

Bruto bilančni presežek dušika v kmetijstvu se je v obdobju 1992–2023 zmanjšal za 54 % (Slika 21). Medtem se je **neto bilančni presežek** (ne zajema dušika, ki se izgubi v zrak z izpusti amonijaka in dušikovih oksidov) zmanjšal za 85 % skozi celotno obdobje. To kaže na boljše gospodarjenje z dušikom v kmetijstvu ter s tem prispevek k zmanjšanju izpustov dušikovih spojin v okolje.

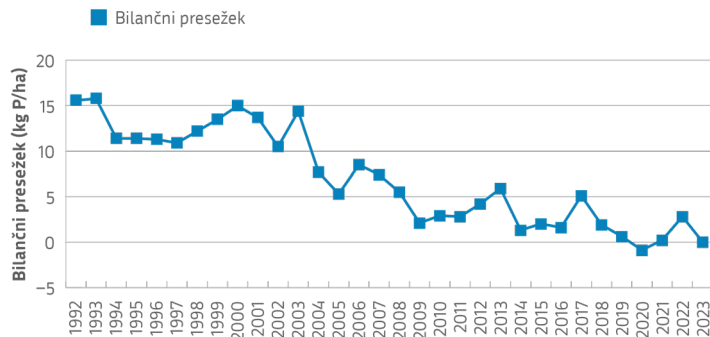
Slika 21: Bilančni presežek dušika v slovenskem kmetijstvu (kg/ha); 1992–2023

Vir: ARSO (kazalec KM22)

Tudi **bilančni presežek fosforja** se je v analiziranem obdobju (1992–2023) močno zmanjšal, in sicer za 107 % (Slika 22). Bilanca se je izboljšala kot posledica manjšega vnosa z mineralnimi (–68 %) in živalskimi (–18 %) gnojili ter povečanja odvzema s pridelki (+26 %). Rezultate o bilančnih presežkih fosforja moramo interpretirati v povezavi s podatki o založenosti tal s tem elementom. Prevelike zaloge fosforja v tleh predstavljajo potencialno tveganje za onesnaženje voda, saj se lahko fosfor izpira v talno raztopino. Vendar analize tal v Sloveniji kažejo, da imamo več težav s pomanjkanjem fosforja kot s presežki, zato ni zaželeno nadaljnje zmanjševanje bilančnega presežka fosforja na ravni države (kazalec KM25).

Slika 22: Bilančni presežek fosforja v slovenskem kmetijstvu (kg/ha); 1992–2023

Vir: ARSO (kazalec KM25)

S pridelavo rastlin se iz tal odvezemajo rastlinska hranila. Za ohranjanje rodovitnosti tal, ki je osnova trajnostne rabe kmetijskih zemljišč, je potrebno hranila vračati z gnojenjem. Pri tem mora biti gnojenje izvedeno v skladu z dobrimi praksami, ki zmanjšujejo tveganja za obremenitve okolja (kazalec KM26).

Zadostna vsebnost organske snovi v tleh ima pozitivne učinke na velikost pridelkov, zadrževanje vode v tleh ter manjše izpiranje hranil in onesnaževal v podtalnico. V Sloveniji je vsebnost talne organske snovi dobra in primerljiva z drugimi državami podobnih klimatskih območij in (zelo) dobra glede na mediteranske države Evrope (kazalec KM26).

Poraba sredstev za varstvo rastlin

Sredstva za varstvo rastlin so pripravki, ki se v kmetijstvu uporabljajo z namenom zaščite rastlin oziroma pridelkov pred škodljivci, povzročitelji bolezni in plevelom. Glede na delovanje jih delimo na fungicide, herbicide, insekticide, akaricide in druga sredstva za varstvo rastlin (Zeleno ..., 2024).

V zadnjih tridesetih letih se je skupna poraba sredstev za varstvo rastlin v Sloveniji, ki zajema tudi nekmetsko rabo, zmanjšala za več kot polovico, in sicer iz 2.031 ton v letu 1992, na 914 ton v letu 2021 (Slika 23). Hkrati se je zmanjšala tudi poraba na

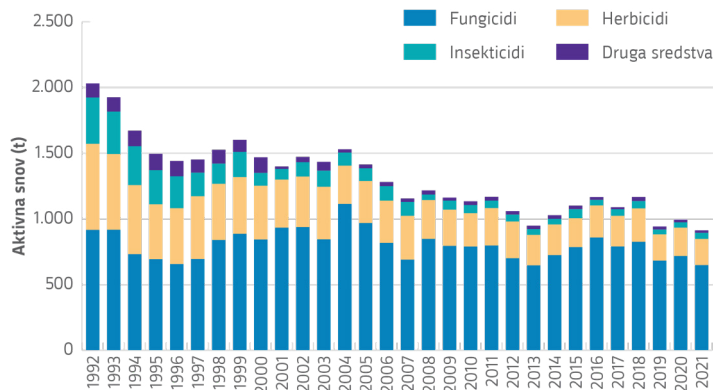
Aktivne snovi v sredstvih za varstvo rastlin za uporabo na ravni EU odobri Evropska komisija po temeljitem ocenjevanju. Posamezne države članice lahko nato za dajanje v promet in uporabo na lastnem ozemlju registrirajo sredstva, ki vsebujejo odobrene aktivne snovi. Predlog za registracijo običajno odda proizvajalec ali zastopnik proizvajalca nekega sredstva.

V Sloveniji je nabor registriranih sredstev za uporabo precej omejen. V EU je bilo januarja 2024 odobrenih 441 aktivnih snovi, medtem ko je bilo v Sloveniji za uporabo registriranih le 165 aktivnih snovi (MKGP, 2025a). Eden od razlogov za to je tudi majhnost slovenskega trga. Postopek registracije je dolgotrajen in finančno zahteven, zato se proizvajalci sredstev za varstvo rastlin pogosto osredotočajo na države, kjer je povpraševanje večje in je naložba v registracijo zato bolj ekonomsko upravičena.

hektar obdelovalnih zemljišč, na katerih se uporabljajo sredstva za varstvo rastlin (njive, vrtovi, trajni nasadi). Med obdobjema 2000–2009 in 2010–2020 se je povprečna poraba zmanjšala iz 6,7 kg na 5,4 kg aktivne snovi na hektar, leta 2021 pa je znašala 4,5 kg na hektar, kar je najmanj v obdobju spremljanja (kazalec KM01).

V obravnavanem obdobju se je v Sloveniji zmanjšala poraba vseh skupin sredstev. Zmanjševanje porabe herbicidov je predvsem posledica uporabe novejših skupin pripravkov, ki zahtevajo manjšo porabo na površino, ter sprememb v setveni strukturi. V zadnjih dvajsetih letih so se namreč opazno zmanjšale kmetijske površine s kulturami, ki zahtevajo večjo uporabo sredstev za varstvo rastlin (ozimna žita, koruza, krompir, oljna ogrščica) in povečale površine za pridelavo zelene krme z njiv. Manjši del zmanjšanja porabe pa je tudi posledica prehoda na nekemične metode varstva rastlin.

Slika 23: Prodaja sredstev za varstvo rastlin na debelo v Sloveniji (tone aktivne snovi); 1992–2021

Opomba: vključena je prodaja za kmetijske in nekmetske namene (zelenice, športna igrišča, ceste, železnice ipd.)

Vir: ARSO (kazalec KM01)

MIT: Kmetijska proizvodnja je v celoti možna tudi brez uporabe mineralnih gnojil in sredstev za varstvo rastlin.

Na splošno ne drži. V sodobnem kmetijstvu je uporaba mineralnih gnojil in sredstev za varstvo rastlin realnost in nuja pri zagotavljanju varne hrane ter prehranske varnosti rastočega svetovnega prebivalstva. Pri tem pa je nujna odgovorna in kontrolirana raba, ki išče ravnotežje med kmetijsko pridelavo in zmanjševanjem tveganj za okolje in zdravje ljudi.

Kmetijsko proizvodnjo brez uporabe sintetičnih mineralnih gnojil in sredstev za varstvo rastlin omogočajo kmetijske prakse, kot sta npr. ekološko in biodinamično kmetijstvo, ki se v manjši meri uveljavljajo po svetu in v Sloveniji.

MIT: Poraba sredstev za varstvo rastlin se zmanjšuje, vendar so ta vedno bolj koncentrirana.

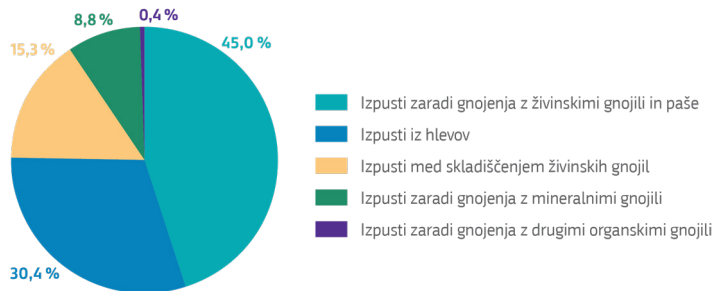
Ne drži. Zaradi različnih oblik in koncentracij pripravkov se podatki o prodaji sredstev za varstvo rastlin nanašajo na količino čistih aktivnih snovi, zato so podatki o zmanjševanju porabe verodostojni.

Izpusti amonijaka

Del bilance hranil predstavlja tudi amonijak, ki je poleg izgub dušika v vode najpomembnejši vir izgub dušika iz kmetijstva. Amonijak ima številne negativne učinke na zdravje ljudi in živali, okolje in biotsko raznovrstnost ter gospodarstvo, prispeva pa tudi k posrednim izpustom toplogrednih plinov (kazalec [KM13](#)).

V Sloveniji prispeva kmetijstvo glavnino vseh emisij amonijaka (97 % v letu 2022), v strukturi emisij iz kmetijstva pa se največ amonijaka sprosti pri gnojenju z živinskimi gnojili in paši, sledijo emisije iz hlevov, emisije iz skladišč živinskih gnojil in emisije zaradi gnojenja z mineralnimi in drugimi organskimi gnojili (Slika 24).

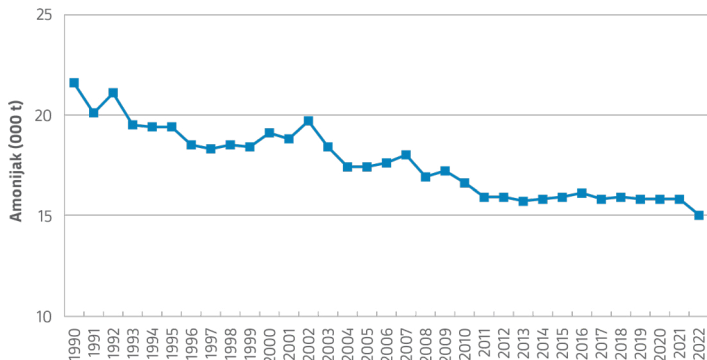
Slika 24: Viri izpustov amonijaka v slovenskem kmetijstvu; 2023

Vir: ARSO (kazalec [KM13](#))

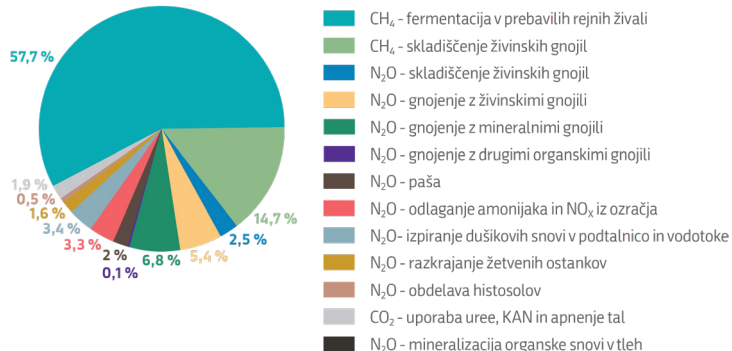
Skupne količine amonijaka v kmetijstvu so se v obdobju 1990–2022 zmanjšale za več kot četrtno (Slika 25). V celotnem obdobju so se izpusti najbolj zmanjšali v prašičereji, pri gnojenju kmetijskih rastlin z živinskimi gnojili ter v perutninarstvu in govedoreji. K nižji ravni emisij so prispevali predpisi na področju varovanja voda in ukrepi kmetijske politike.

Slika 25: Gibanje emisij amonijaka (000 t) v slovenskem kmetijstvu; 1990–2022

Vir: KIS (Evidenčni podatki za Slovenijo)

Slika 26: Struktura izpustov toplogrednih plinov v kmetijstvu; 2022

Vir: ARSO (kazalec KM14)

Izpusti toplogrednih plinov v ozračje

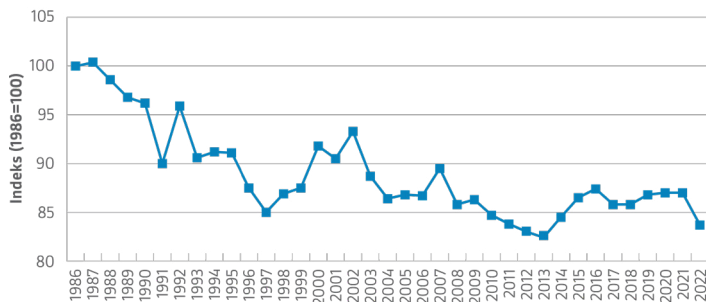
Kmetijstvo prispeva okoli desetino vseh izpustov toplogrednih plinov (TGP) v Sloveniji, od tega največ iz živinoreje (kazalec PBO3). Med TGP so v kmetijstvu najpomembnejši metan, didušikov oksid in ogljikov dioksid. **Metan** nastaja pri fermentaciji krme v prebavilih rejnih živali in pri skladiščenju živinskih gnojil ter predstavlja 73 % vseh izpustov TGP (Slika 26). Največ **didušikovega oksida**, ki predstavlja 25 % izpustov TGP v kmetijstvu, nastaja zaradi gnojenja z živinskimi in mineralnimi gnojili ter skladiščenja živinskih gnojil. **Ogljikov dioksid**, ki se sprosti zaradi apnenja kmetijskih tal in zaradi gnojenja, predstavlja manj kot 2 % skupnega izpusta TGP v kmetijstvu. Pri tem ni upoštevan ogljikov dioksid, ki nastane zaradi rabe fosilnih goriv v kmetijstvu (kazalec KM14).

Kmetijska zemljišča so hkrati vir in ponor ogljikovega dioksida, saj z različnimi praksami vežejo ogljikov dioksid iz zraka, kar pripomore k blaženju podnebnih sprememb. Na spremembe zaloga ogljika v tleh kmetijskih zemljišč najbolj vpliva način gospodarjenja, zlasti vnos gnojil, globina oranja in ukrepi povečevanja organske snovi v tleh.

Letni izpusti TGP iz kmetijstva so se med letoma 1986 in 2022 opazno zmanjšali, k čemur so prispevali predvsem izboljšani načini ravnanja z gnojevko in gnojenja ter boljša učinkovitost reje (Slika 27). Pri tem so se izpusti metana zmanjšali za 17 %, izpusti didušikovega oksida za 13 %, toplogredni učinek vseh plinov, izražen v ekvivalentih ogljikovega dioksida, pa za 16 %. V letu 2022 je Slovenija dosegla cilj, ki ga določa Celoviti nacionalni energetske podnebni načrt Republike Slovenije do leta 2030 (zmanjšanje izpustov TGP v kmetijstvu za 1 % do leta 2030 glede na leto 2005). Pri zmanjševanju izpustov je Slovenija primerljiva z državami Zahodne Evrope (kazalec KM14).

Slika 27: Gibanje izpustov toplogrednih plinov v kmetijstvu (leto 1986 = 100); 1986–2022

Vir: ARSO (kazalec KM14)

Kmetijsko-okoljski ukrepi

Vidik varstva okolja v okviru kmetijstva je posebej izpostavljen s kmetijsko-okoljskimi ukrepi, v katere se kmetije lahko vključijo prostovoljno. Ti ukrepi z različnimi oblikami podpor spodbujajo ohranjanje ali prehod na okolju prijaznejše načine

kmetijske proizvodnje, ki prispevajo k izboljšanju kakovosti tal in voda, ohranjanju rodovitnosti tal, biotske raznovrstnosti in tradicionalne podeželske krajine, s tem pa tudi k trajnostni rabi naravnih virov. Podpore so namenjene kritju dodatnih stroškov ali nadomeščanju izgube dohodka, ki nastane zaradi zahtevnejših razmer kmetovanja (kazalec KM03).

Kmetijsko-okoljski ukrepi se v Sloveniji izvajajo od leta 1999, v večji meri pa od vstopa v EU. Vanje je vključenih vedno več površin kmetijskih zemljišč. Med letoma 2015 in 2022 se je neto površina kmetijskih zemljišč (brez podvajanja površin, na katerih se izvaja več kot en ukrep) s kmetijsko-okoljskimi ukrepi povečala iz 65.354 na 97.652 hektarov, kar je 49-odstotno povečanje. Delež teh zemljišč glede na skupna kmetijska zemljišča v uporabi se je tako povečal iz okoli 14 % na okoli 20 %.

MIT: Živinoreja je poglaviti vir izpustov toplogrednih plinov.

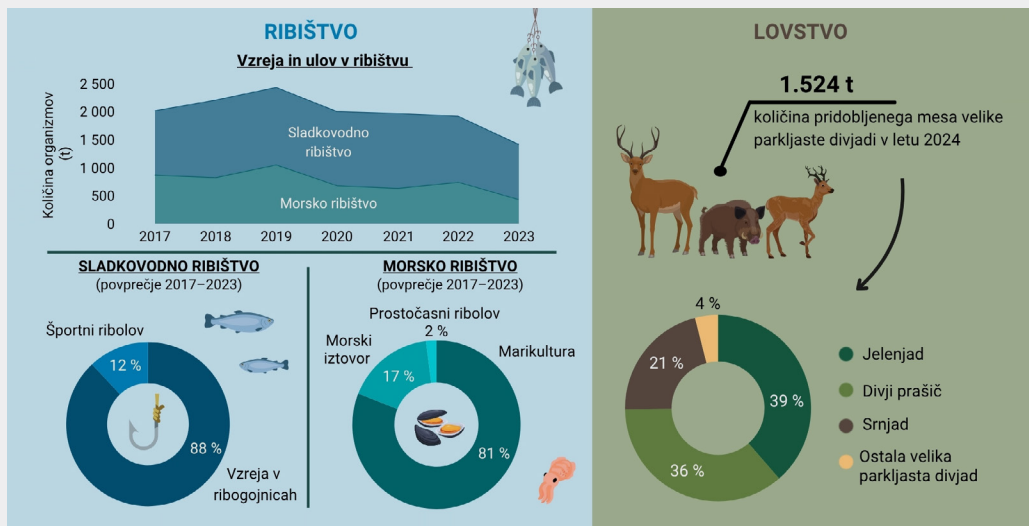
Ne drži. Kmetijstvo, predvsem pa živinoreja, v Sloveniji nista poglavita krivca za nastajanje toplogrednih plinov. V Sloveniji največ izpustov toplogrednih plinov povzroča kurjenje fosilnih goriv, pri čemer jih največ nastaja v energetiki (proizvodnja elektrike in toplote) in prometu (cestni promet). Ta dva sektorja skupaj sta v letu 2022 prispevala skoraj 60 % vseh izpustov. Kmetijstvo je v istem letu prispevalo 11 % izpustov toplogrednih plinov (kazalec PB03).

3.2 – TUDI RIBIŠTVO IN LOVSTVO NAS OSKRBUJETA S HRANO

Ribištvo in lovstvo sta v Sloveniji tradicionalni dejavnosti, ki v manjši meri prispevata k oskrbi prebivalstva s hrano. V okviru ribištva je bilo v obdobju 2017–2023 letno vzrejenih ali izlovljenih v povprečju 2 tisoč ton vodnih organizmov – rib, rakov in mehkužcev (Slika 28). Od tega so približno 40 % predstavljali morski, 60 % pa sladkovodni organizmi. V **sladkovodnem ribištvu** je bila velika večina rib vzrejena v ribogojnicah (88 %), manjši delež pa izlovljen v okviru športnega ribolova (12 %). Tudi v **morskem ribištvu** je prevladovala marikultura (vzreja morskih rib in školjk), ki je predstavljala 81 % skupne vzreje in ulova.

Z lovom je bilo v letu 2024 pridobljenih približno **1.500 ton mesa velike parkljaste divjadi** (Slika 28). Pretežni del je predstavljalo meso jelenjadi (39 %) in divjih prašičev (36 %), katerih populacija je v zadnjih letih v intenzivnem porastu. Ostalo divjačinsko meso je predstavljalo meso srnjadi (21 %) in meso druge velike parkljaste divjadi (npr. gams, damjak, muflon; 4 %).

Slika 28: Sladkovodno in morsko ribištvo (2017–2023) ter lovstvo (2024) v Sloveniji

3.3 – PODNEBNE SPREMEMBE POMEMBNO VPLIVAJO NA PROIZVODNJO HRANE

Podobno kot svetovno je tudi slovensko kmetijstvo močno odvisno od vremenskih in podnebnih razmer, zaradi česar sodi med ranljivejše sisteme, saj je izpostavljen in občutljiv na vplive podnebnih sprememb, hkrati pa ima omejeno sposobnost prilagajanja. Posledično sta ogroženi tako prehranska suverenost države kot tudi ekonomska stabilnost kmetij.

Na kmetijstvo najbolj vplivajo **ekstremni vremenski dogodki**, kot so suše, vročinski valovi, poplave, neurja s točo, pozebe, **pojavi tuje-rodnih vrst ter intenzivnejša prisotnost in širjenje škodljivcev, plevelov in bolezni**. Stopnja ranljivosti na podnebne spremembe se med različnimi kmetijskimi dejavnostmi precej razlikuje. Znotraj rastlinske pridelave se posamezni sektorji soočajo s precejšnjimi nihanjem v količini in kakovosti pridelkov, predvsem zaradi suše in ekstremnih vremenskih pojavov. Najbolj ranljivi so tisti pridelovalci, ki nimajo možnosti pridelave širšega nabora kmetijskih rastlin preko celega leta ali katerih pridelovalne površine niso zaščitene s proti-

točnimi mrežami in rastlinjaki (npr. pridelovalci zelenjave na prostem). Živinoreja je v primerjavi z rastlinsko pridelavo v splošnem manj ranljiva, saj se zaradi podnebnih sprememb sooča predvsem z izpadi pridelkov krme ter z vročinskim stresom pri rejnih živalih. Največja ranljivost znotraj živinoreje je značilna za čebelarstvo.

V Sloveniji se vse pogostejše soočamo z vročinskim stresom in sušami, ki v kmetijstvu povzročajo velik izpad pridelkov in dohodka kmetij. Sušna obdobja se v vegetacijski dobi rastlin pojavljajo skoraj vsako leto, med letoma 2000 in 2024 pa je bilo zabeleženih sedem suš, ki so imele razsežnosti naravne nesreče (kazalec PP14). Med drugimi večjimi vplivi podnebnih sprememb, s katerimi se slovensko kmetijstvo že sooča, so povečana toplotna obremenitev, pozebe, spremenjen padavinski režim, ki povečuje tveganje za oba hidrološka ekstrema (suše in poplave) ter intenzivnejša neurja.

Slovenija se po ekonomskih škodah zaradi vremenskih in podnebnih ekstremov uvršča na prvo mesto v EU. Med letoma 1980 in 2023 je škoda dosegla 17,5 milijarde evrov, kar znaša približno 8.700 evrov na prebivalca (EEA, 2025a). Vplivi podnebnih sprememb bodo s časom vedno večji, zato je nujna prilagoditev kmetijstva s ciljem ohranjanja stabilnosti proizvodnje in trajnostnega razvoja. Prilagoditve so odvisne od odločitev in ukrepov posameznih kmetov, pa tudi od kmetijske politike, tržnih mehanizmov ter razvojnih in tehnoloških raziskav. Slovenija v okviru Skupne kmetijske politike sofinancira izvajanje ukrepov **prilagajanja na podnebne spremembe**. Med temi ukrepi so prilagajanje proizvodnje in kmetijskih praks (na primer selekcija in uporaba odpornih sort rastlin in primernih pasem živali, primerna raba tal), namakanje, zaščita pred neugodnimi vremenskimi pojavi (primerni

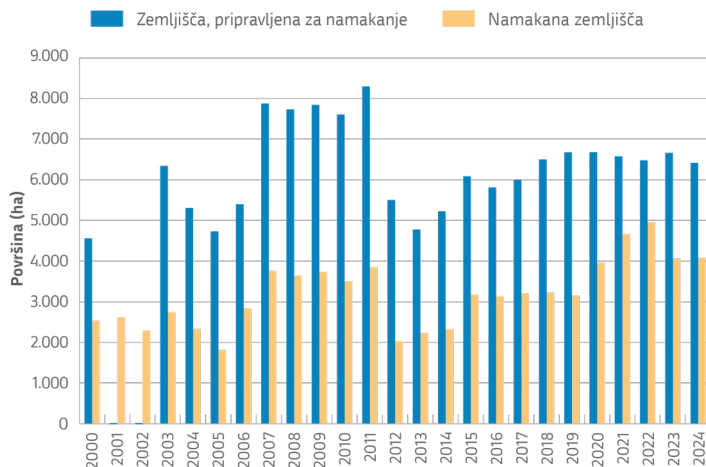

Posledice podnebnih sprememb občuti tudi sektor ribištva skozi spremembe v razširjenosti posameznih vrst vodnih organizmov, padec populacij nekaterih vrst, zmanjšano produktivnost in poškodbe na infrastrukturi zaradi ekstremnih vremenskih dogodkov (FAO, 2018a).

hlevi, rastlinjaki, mreže proti toči, zaščita pred pozebo), zaščita pred boleznimi in škodljivci, zaščita dohodka kmetij ter informiranje in svetovanje. V največji meri so financirani ukrepi za prilagajanje na sušo (Podnebno ..., 2024).

Namakanje je eden od ukrepov, s katerim se kmetijstvo lahko uspešno prilagaja posledicam suše, saj omogoča količinsko in kakovostno stabilno pridelavo. Kljub temu je namakanje v Sloveniji slabo izkoriščeno: v letu 2024 je bilo za namakanje pripravljenih le 1,3 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi (Slika 29), kar nas uvršča med države EU z najmanjšim deležem zemljišč, pripravljenih za namakanje. Od zemljišč, pripravljenih za namakanje, jih je bilo v letu 2024 dejansko namakanih okoli 4 tisoč hektarov (kazalec [KM21](#)).

Slika 29: Površine zemljišč, pripravljene za namakanje in namakane površine v Sloveniji; 2000–2024

Vir: ARSO (kazalec [KM21](#))

Negativni vplivi podnebnih sprememb se ne odražajo le v kmetijstvu, temveč v celotnem prehranskem sistemu. Poleg nestabilne pridelave hrane imajo podnebne spremembe tudi velik stroškovno-cenovni učinek. Nihanja cen in otežen dostop do potrebnih količin pridelka otežujejo nemoteno poslovanje drugim deležnikom v verigi oskrbe s hrano (predelava, distribucija, trgovina). Medtem ko pridelovalci pogosto prejmejo pomoč ob izpadu pridelave, ostali člani v verigi nastale stroške prenašajo naprej na potrošnika.

Prilagajanje na podnebne spremembe ne sme biti stihijsko, ampak mora temeljiti na informacijah o podnebnih projekcijah in biti usklajeno med sektorji (Poročilo ..., 2022). Največ koristi prinašajo večnamenski ukrepi prilagajanja, saj gre pri prilagajanju za načrtno zmanjševanje ranljivosti in povečevanje odpornosti na zaznane in pričakovane vplive podnebnih sprememb, s ciljem zmanjšanja ali preprečitve škode. Zaželeno je tudi povezovanje z ukrepi za blaženje podnebnih sprememb, ki prispevajo k zmanjševanju emisij toplogrednih plinov v atmosfero ter hkrati spodbujajo povečanje odvzemov (ponorov) teh plinov iz atmosfere. Ključni ukrepi na kmetijskih zemljiščih, ki so pomembni za zmanjšanje emisij oziroma povečanje ponorov, so predvsem ozelenitev ornih površin prek zime, ohranjanje kolobarja, konzervirajoča obdelava tal ter naknadni posevki in podsevky.

Razumevanje zapletenega prepletanja med podnebnimi spremembami in verigami preskrbe s hrano je ključno za razvoj učinkovitih strategij za zmanjševanje tveganj, krepitev prilagajanja in spodbujanje trajnostnosti. S celostnim pristopom, ki združuje znanstvena dognanja, tehnološke inovacije in vključevanje deležnikov, si lahko družba prizadeva za oblikovanje odpornejših in pravičnejših verig oskrbe s hrano v spreminjajočem se podnebjju. **Z ustreznimi ukrepi lahko negativne posledice podnebnih sprememb močno omilimo, v določenih primerih pa spremembe celo izkoristimo v prid trajnostni pridelavi hrane.**

3.4 – KMETIJSKA POLITIKA SPODBUJA VEČNAMENSKO VLOGO TRAJNOSTNEGA KMETIJSTVA

V Sloveniji se večina kmetijskih ukrepov izvaja v okviru **Skupne kmetijske politike EU (SKP)**. Gre za ključen mehanizem, ki kmetom pomaga pri pridelavi hrane in hkrati zagotavlja, da imajo potrošniki na voljo **varno, cenovno dostopno in kakovostno hrano**. SKP predstavlja partnerstvo med kmetijstvom in družbo ter med državami članicami EU in njihovimi kmeti (EC, 2025b).

Njeni glavni cilji so:

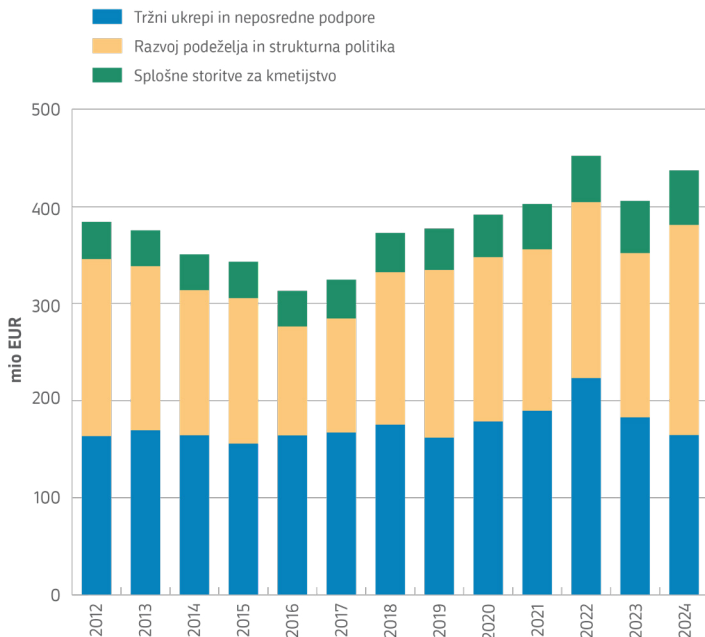
- podpirati kmete in povečati njihovo produktivnost, da lahko redno oskrbujejo prebivalstvo z dostopno in kakovostno hrano,
- zagotoviti, da lahko kmetje dostojno živijo od svojega dela,
- prispevati k blaženju podnebnih sprememb in trajnostnemu upravljanju naravnih virov, kot so voda, tla in biotska raznovrstnost,
- ohranjati podeželska območja in kulturno krajino po vsej EU,
- spodbujati živahno podeželsko gospodarstvo, ustvarjanje delovnih mest in razvoj v kmetijstvu, živilstvu in drugih povezanih dejavnostih.

Koristi kmetijske politike so še širše. Postavljeni pogoji kmetom omogočajo, da svojo vlogo v družbi opravljajo tako, da pridelujejo raznoliko, kakovostno in varno hrano ter ohranjajo kulinariko in prehransko tradicijo. Prispevajo tudi k ohranjanju podeželja, razvoju podeželske infrastrukture ter ustvarjanju novih delovnih mest. Vse to temelji na trajnostnih načinih upravljanja, s pametnim in skrbnim upravljanjem naravnih virov – kar je ključno za našo hrano, kakovost življenja danes in za prihodnje generacije.

Glavne skupine ukrepov kmetijske politike so naslednje (Slika 31):

- **Tržni ukrepi in neposredne podpore proizvajalcem.** Dohodkovna podpora stabilizira dohodek in spodbuja okolju prijazno kmetovanje ter opravljanje javnih storitev, ki jih trg ne plača (npr. skrb za krajino).
- **Ukrepi za razvoj podeželja,** ki odgovarjajo na posebne potrebe podeželja, kot so kmetovanje na območjih s težjimi razmerami, ekološko kmetovanje, posodabljanje kmetij, razvoj nekmetijskih dejavnosti itd.
- **Splošne storitve za kmetijstvo,** financirane večinoma iz nacionalnih sredstev, podpirajo raziskave, strokovno svetovanje, kmetijsko šolstvo ter ukrepe na področju veterinarstva, fitosanitarnih nalog in kakovosti hrane.

Slika 30: Izplačila kmetijstvu (nacionalna in EU sredstva; mio EUR); 2012–2024

Vir: ARSKTRP, MF, MKGP, preračuni KIS, Zeleno ... (2024)

V Sloveniji približno 70 % sredstev za ukrepe kmetijske politike izhaja iz skupnega proračuna EU. Trenutna SKP se izvaja preko Strateškega načrta SKP 2023–2027, ki vključuje ukrepe za doseg treh splošnih ciljev, devetih specifičnih ciljev in enega horizontalnega cilja za širjenje znanja, inovacij in digitalizacije (Slika 31).

MIT: Kmetje dobijo preveč subvencij.

Ne drži. Kmetijstvo se od drugih gospodarskih dejavnosti razlikuje zaradi posebnosti, kot so velika odvisnost od vremenskih razmer ter povprečno nižji dohodki v primerjavi z nekmetijskimi dejavnostmi. Plačila, ki jih prejemajo kmetje v EU v okviru kmetijske politike, predstavljajo pomemben stabilizacijski mehanizem, saj blažijo negativne posledice nihanja cen, izpadov pridelka in višjih pridelovalnih stroškov zaradi manj ugodnih naravnih razmer za kmetovanje ter tako zagotavljajo dolgoročno preživetje kmetovalcev in prehransko varnost prebivalstva.

Ob tem morajo kmetje za pridobitev plačil izpolnjevati številne predpisane zahteve, ki izhajajo iz ukrepov SKP – kmetovati morajo trajnostno in okolju prijazno, ohranjati tla in biotsko raznovrstnost ter upoštevati dobrobit ljudi in živali. Plačila tako krijejo del dodatnih stroškov dela in materiala, ki nastanejo ob izpolnjevanju teh zahtev, obenem pa nagrajujejo kmete za zagotavljanje javnih storitev, kot so na primer ekosistemske storitve in skrb za podeželje.

V letu 2025 je v obravnavi obsežen paket kmetijske zakonodaje (Zakon o kmetijstvu, Zakon o hrani, Zakon o varni hrani in krmi). Prenovljena zakonodaja med drugim opredeljuje trajnostno kmetijstvo, med cilji kmetijske politike naslavlja prehod v bolj odporen in trajnosten kmetijsko-prehranski sistem ter zagotavlja pravne podlage za proizvodnjo kakovostne hrane, organiziranost agroživilskih verig in varovanje potrošnikov (MKGP, 2025b).

Slika 31: Cilji Strateškega načrta SKP 2023–2027 za Slovenijo

1	2	3
Spodbujanje pametnega, konkurenčnega, odpornega in raznolikega kmetijskega sektorja, ki zagotavlja dolgoročno prehransko varnost	Podpora in krepitev varstva okolja, vključno z biotsko raznovrstnostjo, in podnebnih ukrepov ter prispevanje k doseganju okoljskih in podnebnih ciljev Unije, vključno z njenimi zavezami iz Pariškega sporazuma	Krepitev socialno-ekonomskega tkiva podeželja
(1) Podpora vzdržnim dohodkom kmetij in odpornosti kmetijskega sektorja po vsej Uniji, da se poveča dolgoročna prehranska varnost in kmetijska raznolikost ter zagotovi gospodarska trajnostnost kmetijske proizvodnje v Uniji	(4) Prispevanje k blaženju podnebnih sprememb in prilagajanju nanje, vključno z zmanjšanjem emisij toplogrednih plinov in povečanjem sekvenciacije ogljika, ter spodbujanje trajnostne energije	(7) Privabljanje in zadrževanje mladih kmetov in drugih novih kmetov v tem poklicu ter spodbujanje trajnostnega razvoja podjetij na podeželju
(2) Krepitev tržne usmerjenosti in povečanje tako kratko- kot dolgoročne konkurenčnosti kmetij, tudi z večjim poudarkom na raziskavah, tehnologiji in digitalizaciji	(5) Spodbujanje trajnostnega razvoja in učinkovitega upravljanja naravnih virov, kot so voda, tla in zrak, vključno z zmanjšanjem odvisnosti od kemikalij	(8) Spodbujanje zaposlovanja, rasti, enakosti spolov, vključno s participacijo žensk v kmetovanju, socialne vključenosti in lokalnega razvoja na podeželju, vključno s krožnim biogospodarstvom in trajnostnim gozdarstvom
(3) Izboljšanje položaja kmetov v vrednostni verigi	(6) Prispevanje k zaustavitvi in obratu trenda izgube biotske raznovrstnosti, krepitev ekosistemskih storitev ter ohranjanje habitatov in krajine	(9) Izboljšanje odziva kmetijstva na zahteve družbe glede hrane in zdravja, vključno z visokokakovostno, varno in hranljivo hrano pridelano na trajnostni način, zmanjšanje živil, odpadkov ter izboljšanje dobrobiti živali in zatiranje protimikrobne odpornosti
Horizontalni cilj: Modernizacija kmetijstva in podeželja s spodbujanjem in razširjanjem znanja, inovacij in digitalizacije		

Vir: MKGP (2024b)

Poleg ukrepov SKP se v Sloveniji izvajajo tudi nacionalni ukrepi, ki predstavljajo okoli 30 % vseh sredstev za kmetijstvo. Nekateri so redni (npr. sofinanciranje zavarovalnih premij), drugi pa izredni in se izvajajo ob izrednih dogodkih (npr. naravne nesreče). Lokalne skupnosti in regionalni javni skladi prav tako podpirajo kmetijstvo, največ z ugodnimi posojili ali sofinanciranjem obretnih mer za naložbe na kmetijskih gospodarstvih.

ALI STE VEDELI?

Za podporo porabi slovenskih kmetijskih pridelkov pri potrošnikih se v obliki promocij in šolskih shem nameni le okoli 3 % proračunskih sredstev za kmetijstvo. Da bi pomembneje okrepili trajnostno preobrazbo prehranskih sistemov, bi bilo potrebno potrošnike izdatneje podpreti tudi s strani drugih sektorjev, ne le kmetijskega.

Država zagotavlja tudi sredstva za ribištvo in lovstvo, pri čemer so ta v nasprotju z večino kmetijskih ukrepov namenjena zagotavljanju splošnih storitev in delovanju, ne pa neposredno ribičem in lovcem.

4 PREDELAVA, DISTRIBUCIJA IN PRODAJA HRANE

Poleg primarnih proizvajalcev (kmetijstvo, ribištvo, lovstvo) za oskrbo prebivalstva s hrano skrbi široka mreža akterjev, ki vključuje predelovalce, distributerje, trgovce in prodajalce hrane. Z ustvarjanjem dodane vrednosti kmetijskim proizvodom in povezovanjem v verige »od njive do krožnika« je omogočeno ugodno poslovno okolje za vključene deležnike.

Glavnina hrane vstopa v verigo oskrbe s hrano preko odkupovalcev in živilsko-predelovalne industrije. Slednja skozi različne stopnje predelave, konzerviranje in pakiranje omogoča daljšo obstojnost, večjo varnost in raznovrstnost živil. Distributerji povezujejo pridelovalce in predelovalce hrane s končnimi potrošniki. V distribucijskih centrih se hrana skladišči v kontroliranih in po potrebi hlajenih razmerah, od tam pa se transportira naprej v trgovine na debelo in drobno, ki prodajo hrano potrošnikom.

4.1 — KLJUČNI ČLEN V VERIGI OSKRBE S HRANO SO ŽIVILSKO-PREDELOVALNA PODJETJA

V verigah oskrbe s hrano imajo ključno vlogo živilsko-predelovalna podjetja, ki kmetijske proizvode predelajo v končne prehranske izdelke, zato je močan in učinkovit agroživilski sektor izjemnega pomena za celotno kmetijstvo. Pri krepitvi in razvoju verig oskrbe s hrano v Sloveniji pomembno vlogo predstavlja tudi združni sistem s 53 kmetijskimi zadrugami ter druge organizirane oblike povezovanja pridelovalcev in odkupovalcev kmetijskih pridelkov.

Posamezne verige oskrbe s hrano v Sloveniji se po svojih značilnostih in potencialu med seboj močno razlikujejo. Stabilna pridelava, posledično pa tudi konkurenčnost, odpornost in ekonomski položaj posamezne vrste hrane so močno odvisni od

organiziranosti verig. **V Sloveniji je organiziranost in povezanost verige največja pri mleku in govejem mesu,** ki sta tudi najbolj stabilna sektorja slovenskega kmetijstva. Razvejana in organizirana odkupna mreža, ki temelji na pogodbenih odnosih in nudenju storitev, kot sta na primer logistika in administracija, zagotavlja nemoteno oskrbo in delovanje predelovalne dejavnosti ter vsakodnevno ponudbo svežih izdelkov. Dobra organiziranost ob primernih razmerah za prirejo pripomore k visoki stopnji prehranske varnosti in samooskrbe z mlekom in govejim mesom.

Zaradi posebnosti poslovnega modela je **dobro organizirano tudi perutninarstvo.** Manj izrazito, a še vedno konkretno, so organizirani pridelava, odkup, predelava in ponudba najpomembnejših žit oziroma mlevskih in pekovskih izdelkov. Nasprotno so **v zelenjadarstvu, sadjarstvu, prireji prašičjega mesa, pridelavi medu in oljnic povezave šibke,** velik del proizvodov pa tržijo pridelovalci sami, neposredno na kmetijah in tržnicah.

Podjetja, ki se ukvarjajo s **proizvodnjo živil in pijač,** so v letu 2023 po podatkih AJPes predstavljala 9 % vseh podjetij v predelovalnih dejavnostih ter prispevala 8 % k skupni zaposlenosti.

Dobra organiziranost verige, poleg povezovanja preko odkupa in prodaje, zasleduje tudi usklajeno načrtovanje pridelave za nemoteno oskrbo živilsko-predelovalne industrije ali neposredno potrošnika. To je bilo v preteklosti dobro organizirano v prasičereji ter pri sadju za predelavo. Danes se tovrstne potrebe po povezovanju, kljub redkim praksam, najbolj kažejo pri zelenjavi. Za vse sektorje pridelave hrane v Sloveniji pa velja, **da je najšibkejša povezanost med deležniki ravno na koncu verig oskrbe s hrano, pri trgovini na drobno in potrošnikih.**

4.2 — ZA STABILNO OSKRBO S HRANO JE POTREBNO POVEZOVANJE

Slovenija v okviru kmetijske politike podpira različne oblike povezovanja deležnikov v verigi oskrbe s hrano. Povezovanje je lahko horizontalno, na primer medsebojno povezovanje kmetov, ali vertikalno, kot je povezovanje kmetov z odkupovalci.

Pomen in prednosti povezovanja vedno bolj prepoznavajo tudi sami pridelovalci, predvsem sadja in zelenjave. Skupaj z združami ali drugimi gospodarskimi družbami načrtujejo pridelavo, investirajo v hladilne in skladiščne kapacitete, ustvarjajo lokalne blagovne znamke, se vključujejo v sheme kakovosti, s tem pa krepijo konkurenčnost in ekonomsko učinkovitost. Za trajnostnost slovenskega prehranskega sistema, ki je zaradi majhnosti še posebno ranljiv, so vsakršne aktivnosti k ohranjanju lastnega in suverenega prehranskega sistema zelo pomembne. Pri tem

ima slovenski agroživilski sektor kot povezovalni člen ključen pomen.

Slovenija ima bogato mrežo trgovin na drobno, ki s prodajo hrane ustvarjajo okoli četrtno svojega prihodka (27 % v letu 2023 po podatkih SURS), trg z živilskimi izdelki pa obvladuje 8 največjih trgovskih verig. Krepitev povezovanja proizvajalcev hrane je odgovor na vse večje pritiske koncentriranja v prehrani.

Pomen kratkih in lokalnih verig oskrbe s hrano

Oskrba s hrano, ki je lokalno pridelana in sezonska, pomeni krajšo verigo od pridelovalca do potrošnika. To zmanjšuje možnost okužb in potrebo po daljših transportnih poteh, ki imajo večji negativni vpliv na okolje. Povezana je z ohranjanjem prehranskih navad, na katere so ljudje in njihov prebavni sistem najbolj prilagojeni. Krajše transportne poti omogočajo uživanje bolj svežih, v nekaterih primerih pa tudi bolj kakovostnih proizvodov, kot sta na primer zelenjava in sadje, ki sta obrana, ko sta zrela (Revizijsko ..., 2021).

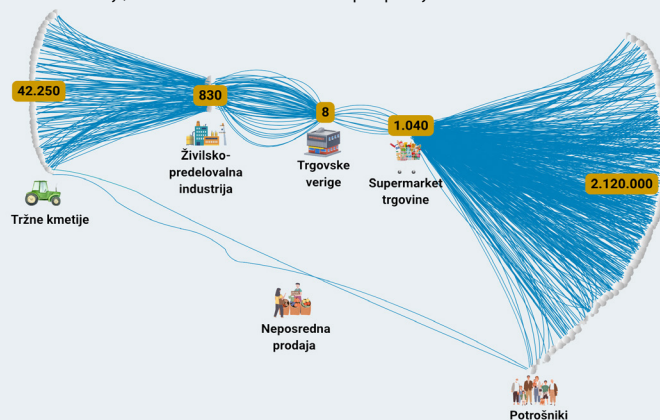
Z nakupom hrane pri lokalnih pridelovalcih lahko potrošniki podpremo svoje zdravje ter pomagamo krepiti slovensko kmetijstvo in prehransko samooskrbo, kar zmanjšuje odvisnost od uvoza. Obenem se ohranjajo obdelanost kmetijskih zemljišč, poseljenost podeželja in delovna mesta, ter zmanjšujeta revščina in družbena neenakost na podeželju.

ski verigi, ki se kaže v veliki moči trgovskih verig (Slika 32). Te lahko zaradi svoje moči narekujejo cene izdelkom in postavljajo druge pogoje za dobavitelje, kar majhne kmetije in podjetja postavlja v neugoden položaj. Zaradi pojava številnih nepoštenih praks je Slovenija z letom 2015 zakonsko opredelila funkcijo **varuha odnosov v verigi preskrbe s hrano**. Njegove glavne naloge so spremljanje ravnanja deležnikov v verigi ter objava primerov dobrih in nedovoljenih poslovnih praks, s čimer podpira vzpostavitev pravičnejših in trajnostno naravnanih prehranskih sistemov (MKGP, 2025f).

V času blaginje potrošnik s široko ponudbo domačih in uvoženih prehranskih proizvodov ne občuti tveganj prehranske varnosti. Tveganja se povečajo, kadar trgovske verige s kreiranjem ponudbe in cen izdelkov vršijo pritisk na domače proizvajalce in dobavitelje hrane, ki nato v zaostrenih tržnih razmerah iščejo cenejše rešitve z uvozom surovin, krčijo proizvodnjo ali pa se preusmerijo v izvoz. Potrošnik je tako primoran v vse večjem obsegu kupovati hrano, ki izvira iz oddaljenih območij, kar lahko v času geopolitičnih ali drugih kriz povečuje tveganje za nemoteno oskrbo s hrano.

Slika 32: Koncentracija v verigi oskrbe s hrano v Sloveniji; zaokrožene vrednosti za povprečje let 2022 in 2023

Vir: zasnova infografike prirejena po PBL (2014); podatki – AJ PES, KIS, SURS, UVHVR; preračuni in infografika – KIS

Kaj so sheme kakovosti?

Sheme kakovosti predstavljajo kmetijske pridelke in živila, ki jih odlikujejo posebne lastnosti oziroma značilnosti. Te značilnosti so lahko povezane z geografskim poreklom, načinom pridelave in predelave, tradicionalnimi recepti in postopki ali predpisano kakovostjo. Sheme kakovosti so prostovoljne in dostopne vsem zainteresiranim proizvajalcem pridelkov in živil, označene pa so s posebnimi označbami, besedami ali simboli (MKGP, 2024c; MKGP, 2025d).

Ločimo evropske in nacionalne sheme kakovosti. Med evropske sheme kakovosti spadajo: **zaščiteni označba porekla** (ZOP; primeri: sir Tolminc, Kraški med, Ekstra deviško oljčno olje Slovenske Istre), **zaščiteni geografski označba** (ZGO; primeri: Kranjska klobasa, Ptujski lük, Štajersko-prekmursko bučno olje), **zajamčena tradicionalna posebnost** (ZTP; primeri: Prekmurska gibanica, Idrijski žlikrofi, Slovenska potica), **neobvezne navedbe kakovosti za kmetijske proizvode in živila** (primer: Gorski proizvod) ter **ekološka pridelava in predelava**.

Nacionalne sheme kakovosti so: **izbrana kakovost-Slovenija, označba višje kakovosti in integrirana pridelava**. Kmetijski pridelki in živila iz shem kakovosti so proizvedeni po postopkih, predpisanih v predpisih ali specifikacijah proizvodov, njihovo proizvodnjo pa dodatno kontrolirajo pooblašene organizacije za kontrolo in certificiranje.

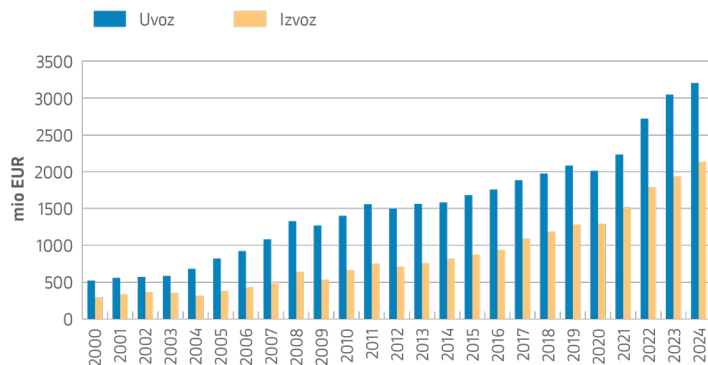
Slovenija skupaj z domačimi ponudniki hrane (pridelovalci in predelovalci) izvaja tudi aktivnosti pri vzpostavljanju in prepoznavanju shem kakovosti ter pri krepitvi razumevanja pomena prehranske suverenosti preko ponudbe hrane lokalnega izvora. Večjo potrošnjo lokalno pridelane hrane skuša Slovenija vzpodbuditi tudi z zahtevami za vključevanje ponudnikov lokalno pridelane hrane v **sistem javnega naročanja** (zeleno javno naročanje; Uredba ..., 2017).

4.3 – SLOVENIJA JE NETO UVOZNICA HRANE

Na svetu ni države, ki se vsaj deloma ne bi zanašala na uvoz hrane – in tudi Slovenija pri tem ni izjema, saj ni v celoti samooskrbna. Uvoz hrane je tesno povezan z dejavniki, kot so razmere za proizvodnjo in predelavo hrane (naravne razmere za kmetijstvo, sezonskost pridelave, prisotnost živilsko-predelovalne industrije), ekonomske razmere, trgovinski sporazumi, politične usmeritve ter povpraševanje potrošnikov po določenih vrstah hrane.

Po vstopu Slovenije v EU sta se tako uvoz kot izvoz hrane in pijače začela občutno povečevati, pri čemer se ta trend nadaljuje še danes (Slika 33). Ker skupna vrednost uvoza vseskozi presega izvoz, **Slovenijo uvrščamo med neto uvoznice hrane.** Pri tem je pokritost uvoza hrane z izvozom, ki prikazuje izvozno usmerjenost proizvodnje, okoli 60-odstotna (kazalec KM33).

Slika 33: Uvoz hrane in pijače v Sloveniji; 2000–2024

Opomba: začasen podatek za leto 2024

Vir: SURS

Ob manj kot 100-odstotni samooskrbi mora država manjkajoče proizvode zagotoviti z uvozom (neto uvoznica). Nasprotno pa država, ki proizvaja več proizvodov kot jih potrebuje, presežke običajno izvažata (neto izvoznica). Trgovina s hrano poteka tudi ob 100-odstotni samooskrbi, če država proizvaja proizvode, ki se razlikujejo od proizvodov druge države oziroma jih v drugih državah ni na voljo v zadostnih količinah (Revizijsko ..., 2021).

Pri mednarodnem trgovanju s hrano so pomembni tudi cenovni in drugi vidiki. Slovenija uvažata velike količine proizvodov, s katerimi je sicer samooskrbna, kot so goveje in perutninsko meso ter mleko. Distributerji in trgovci pogosto uvažajo cenejša živila, ki včasih zadostujejo le minimalnim standardom kakovosti, z namenom povečevanja dobička. Tudi potrošnike pri nakupu hrane pogosto vodi cena, zato so uvoženi proizvodi mnogokrat privlačnejši od domačih. Uvažata se tudi proizvode po katerih potrošniki povprašujejo, vendar za katere Slovenija nima pridelovalnih ali predelovalnih kapacitet. Na drugi strani Slovenija izvažata proizvode, s katerimi ni v celoti samooskrbna (npr. pšenica), pri čemer je glavno vodilo cena, ki jo pridelovalci prejmejo za svoje pridelke.

Pokritost uvoza hrane in pijače je bila v obdobju pred vstopom Slovenije v EU v povprečju 60-odstotna, pri čemer je bila večja pri predelanih (73 %) kot pri nepredelanih proizvodih (29 %). To pomeni, da je Slovenija izvažala več proizvodov z višjo dodano vrednostjo. Po vstopu v EU se je pokritost uvoza hrane in pijače na agregatni ravni zmanjšala, in sicer v povprečju na 48 %. Razlog za to je bila intenzivna rast uvoza, predvsem predelane hrane in pijače, saj je bila slovenska živilsko-predelovalna industrija z odprtjem mej soočena s povečano konkurenco. Na drugi strani pa se je pri nepredelanih proizvodih razmerje med blagovnimi tokovoma močno povečalo v prid izvoza. V obdobju 2017–2021 sta se tako uvoz kot izvoz hrane in pijače vseskozi povečevala (z izjemo uvoza v letu 2020 zaradi vpliva epidemije covid-19), izvoz nekoliko bolj intenzivno (kazalec KM33).

Slovenija je neto uvoznica pri večini skupin živil. Vrednostni izvoz je od vstopa Slovenije v EU pa do leta 2021 v povprečju presegal uvoz le pri trgovini z živimi živalmi ter mlečnimi izdelki in jajci. To je tudi pričakovano, saj so razmere za živinorejo v Sloveniji ugodne, stopnja samooskrbe z mesom in mlekom je visoka, viški pa so izvoženi na tuje trge. Pri ostalih skupinah proizvodov je bila Slovenija v obdobju 2017–2021 neto uvoznica, vendar je bil uvoz še vedno v veliki meri pokrit tudi pri raznih živilih (90 %), pijačah (86 %) in mesu ter mesnih izdelkih (73 %). Najslabše razmerje je pri živilih, ki jih Slovenija ne prideluje oziroma proizvaja, ali pa jih ne proizvaja v zadostni meri za pokritje vseh domačih potreb, in sicer pri ribah in ribjih izdelkih (32 %), zelenjavi in sadju (35 %) ter kavi, čaju, kakavu in začimbah (35 %).

Vse večja globalizacija verig oskrbe s hrano prinaša tako prednosti kot tudi izzive. Uvoz omogoča večjo raznolikost in dostopnost hrane skozi celo leto, hkrati pa podaljšuje verigo med proizvajalci hrane in potrošniki ter odpira številna vprašanja, povezana s trajnostnostjo:

- Predčasno obiranje plodov, prisilno zorenje ter dolg transport vplivajo na nižjo raven kakovosti svežih proizvodov.
- Uvožena hrana pogosto zahteva več embalaže, ki zaščiti izdelke med transportom. Transportne poti so daljše, kar ustvarja večje pritiske na okolje, večja pa je tudi potreba po skladiščenju in hladilnicah, kar povečuje potrebo po prostoru in energiji.
- Hrana, uvožena iz tretjih držav, je lahko proizvedena po manj strogih standardih s področja zdravstvenega varstva rastlin in živali, higiene ter varovanja okolja in človekovih pravic, kar postavlja domače pridelovalce in predelovalce v neenakovreden položaj na trgu.
- Z nakupom uvožene hrane, zlasti poceni presežkov, potrošniki prispevamo k slabšanju ekonomskega položaja domačega kmetijsko-živilskega sektorja. Na slovenskem trgu se po ocenah povečuje količina hrane tujega porekla in zmanjšuje delež hrane domačega izvora (kazalec KM31). Uvožena hrana iz držav, v katerih je proizvodnja cenejša, izpodriva lokalne proizvajalce hrane, saj ti zaradi svoje majhnosti težko konkurirajo s cenami.
- Povpraševanje po hrani iz revnejših držav pogosto privede tudi do slabšanja socialno-ekonomskih razmer tamkajšnjih proizvajalcev hrane in ostalega prebivalstva, ki jim zaradi manjše kupne moči hrana postaja vse težje dostopna.

Pred vstopom Slovenije v EU (2000–2003) je velik del zunanje trgovine s hrano in pijačo potekal z državami bivše Jugoslavije, nato pa se je blagovna menjava v precejšni meri preusmerila k državam članicam. V obdobju 2017–2021 je uvoz hrane in pijače iz EU v povprečju predstavljal 88 % celotnega uvoza, medtem ko je izvoz v države EU predstavljal 72 % celotnega vrednostnega izvoza. Nekoliko več kot polovica vrednostne blagovne menjave poteka s sosednjimi državami, od teh sta najpomembnejši partnerici tako pri uvozu kot pri izvozu hrane in pijače Italija in Hrvaška.

MIT: Slovenija uvaža velike količine soje za krmo živali.

Ne drži. Slovenija za krmo ne uvaža sojinega zrnja, temveč sojine tropine. Te so stranski proizvod pridobivanja sojinega olja in razen uporabe v živinoreji nimajo veliko alternativnih uporab. Ker je Slovenija tranzitna država s pomembno pristaniško in drugo prometno infrastrukturo, se glavšina sojinih tropin izvozi naprej v druge države v regiji. Preostanek, to je razlika med uvozom in izvozom, se porabi za krmo v perutninarstvu, prašičereji in govedoreji.

5 | POTROŠNJA HRANE

Potrošniki so zadnji in najštevilčnejši člen v verigi oskrbe s hrano. Poleg gospodinjstev štejemo med končne potrošnike hrane tudi sistem HoReCa (hoteli, gostilne in catering), obrate za pripravo hrane v javnih ustanovah (vrtci, šole, bolnišnice ipd.) in druge obrate, ki pripravljajo hrano.

Na prehranske izbire potrošnikov v prvi vrsti vpliva prehransko okolje, ki zajema dejavnike kot so fizična razpoložljivost, kakovost, varnost, okus, cene in trženje (označevanje, promocija) živil. Končna izbira živil pa je odvisna od potrošnikove kupne moči, preferenc ter časa, ki ga namenja prehranjevanju in znanju. S prehranskimi izbirami potrošniki tudi v obratni smeri vplivajo na to, kakšno hrano bo prehranski sistem proizvajal (Global ..., 2016).

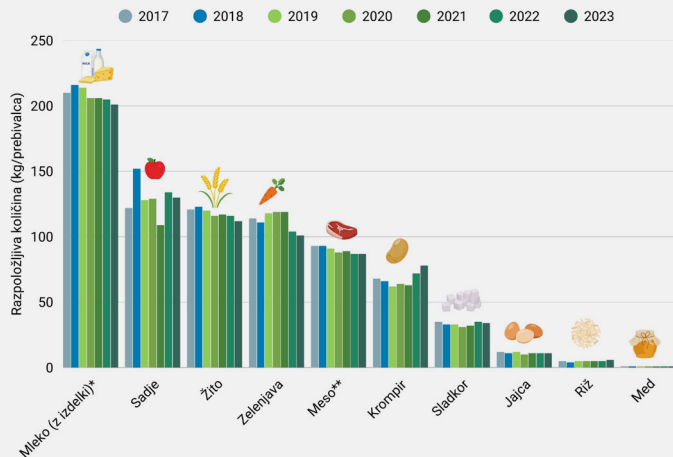
Pomembno je, da se kot **potrošniki zavedamo svojih pravic in odgovornosti**, tudi na področju hrane. Potrošniki imamo pravico do varne hrane, pravico do informiranosti o hrani (npr. označbe na živilih) in pravico do izbire raznolikih živil. Naša dolžnost pa je, da s hrano ravnamo spoštljivo in v skladu z navodili za pripravo ter da zmanjšamo količino odpadne hrane. S spremembo svojih navad lahko vsi prispevamo k bolj trajnostni proizvodnji in potrošnji hrane (MKGP, 2025e).

Razpoložljiva količina osnovnih kmetijskih proizvodov za prehrano

Razpoložljiva količina za prehrano na prebivalca v okviru prehranskih bilanc prikazuje količine osnovnih kmetijskih proizvodov, ki so na voljo posameznemu prebivalcu za prehrano na ravni trgovine na debelo. Ta kazalec ne prikazuje količin, ki jih posamezen prebivalec Slovenije dejansko zaužije, saj bi za ta namen morali odšteti še vse izgube in spremembe v zalogah, ki nastanejo na ravni trgovin na drobno (živilske trgovine, ki prodajajo blago potrošnikom) in končnih porabnikov (gospodinjstva, obrati za pripravo hrane).

Razpoložljivost kmetijskih proizvodov za prehrano se med leti spreminja, kar je posledica nihanj v proizvodnji in mednarodni trgovini. V obdobju 2017–2023 je imel vsak prebivalec Slovenije letno na voljo v povprečju 118 kg žita (v obliki zrnja), 68 kg krompirja (svežega in predelanega), 112 kg zelenjave (sveže in predelane), 129 kg sadja (svežega in predelanega), 33 kg sladkorja in 5 kg riža (Slika 34). Od proizvodov živalskega porekla je povprečna razpoložljiva količina mesa znašala 90 kg (v klavni masi), mleka skupaj z mlečnimi izdelki 208 kg (v ekvivalentu surovega mleka), jajc 11 kg in medu 1 kg. Od posameznih tipov mesa prevladuje prašičje meso, s povprečno razpoložljivo količino 34 kg na prebivalca, na drugem mestu je perutninsko meso (32 kg/prebivalca) in na tretjem mestu je goveje meso (20 kg/prebivalca). Preostali tipi mesa imajo za prehrano v Sloveniji majhen pomen.

Slika 34: Razpoložljiva količina kmetijskih proizvodov za prehrano na prebivalca (kg); 2017–2023

Opombe: * v ekvivalentu surovega mleka, ** v ekvivalentu klavne mase

Vir: KIS (mleko), SURS

Ekonomska dostopnost hrane

Statistični podatki kažejo, da slovenska gospodinjstva vedno več svojih izdatkov namenjajo za hrano in pijačo (kazalec [PG07](#)). V letu 2022 so gospodinjstva za nakup hrane in brezalkoholnih pijač porabila v povprečju okoli 17 % vseh izdatkov (kazalec [PG06](#)), kar je nekoliko več od povprečja izdatkov v EU v istem letu (po podatkih Eurostat: 13 %). Kupna moč potrošnikov

MIT: Slovenci pojemo več mesa kot prebivalci drugih držav EU.

Ne drži. V javnosti se razpoložljiva količina mesa na prebivalca pogosto napačno interpretira kot količina, ki jo prebivalci Slovenije tudi zaužijemo. Med tema količinama so velike razlike. Razpoložljiva količina mesa na prebivalca namreč prikazuje, koliko mesa v klavni masi (skupaj s kostmi) je na voljo posameznemu prebivalcu na ravni trgovine na debelo. Da bi to količino približali zaužiti količini mesa na prebivalca, bi morali najprej odšteti maso kosti, nato pa še spremembe v zalozah in izgube mesa v trgovinah z živili in pri potrošnikih (npr. izdelki s pretečenim rokom, izgube pri kuhanju, odrezki) in količine mesa, namenjenega za hišne ljubljence.

Razpoložljive količine mesa na prebivalca v Sloveniji so bile z odštevanjem mase kosti preračunane na raven, ki je primerljiva s podatki OECD za države članice EU ter druge razvite države (OECD, 2025). Preračuni kažejo, da je poraba mesa v Sloveniji blizu povprečja držav EU.

med leti niha, kar se kaže tudi v nihanju izdatkov za hrano (med letoma 2000 in 2022: 14–20 %). Pri tem gospodinjstva z višjimi dohodki potrošijo več denarja, delež za hrano in brezalkoholne pijače pa v njihovih skupnih izdatkih znaša okoli 10 %. Najmanj izdatkov za hrano namenijo gospodinjstva z najnižjo kupno močjo, pri čemer pa delež izdatkov za hrano in pijačo zajema več kot 20 % njihovih skupnih izdatkov (kazalec [PG06](#)).

Trendi v nakupu in potrošnji hrane

S sodobnim načinom življenjskega sloga so se spremenile tudi nakupovalne in prehranjevalne navade potrošnikov. Podatki o količini doma porabljenih živil in pijač kažejo, da se je med letoma 2000 in 2018 zmanjšala poraba skoraj vseh pomembnejših skupin živil v gospodinjstvih, kar lahko pripišemo pogostejšemu obedovanju zdoma (kazalec [PG07](#)). Nakupovanje hrane se je koncentriralo pri ponudnikih širokega nabora blaga, povečuje pa se tudi nakupovanje preko spleta. Število prodajaln s hrano se je izrazito povečalo, kot samostojne enote ali kot del trgovskih središč pa so pogosto zgrajene na najboljših kmetijskih zemljiščih. S trendom rasti se Slovenija s prodajno površino na prebivalca (380 m²/1.000 prebivalcev) uvršča v sam vrh držav članic EU (Florjančič, 2023).

Zdrava prehrana je ključna za zdravje, rast, razvoj in dobro počutje ter podpira aktiven življenjski slog ljudi. Pomaga preprečevati pomanjkanje in presežek hranil ter različne bolezni, povezane s hrano. Temelji na ustrezni, uravnoteženi, raznoliki in zmerni izbiri živil (What ..., 2024). Na naše prehranjevalne navade pa pomembno vpliva močno oglaševanje za zdravje manj ugodnih živil v različnih medijih, kar spodbuja nezdrav način življenja. Tudi v Sloveniji sta čezmerna hranjenost in debelost velik zdravstveni problem, ki se z leti povečuje. Po podatkih iz leta 2019 je imela dobra tretjina odraslih (39 %) čezmerno telesno maso, petina (20 %) odraslih pa je bila predebelih. Debelost je najbolj v porastu pri najstarejših, pa tudi pri otrocih. Glede na zdravstvena priporočila prebivalci Slovenije zaužijejo veliko premalo zelenjave (eno tretjino priporočenih količin), medtem ko je uživanje sadja zadovoljivo (kazalec [PG16](#)). V obdobju 2000–2018 je skoraj za polovico upadla tudi količina zaužitih rib na člana gospodinjstva (kazalec [PG13](#)).

Potrošniki lahko poleg izbire živil, ki so proizvedena na bolj trajnosten način, k **zmanjšanju vplivov prehranskega sistema na okolje** prispevamo tudi z optimizacijo nakupov, izbiro transporta, ki ga uporabimo za opravljanje nakupov, ter učinkovitejšo rabo energije za pripravo in hlajenje živil.

V Sloveniji se izvajajo številne pobude, projekti in ukrepi, ki potrošnike spodbujajo k uživanju slovenske, lokalno pridelane hrane in k zdravemu prehranjevanju, kot so na primer **»Teden slovenske hrane«, »Tradicionalni slovenski zajtrk«, »Šolska shema sadja, zelenjave in mleka«, spletni portal Naša super hrana in festival Dobrote slovenskih kmetij** (MKGP, 2023b; MKGP, 2025d; KGZS, 2025). Nekateri potrošniki določene lokalne proizvode agroživilstva že prepoznajo kot visokokakovostne, proizvedene na okolju prijaznih proizvodnih sistemih ter s pozitivnim prispevkom k lokalni ekonomiji in skupnosti kot celoti.

V javnih zavodih (šole, vrtci, bolnišnice, domovi starejših občanov) mora delež ekoloških živil znašati najmanj 15 % in delež živil iz ostalih shem kakovosti najmanj 20 % (Uredba ..., 2017). Upoštevanje zakonodajnih zahtev se preverja z inšpekcijskimi nadzori, ki kažejo, da imajo javni zavodi velikokrat težave pri doseganju predpisanega deleža živil. Zaradi pomanjkanja ponudbe ekoloških živil slovenskega porekla in višjih nabavnih cen (glavni dejavnik pri naročanju je cena), prevladujejo uvožena ekološka živila (Akcijski ..., 2022). Težave pri iskanju zainteresiranih lokalnih dobaviteljev živil iz shem kakovosti in ekoloških živil imajo predvsem odročne podružnične šole in vrtci. Med drugimi težavami sta navedena tudi vprašljiva kakovost ekološke ponudbe in pomanjkanje kadrov pri usklajevanju urnikov prehrane in evidence letnih obračunov v malih šolah in vrtcih (MKGP, 2025c).

6 | ODPADNA HRANA

Odpadna hrana in drugi odpadki (npr. odpadna embalaža) nastajajo v vseh procesih prehranskega sistema. Ti imajo lahko negativne vplive na okolje, gospodarstvo in družbo, zato pomemben del (trajnostnega) prehranskega sistema predstavlja tudi ustrezno ravnanje s temi odpadki.

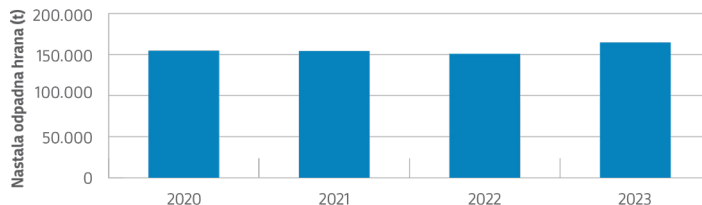
V Sloveniji je odpadna hrana opredeljena kot vsa živila (su- rova ali obdelana) in ostanki teh živil, ki se izgubijo pred pripravo hrane, med postopkom priprave ali po njem in pri uživanju hrane. Vključena je hrana, ki se odvrže med proizvo- dno, distribucijo, prodajo in izvajanjem storitev, povezanih s hrano ter v gospodinjstvih (SURS, 2024)¹¹.

Vzroki, zaradi katerih odpadna hrana nastaja v posameznih fazah prehranskega sistema, so številni. Na nivoju proizvodnje, predelave, distribucije in prodaje hrane so med najpogostejšimi neugodne vremenske razmere, slabo načrtovanje proizvodnje, razmere na trgih, izgube med skladiščenjem in pri prevozu, nep- rimerne upravljanje z zalogami, šibko povezovanje, uporaba ne- ustreznih praks in tehnologij, grobo rokovanje z živili, poškodbe embalaže, tržni standardi, odpoklici izdelkov, slabo poznavanje rokov uporabnosti in drugi dejavniki (MKGP, 2021). Prepreče- vanje in zmanjševanje količin odpadne hrane v teh fazah tako pogosto zahteva tehnološke in logistične izboljšave procesov. Pri potrošnikih pa nastajanje odpadne hrane delno odraža tudi neozaveščenost in odnos do hrane.

V Sloveniji količine odpadne hrane, ki konča v sistemu ravnanja z odpadki, spremlja SURS. Namen spremljanja je prikazovanje nastalih količin odpadne hrane po izvoru nastanka in načinih ravnanja z njo, na podlagi česar se oblikujejo in izvajajo ukrepi za bolj trajnostno potrošnjo hrane. **V obdobju 2000–2023 je v Sloveniji letno nastalo v povprečju okoli 156 tisoč ton odpa- dne hrane** (Slika 35), od tega okoli 75 tisoč v gospodinjstvih. Pre-

računano na prebivalca je znašala povprečna količina odpadne hrane iz gospodinjstev 36 kg.

Slika 35: Količina nastale odpadne hrane v Sloveniji; 2020–2023

Vir: SURS

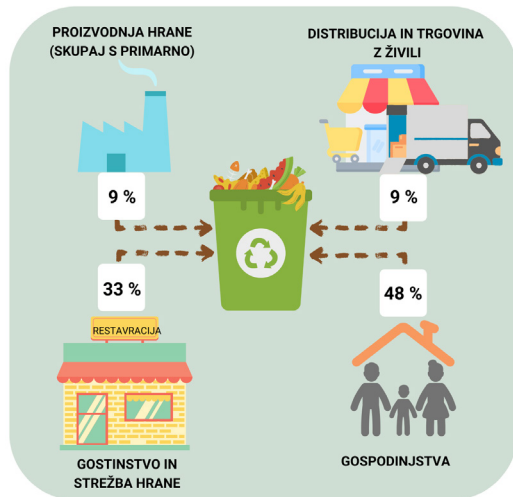
V Sloveniji so količine nastale odpadne hrane v primerjavi z dru- gimi državami EU majhne. V povprečju obdobja 2020–2022 je po podatkih Eurostata najmanj odpadne hrane na prebivalca letno nas- talo v Španiji (67 kg), kateri sta sledili Hrvaška (72 kg) in Slovenija (73 kg). Največ odpadne hrane je v tem obdobju nastalo na Danskem (235 kg) in na Cipru (284 kg).

Nastanku odpadne hrane se v celoti ne da izogniti, saj del le-te predstavljajo tudi kosti, koščice, olupki, jajčne lupine, luščine in podobno, ki niso primerne za uživanje. Po ocenah SURS je v letu 2020 neužitni del predstavljal 60 % skupne količine odpadne hrane (MKGP, 2021). Kot potrošniki pa lahko pomembno prispevamo k zmanjšanju količin užitnega dela odpadne hrane.

¹¹ Med odpadno hrano ne štejemo ostankov hrane, ki so namenjeni za predelavo v krmo, hrane, namenjene v humanitarne namene, papirnatih robčkov, serviet in brisač, ki se zbirajo med biološkimi odpadki ter embalaže, ki je zavržena skupaj z odpadno hrano.

Največ odpadne hrane (okoli polovica skupne količine) po izvoru nastane v gospodinjstvih, tretjina odpadne hrane pa izvira iz gostinstva in drugih obratov, ki strežejo hrano (npr. šole, vrtci, bolnišnice, domovi za starejše občane; Slika 36). Na stopnji pridelave, predelave, distribucije in trgovine z živali nastane okoli petina odpadne hrane.

Slika 36: Odpadna hrana glede na vir nastanka v Sloveniji; povprečje 2020–2023

Opomba: seštevek ni enak 100 % zaradi zaokroževanja

Vir: podatki – SURS; infografika – KIS

Odpadna hrana predstavlja finančne izgube za akterje, nepotrebno obremenjevanje okolja ter je sporna tudi z družbenega vidika, zato številni strateški dokumenti, tudi na ravni Slovenije (npr. Strategija za manj izgub hrane in odpadne hrane v veriški preskrbe s hrano; MKGP, 2021), navajajo ukrepe za reševanje te

problemатike. Pri tem predstavlja najpomembnejši strateški ukrep preprečevanje nastajanja izgub hrane, presežkov hrane in odpadne hrane v proizvodnji in potrošnji. Naslednji ukrep je zmanjševanje količine odpadne hrane s prerazporejanjem in uporabo viškov hrane, kar vključuje tudi doniranje hrane in predelavo v krmo. Kot zadnji ukrep je navedeno ustrezno ravnanje z odpadno hrano (kompostiranje, proizvodnja bioplina, drugi postopki obdelave).

V živilsko-predelovalni industriji so vse vrste odpadkov prepoznane kot dodaten strošek, zato je iskanje rešitev za njihovo alternativno uporabo stalen proces. Tako se na primer pogače ali tropine, ki ostanejo pri stiskanju olj ali v pivovarstvu, lahko koristno uporabijo za krmo živali, stranski proizvodi živalskega izvora pa v farmacevtski industriji ali usnjarstvu.

Po podatkih SURS je bilo v povprečju obdobja 2000–2023 v Sloveniji **največ odpadne hrane kompostirane (41 %)**, sledila je predelava v bioplinarnah (36 %).

Vzpostavljane standardov za zagotavljanje varnosti hrane, predvsem pa spreminjanje nakupovalnih navad, je privedlo do uvajanja različnih načinov pakiranja hrane, zaradi katerih se je povečala potreba po embalaži, s tem pa tudi **količina odpadne embalaže**. Delež recikliranja plastične embalaže v EU je po podatkih Eurostat manjši od polovice (okoli 40 %), preostanek pa se je uničil v sežigalnicah. Slovenija v evropskem merilu po podatkih ARSO sodi med države z največjo stopnjo recikliranja plastične embalaže, ki znaša okoli 50 % (leta 2022: 51 %).

7 KAKO DO BOLJ TRAJNOSTNE OSKRBE S HRANO V SLOVENIJI?

Prehod v trajnosten prehranski sistem je ključnega pomena za zagotavljanje hranljive in cenovno dostopne hrane, zdravja ljudi, za ohranjanje biotske raznovrstnosti in ekosistemskih storitev ter stabilnejših ekonomskih razmer za vse akterje.

Sistemsko razmišljanje, dobro poznavanje prednosti in omejitev slovenskega prostora, jasna vizija in usklajeno delovanje upravljalskih struktur so le nekateri ključni dejavniki, ki so nujni za uspešno preoblikovanje obstoječega sistema.

Na poti do bolj trajnostne oskrbe s hrano se Slovenija srečuje s številnimi posebnostmi in izzivi, ki lahko pomenijo tudi prednost pri preoblikovanju prehranskega sistema. Med pomembnejše **prednosti** slovenskega prostora sodijo dobra raba trajnega travinja, ugodno stanje biotske raznovrstnosti, raznolikost proizvajalcev hrane in potencial za ustvarjanje novih delovnih mest. Med ključne **omejitve oziroma izzive** pa štejemo težje pridelovalne razmere (strma pobočja, kraški svet), vpliv podnebnih sprememb, šibko povezovanje členov v verigi oskrbe s hrano ter veliko odvisnost od uvoza hrane.

Jasna skupna vizija, sistemski pristop, usklajeno delovanje vseh vključenih akterjev, pravično porazdeljene koristi, bremena in stroški preoblikovanja ter redno spremljanje napredka so temelj za učinkovit prehod na trajnostni prehranski sistem. Obstoječa upravljavska struktura bi lahko z okrepitevijo, učinkovitejšimi povezavami, rednim usklajevanjem in optimizacijo aktivnosti tudi brez vzpostavitve novih institucij/akterjev, uresničevala cilje skupne vizije in izvedla prehod v trajnostni prehranski sistem.

Pri tem bo potrebnih tudi nekaj splošnih medsektorskih korakov, kot so sistemska podpora trajnostnim praksam, učinkovitejše prilagajanje na podnebne spremembe, ustvarjanje dobrih razmer za investicije, sistemske inovacije, vzpostavitev platform za povezovanje akterjev, okrepljena izmenjava znanja in dobrih praks, zagotavljanje sledljivosti hrane, preprečevanje nepoštenih praks v verigi, ozaveščanje potrošnikov, zmanjševanje količin odpadne hrane ter zagotavljanje zanesljivih podatkov, s katerimi se bo lahko spremljalo doseganje ciljev.

Koristi, ki jih lahko prinese trajnostni prehranski sistem so številne, npr. boljše razmere za kmetovanje, tudi za male kmetije in mlade prevzemnike kmetij, nova delovna mesta, cenovno dostopnejša in s hranili bogatejša živila, bolj usklajeni ukrepi na različnih področjih (npr. kmetijstvo, okolje, zdravstvo in podnebne spremembe), vse to pa bo omogočalo učinkovitejše doseganje skupnih ciljev, zmanjšanje okoljskih pritiskov ter imelo pozitivne učinke na zdravje in kakovost življenja ljudi.

Nasprotno, bi ohranjanje obstoječega sistema lahko vodilo v poglobljanje ekonomskih in socialnih razlik, opuščanje kmetovanja in zaraščanje kmetijskih zemljišč, povečanje odvisnosti od uvoza hrane in večjo ranljivost ob pojavu geopolitičnih negotovosti, zmanjšanje biotske raznovrstnosti, večjo nevarnost degradacije tal ter ogrožanje zaloga vode zaradi naraščajočih potreb po namakanju. Velik izziv za prihodnost slovenskega kmetijstva in družbe na splošno bo tudi soočanje z demografsko krizo, ki se bo najprej odrazila v občutnem pomanjkanju delovne sile, pa tudi v izgubljanju potrebnih znanj za kmetovanje.

Preoblikovanje prehranskega sistema zahteva sodelovanje vseh politik, saj brez sistemskih, skrbno premišljenih in dolgoročno zastavljenih sprememb v številnih politikah in področjih, kot so prostorsko umeščanje, varovanje okolja, javno naročanje živil, izobraževalni in zdravstveni sistem, osveščanje potrošnikov, zelenega prehoda ni možno uresničiti (Poročilo ..., 2023).

Nekaj predlogov tovrstnih sprememb po posameznih procesih in akterjih v prehranskem sistemu je podanih v nadaljevanju. Ti predlogi so po naši oceni med najbolj relevantnimi in nujnimi za čimprejšnjo trajnostno preobrazbo slovenskega prehranskega sistema.

KAKO DO BOLJ TRAJNOSTNE OSKRBE S HRANO V SLOVENIJI?

DRŽAVA IN LOKALNE SKUPNOSTI

- Trajna zaščita kmetijskih zemljišč pred pozidavo, degradacijo in zaraščanjem;
- Proaktivno reševanje splošne demografske krize in pomanjkanja kadrov v vseh sektorjih, ne le v kmetijstvu (npr. v šolstvu, zdravstvu, trgovini, industriji);
- Oblikovanje skupne vizije rabe prostora in prehranskega sistema;
- Usklajeno medsektorsko delovanje in financiranje;
- Zagotavljanje stabilnih razmer za pridelovalce in ostale deležnike v verigi oskrbe s hrano;
- Krepitev sistema javnega naročanja, s poudarkom na naročanju hrane slovenskega porekla, uvedba dodatnih meril prednostne izbire (poleg cene);
- Transparentnejše in učinkovitejše razdeljevanje nepovratnih sredstev ter merjenje učinkov;
- Bolj ciljno usmerjene podpore za krepitev agroživilskih verig in sodelovanja, ekološkega kmetijstva in drugih trajnostnih kmetijskih praks;
- Večja podpora razvoju kratkih verig oskrbe s hrano in neposredne prodaje (npr. tržnice, "zabojčki", skupnostni in šolski vrtovi, trajnostni turizem), tako za potrošnike in gostince, kot tudi zavode in druge institucije z možnostjo priprave hrane;
- Spodbujanje razvoja inovativnih pristopov in rešitev v vseh segmentih prehranskega sistema;
- Splošna poenostavitev administrativnih postopkov in davčna razbremenitev, predvsem za manjše (družinske) kmetije, nižji davek na osnovna živila;
- Ozaveščanje potrošnikov:
 - o prednostih uživanja sezonske hrane in o pomenu podpore lokalnim proizvajalcem, tudi skozi šolske programe in kampanje;
 - o odgovornejšem ravnanju s hrano in načinih zmanjševanja odpadne hrane;
 - o zdravi prehrani in omejevanje trženja zdravju škodljivih živil;
- Skrb nad preglednostjo in razumevanjem shem kakovosti, skrb za verodostojne, pravilne in s stroko podprte informacije;
- Medsektorsko sodelovanje pri ustvarjanju in prenosu znanja, dobrih praks in inovacij ter pri upravljanju relevantnih, kakovostnih in po možnosti povezanih podatkovnih baz.

PROIZVODNJA

- Skrb za dobro oziroma izboljšano kmetijsko in okoljsko stanje kmetijskih zemljišč ter skrb za ohranjanje njihovega proizvodnega potenciala;
- Generacijska prenova kmetijstva;
- Investiranje in izvajanje ukrepov prilaganja podnebnim spremembam (npr. namakanje, izbira odpornih sort, protitočne mreže);
- Uporaba novih in trajnostnih tehnologij pridelave in priraje, redno izobraževanje in usposabljanje s področja novih tehnologij;
- Skrb za dobrobit živali;
- Povezovanje z drugimi kmetijskimi proizvajalci in akterji v verigi oskrbe s hrano, tako glede nakupa proizvodnih vložkov, kot tudi glede prodaje proizvodov.

POTROŠNJA

- Krepitev zavedanja o celovitih vplivih prehranskih odločitev na zdravje, okolje, družbo in gospodarstvo;
- Pogostejši nakup sezonske in lokalno pridelane hrane;
- Skrb za uravnoteženo in zdravo prehranjevanje;
- Zmanjševanje količin odpadne hrane z izogibanjem prekomernega nakupovanja hrane in učinkovitejšim načrtovanjem obrokov;
- Nakupovanje živil, pakiranih v manj odpadne embalaže.

DISTRIBUCIJA IN PRODAJA

- Preprečevanje nepoštenih trgovinskih praks;
- Učinkovitejša in s skladišči podprta distribucijska mreža med pridelovalci in odkupovalci;
- Iskanje učinkovitejših logističnih rešitev za zmanjšanje ogljičnega otisa pri distribuciji;
- Spremembe v politiki ponudbe in oblikovanja cen trgovskih sistemov (npr. prednost pri zasedanju in obsegu trgovskih polic hrani slovenskega porekla);
- Razvoj inovativnih marketinških strategij (npr. degustacije, zgodbe o pridelovalcih, promocijske kampanje).

PREDELAVA IN PAKIRANJE

- Učinkovitejše povezovanje z lokalnimi pridelovalci;
- Krepitev živilske predelave, predvsem pri sadju in zelenjavi;
- Iskanje rešitev za zmanjšanje izgub hrane in embalaže;
- Učinkovitejša raba energije v procesih predelave in pakiranja;
- Uvajanje inovativnih proizvodov;
- Pakiranje živil v okolju prijazno, biorazgradljivo embalažo;
- Digitalizacija sledljivosti proizvodov skozi celotno verigo (npr. s pomočjo črtnih kod).

8 | SLOVAR KLJUČNIH POJMOV

Agroživilstvo (ali agroživilska veriga) – celoten sklop dejavnosti znotraj verig oskrbe s hrano. Vključuje kmetijstvo, predelavo hrane in proizvodnjo pijač, maloprodajo hrane in gostinske storitve, kot tudi dobavitelje materialnih vložkov in storitev (npr. semena, gnojila, embalaža, transport) (EC, 2025a).

Biodiverzitet (ali biotska raznovrstnost) – celotna raznolikost življenja na Zemlji, od mikroorganizmov, gliv in rastlin do živali. Vključuje raznolikost znotraj vrst, med vrstami in raznolikost ekosistemov, ki jih živi organizmi naseljujejo (FAO, 2025).

Degradacija tal – poslabšanje lastnosti tal, ki vodi v zmanjšano zagotavljanje njihovih funkcij in ekosistemskih storitev. Degradacija se kaže v na primer zmanjšani globini tal, manjši vsebnosti humusa, povečani zbitosti, poslabšani strukturi tal ter upadu biotske pestrosti (Bernik in sod., 2025).

Ekološko kmetijstvo – certificirani način kmetovanja, ki upošteva biološke zakonitosti pridelave kmetijskih rastlin in zahteve za dobrobit rejnih živali, zmanjšuje porabo energije in snovi iz neobnovljivih virov, ima manjši negativni vpliv na okolje in lahko ponudi hrano nadstandardne kakovosti (Bernik in sod., 2025).

Ekosistemske storitve – vse koristi, ki jih ljudem nudijo ekosistemi. Delijo se na oskrbovalne storitve (npr. oskrba s hrano, vodo in vlakni), kulturne storitve (npr. prostor za rekreacijo) in regulacijske storitve (npr. regulacija podnebja, poplav) (Bennett in sod., 2009).

Hrana (ali živilo) – snov ali izdelek v predelani, delno predelani ali nepredelani obliki, ki je namenjen za uživanje s strani ljudi. Med hrano uvrščamo tudi pijačo, vključno z vodo (Uredba ..., 2002).

Kmetijsko zemljišče – zemljišče namenjeno kmetijski dejavnosti, na katerem uspevajo kmetijske rastline, ki se uporabljajo za prehrano ljudi, krmo ali kot surovine za industrijsko predelavo. Kmetijska zemljišča se delijo na njive, vrtove, travnike, pašnike ali trajne nasade (Bernik in sod., 2025).

Lokalna pridelava – pridelava hrane, za katero je značilna kratka veriga od pridelovalca do potrošnika. Zaradi krajših razdalj kmetijsko proizvodi ohranijo veliko biološko in hranilno vrednost, manjši pa je tudi ogljični odtis pri transportu (Bernik in sod., 2025).

Območje z omejenimi možnostmi za kmetijstvo – območje, na katerem so zaradi različnih naravnih dejavnikov (npr. konfiguracije terena, višja nadmorska višina, burja) težje razmere za kmetijsko pridelavo, kar zvišuje stroške pridelave v primerjavi z območji brez teh dejavnikov (Bernik in sod., 2025).

Odpadna hrana – »vsa surova ali obdelana živila in ostanki teh živil, ki se izgubijo pred pripravo hrane, med njo ali po njej in pri uživanju hrane, vključno s hrano, ki se odvzame med proizvodnjo, distribucijo, prodajo in izvajanjem storitev, povezanih s hrano in v gospodinjstvih« (SURS, 2024).

Prehranska varnost – stanje, v katerem imajo vsi ljudje stalen fizičen in ekonomski dostop do zadostnih količin varne in hranljive hrane, ki zadovoljuje njihove prehranske potrebe in želje za vzdrževanje aktivnega in zdravega življenja (FAO, 1996).

Prehranski sistem (tudi kmetijsko-prehranski sistem) – vsi elementi in aktivnosti, povezane s proizvodnjo, predelavo, distribucijo, pripravo in uživanjem hrane (EEA, 2025b). Prehranski sistem sestavljajo verige oskrbe s hrano, številni akterji (posamezniki, organizacije in inštitucije), dejavniki vpliva in izhajajoči rezultati, vsi elementi pa so medsebojno povezani v zapletene mreže (Parsons in sod., 2019).

Stopnja samooskrbe – delež domače proizvodnje kmetijskega proizvoda glede na skupno domačo potrošnjo (potrošnjo za krmo, hrano in potrošnjo v industriji). Stopnja samooskrbe, nižja od 100, kaže na primanjkljaj, stopnja višja od 100 pa presežek v domači proizvodnji (SURS, 2023).

Trajnostni (kmetijsko-) prehranski sistem – celovit in sklenjen sistem od proizvodnje hrane do ravnanja z odpadno hrano, ki v vseh delih tega sistema sočasno zagotavlja gospodarske, okoljsko-podnebne in družbene vidike trajnostnosti za zagotavljanje prehranske varnosti in suverenosti za sedanje in prihodnje generacije (Predlog ..., 2025).

Trajnostni razvoj – razvoj, ki je skladen z načeli trajnostnosti in usklajuje tri ključne elemente, ki so bistveni za blaginjo ljudi: gospodarsko rast, socialno vključenost in varstvo okolja (OZN, 2025a).

Trajnostnost (angl. sustainability) – po Brundtlandovi komisiji Združenih narodov je definirana kot zadovoljevanje potreb sedanjosti brez ogrožanja zmoglosti prihodnjih generacij, da zadovoljijo svoje potrebe (OZN, 2025b).

Verige oskrbe s hrano (tudi verige preskrbe s hrano, prehranske verige ali prehransko oskrbovalne verige) – linearno ali krožno zaporedje aktivnosti od proizvodnje do potrošnje hrane (vključno z ravnanjem z odpadki) (Parsons in sod., 2019).

Zaraščanje – naravni proces zaraščanja kmetijskih zemljišč z lesnatimi rastlinami zaradi odsotnosti človekove obdelave. Zaraščanje povzročajo naravni, socialno-ekonomski ter institucionalni dejavniki (Bernik in sod., 2025).

9 | VIRI IN LITERATURA

9.1 — CITIRANI VIRI

- Akcijski načrt za razvoj ekološkega kmetijstva do leta 2027. 2022. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Ekološko_kmetovanje/Akcijiski_nacrt-za-ekolosko-kmetovanje/ANEK_slovenski.pdf (2. feb. 2025)
- Bennett E., Peterson G. D., Gordon L. J. 2009. Understanding relationships among multiple ecosystem services. *Ecology Letters*, 12: 1394-1404.
- Bernik R., Porenta, Celar A. F., Cvejić R., Čop J., Črepinšek Z., Fajfar T., Flajšman M., Glavan M., Grčman H., Hudina M., Jemec Tomazin M., Kacjan Maršič N., Kajfež Bogataj L., Kocjan Ačko D., Lakota M., Mihelič R., Osterc G., Perpar A., Pintar M., Pogačar T., Prus T., Rusjan D., Simončič A., Stajnko D., Sušnik A., Trdan S., Usenik V., Verbič J., Vidrih M., Zupanc V., Žust A. 2025. *Agronomski terminološki slovar*. 1. izdaja. Fajfar T., Jemec Tomazin M., Usenik V. (ur.). Ljubljana, Založba ZRC.
<https://doi.org/10.3986/9789610509486> (3. jul. 2025)
- Cunder, T. 2002. Strukturne spremembe v slovenskem kmetijstvu in razvoj podeželja. Dela, 17: 123-137.
<https://doi.org/10.4312/dela.17.123-137> (3. jul. 2025)
- EC. 2025a. Agri-food. Brussels, European Commission.
<https://monitor-industrial-ecosystems.ec.europa.eu/industrial-ecosystems/agri-food> (3. jul. 2025)
- EC. 2025b. Common Agricultural Policy at a Glance. Brussels, European Commission.
https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en (3. jul. 2025)
- EEA. 2025a. Economic losses and fatalities from weather- and climate-related extremes. Copenhagen, European Environment Agency.
<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/economic-losses-from-climate-extremes?activeTab=a1db66df-c1f6-4818-a3e0-cdadee192eb1&activeAccordion=cffi5d74-3e0b-48ca-b07f-b08bcc866529> (3. jul. 2025)
- EEA. 2025b. Imagining a sustainable Europe in 2050: Exploring implications for core production and consumption systems. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
<https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/imagining-a-sustainable-europe-in-2050> (6. avg. 2025)
- European Commission, Group of Chief Scientific Advisors, Directorate-General for Research and Innovation. 2020. Towards a sustainable food system: moving from food as a commodity to food as more of a common good: independent expert report. Publications Office.
<https://data.europa.eu/doi/10.2777/282386> (6. avg. 2025)
- FAO. 1996. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. World Food Summit, Rome, 13. – 17. November 1996. Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<https://www.fao.org/4/w3613e/w3613e00.htm> (8. avg. 2025)
- FAO. 2018a. Impacts of climate change on fisheries and aquaculture - Synthesis of current knowledge, adaptation and mitigation options. Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/9aeb8ade-a623-4954-8adf-204daae3b5de/content> (3. jul. 2025)
- FAO. 2018b. Sustainable food systems – Concept and framework. Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/b620989c-407b-4caf-a152-f790f55fec71/content> (3. jul. 2025)
- FAO. 2024. The State of Food and Agriculture 2024 - Value-driven transformation of agri-food systems. Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/foae2b1e-f24c-4847-b1d5-0ce182b298fi/content/cd2616en.html#gsc.tab=0> (3. jul. 2025)
- FAO. 2025. Biodiversity is the foundation of agrifood systems. Rome, Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<https://www.fao.org/biodiversity/overview/en> (11. avg. 2025)
- Florjančič B. 2023. Slovenska kmetijsko-živilska veriga. V: Trajnostne preobrazbe prehranskih sistemov in doseganje prehranske suverenosti. Predsedničin forum, Brdo pri Kranju, 10. november 2023.
<https://www.predsednica-slo.si/assets/documents/MASTER-PREZENTACIJA.pdf> (10. apr. 2025)
- Food Systems Countdown Initiative. 2023. The food systems countdown report 2023: The state of food systems worldwide. New York: Columbia University; Ithaca: Cornell University; Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO); Geneva: Global Alliance for Improved Nutrition (GAIN).
<https://openknowledge.fao.org/items/5188f848-4f02-4aea-bb61-c6f2f68a0359> (10. feb. 2025)

- Global Panel on Agriculture and Food Systems for Nutrition. 2016. Food systems and diets: Facing the challenges of the 21st century. London, Velika Britanija. <https://www.glopan.org/wp-content/uploads/2019/06/ForesightReport.pdf> (3. jul. 2025)
- IPES-Food. 2019. Towards a common food policy for the European Union: The policy reform and realignment that is required to build sustainable food systems in Europe. Lead author: Olivier De Schutter. Publications Office of the European Union. https://ipes-food.org/wp-content/uploads/2024/03/CFP_FullReport.pdf (6. avg. 2025)
- Kazalci okolja v Sloveniji. 2025. Agencija RS za okolje. (seznam kazalcev, uporabljenih v publikaciji, je na koncu tega poglavja). <https://kazalci.arso.gov.si/index.php/sl> (17. mar. 2025)
- KGZS. 2025. Dobrote slovenskih kmetij. Ljubljana, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije. <https://www.dobroteslovenskihkmetij.si/> (3. jul. 2025)
- Kneževič Hočevar D., Čerňič Istenič M. 2010. Dom in delo na kmetijah: raziskava odnosov med generacijami in spoloma. Ljubljana, Založba ZRC: 158 str. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-K71TFTKK/15e5351-17c4-402e-8d41-746948466383/PDF> (17. mar. 2025)
- Lollar D., Hartman B., O'Neil C., Raimondi M. P., Roberts S., Tagtow A., Wilkins J., Devlin C., Holler H., Harmon A. H. 2007. Healthy Land, Healthy People: Building a Better Understanding of Sustainable Food Systems for Food and Nutrition Professionals: A Primer on Sustainable Food Systems and Emerging Roles for food and Nutrition Professionals. Chicago, American Dietetic Association. <https://scholarworks.montana.edu/server/api/core/bitstreams/d391ce59-33a5-4dc6-9bd6-aad8c43c63e0/content> (4. jul. 2025)
- MKGP. 2021. Strategija za manj izgub hrane in odpadne hrane v verigi preskrbe s hrano. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/HRANA/Zavrzki_odpadna_hrana/Strategija_Spostujmo-hrano_spostujmo-planet.pdf (3. jul. 2025)
- MKGP. 2023. Šolska shema sadja, zelenjave in mleka. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/teme/solska-shema-sadja-zelenjave-in-mleka/> (3. jul. 2025)
- MKGP. 2024a. Prehranska varnost v izrednih razmerah. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/Dokumenti-/Prehranska-varnost-v-casu-izrednih-razmer.pdf> (2. apr. 2024)
- MKGP. 2024b. Skupna kmetijska politika 2023–2027. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/skupna-kmetijska-politika-po-le-tu-2020/> (3. jul. 2025)
- MKGP. 2024c. Vključitev v sheme kakovosti - predstavitev priložnosti in prednosti za proizvajalce. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Mreža za podeželje: 27 str. <https://skp.si/download/vkljucitev-v-sheme-kakovosti> (3. jul. 2025)
- MKGP. 2025a. Fitofarmacevtska sredstva. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/podrocja/kmetijstvo-gozdarstvo-in-prehrana/varstvo-rastlin/fitofarmacevtska-sredstva/> (30. mar. 2025)
- MKGP. 2025b. Ministrica Čalušič: Zakonski paket prvič naslavlja celoten prehranski sistem. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/novice/2025-06-19-ministrice-calusic-zakonski-paket-prvic-naslavlja-celoten-prehranski-sistem/> (11. jul. 2025)
- MKGP. 2025c. Nadzor zelenega javnega naročanja v javnih zavodih. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/novice/2025-04-04-nadzor-zelenega-javnega-narocanja-v-javnih-zavodih/> (11. jul. 2025)
- MKGP. 2025d. Naša super hrana. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.nasasuperhrana.si/> (10. apr. 2025)
- MKGP. 2025e. Svetovni dan pravic potrošnikov. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.gov.si/novice/2025-03-14-svetovni-dan-pravic-potrosnikov/> (11. jul. 2025)
- MKGP. 2025f. Varuh odnosov v verigi preskrbe s hrano. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. <https://www.varuhverigebrane.si/> (11. jul. 2025)
- OECD. 2021. Making Better Policies for Food Systems. Paris, OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2021/01/making-better-policies-for-food-systems_ofd8c682/ddfba4de-en.pdf (8. avg. 2025)
- OECD. 2025. Meat consumption. Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org/en/data/indicators/meat-consumption.html> (25. mar. 2025)
- OZN. 2025a. Cilji trajnostnega razvoja. New York, Organizacija združenih narodov. https://unis.unvienna.org/unis/sl/topics/sustainable_development_goals.html (13. feb. 2025)
- OZN. 2025b. Sustainability. New York, United Nations. <https://www.un.org/en/academic-impact/sustainability> (11. avg. 2025)

- Parsons K., Hawkes C., Wells R. 2019. What is the food system? A food policy perspective. V: *Rethinking Food Policy: A Fresh Approach to Policy and Practice*. London, Centre for Food Policy.
https://www.citystgeorges.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0004/570442/7643_Brief-2_What-is-the-food-system-A-food-policy-perspective_WEB_SP.pdf (7. avg. 2025)
- PBL. 2014. The Netherlands in 21 infographics. Hague, PBL Netherlands Environmental Assessment Agency.
<https://www.pbl.nl/en/publications/the-netherlands-in-21-infographics#authors> (6. mar. 2025)
- Podnebno poročilo o stanju v kmetijstvu v letu 2023. 2024. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (urednici Ajda Bleiweis in Maja Kožar).
https://www.kis.si/f/docs/Kmetijstvo_in_podnebne_spremembe/Podnebno_porocilo_2023_koncna_objava.pdf (6. mar. 2025)
- Podnebno poročilo o stanju v kmetijstvu v letu 2024. 2025. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. (urednici Ajda Bleiweis in Maja Kožar).
<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PROJEKTI/SKUPNA-KMETIJSKA-POLITIKA/Stanje-kmetijstva/Podnebno-porocilo-o-stanju-v-kmetijstvu-za-le-to-2024.pdf> (30. okt. 2025)
- Poročilo o okolju v Republiki Sloveniji 2022. 2022. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija Republike Slovenije za okolje.
https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNVP/Dokumenti/porocilo_o_okolju_2022.pdf (5. mar. 2025)
- Poročilo o uresničevanju samooskrbe in rabi kmetijskih zemljišč. 2023. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/Dokumenti/Porocilo-o-uresnicevanju-samooskrbe-in-rabi-kmetijskih-zemljisc.pdf> (3. jul. 2025)
- Predlog Zakona o kmetijstvu (ZKme-2 predlog). 2025. Predlog zakona o kmetijstvu, poslan v ponovno obravnavo Državnemu zboru (sklep Vlade RS EVA: 2025-2330-0013, Št.: 00704-170/2025/6, z dne 20. 6. 2025).
<https://e-uprava.gov.si/si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=17530&lang=si> (3. jul. 2025)
- Revizijsko poročilo: Zagotavljanje prehranske varnosti s pomočjo prehranske samooskrbe. 2021. Ljubljana, Računsko sodišče Republike Slovenije.
https://www.rs-rs.si/fileadmin/user_upload/Datoteke/Revizije/2021/Samooskrba/Samooskrba_RSP_RevizijskoP.pdf (9. apr. 2025)
- SURS. 2023. Bilance proizvodnje in potrošnje kmetijskih proizvodov. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
<https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/9744> (3. jul. 2025)
- SURS. 2024. Odpadna hrana. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
<https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/10183> (3. jul. 2025)
- Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane. 2002. Uradni list Evropske unije, L 31/1: 463-486.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex%3A32002R0178> (10. sep. 2025)
- Uredba o varstvu voda pred onesnaževanjem z nitrati iz kmetijskih virov. 2009. Uradni list RS, št. 113/09, 5/13, 22/15, 12/17 in 44/22.
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED5124> (10. sep. 2025)
- Uredba o zelenem javnem naročanju. 2017. Uradni list RS, št. 51/17, 64/19, 121/21 in 132/23.
<https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=URED7202> (10. sep. 2025)
- What are healthy diets? Joint statement by the Food and Agriculture Organization of the United Nations and the World Health Organization. 2024. Geneva, World Health Organization and Food and Agriculture Organization of the United Nations.
<https://doi.org/10.4060/cd2223en> (3. jul. 2025)
- What is the food system? 2025. Oxford, University of Oxford.
<https://www.futureoffood.ox.ac.uk/what-food-system> (11. avg. 2025)
- Wittman H. 2023. Food sovereignty: An inclusive model for feeding the world and cooling the planet. *One Earth*, 6, 5: 474-478.
<https://doi.org/10.1016/j.oneear.2023.04.011> (11. avg. 2025)
- Zeleno poročilo za leto 2022. 2023. Travnika T. (ured.), Bedrač M., Bele S., Brečko J., Hiti Dvoršak A., Kožar M., Ložar L., Moljk B., Telič V., Zagorc B. Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2022. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije.
- Zeleno poročilo za leto 2023. 2024. Travnika T. (ured.), Bedrač M., Bele S., Bleiweis A., Brečko J., Kožar M., Moljk B., Telič V., Zagorc B. Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2023. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije.

Seznam kazalcev okolja ARSO, uporabljenih v publikaciji:

- [GZ04] Površina gozda:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/povrsina-gozda-9>
- [KM01] Poraba sredstev za varstvo rastlin:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/poraba-sredstev-za-varstvo-rastlin-6>
- [KM02] Poraba mineralnih gnojil:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/poraba-mineralnih-gnojil-5>
- [KM03] Površine zemljišč s kmetijsko-okoljskimi ukrepi:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/povrsine-zemljisc-s-kmetijsko-okoljskimi-ukrepi-4>
- [KM04] Intenzivnost kmetijstva:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/intenzivnost-kmetijstva-5>
- [KM05] Delež kmetijskih zemljišč z visoko naravno vrednostjo:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/delez-kmetijskih-zemljisc-z-visoko-naravno-vrednostjo>
- [KM06] Varovana območja narave in kmetijstvo:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/varovana-obmocja-narave-kmetijstvo-2>
- [KM07] Izobrazbena raven na kmetijskih gospodarstvih:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/izobrazbena-raven-na-kmetijskih-gospodarstvih-2>
- [KM08] Površine zemljišč z ekološkim kmetovanjem:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/povrsine-zemljisc-z-ekoloskim-kmetovanjem-5>
- [KM10] Sprememba rabe zemljišč in kmetijstvo:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/sprememba-rabe-zemljisc-kmetijstvo-3>
- [KM11] Proizvodnje metode na kmetijskih gospodarstvih:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/proizvodnje-metode-na-kmetijskih-gospodarstvih>
- [KM12] Specializacija in diverzifikacija kmetijstva:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/specializacija-diverzifikacija-kmetijstva-1>
- [KM13] Izpusti amonijaka v kmetijstvu:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/izpusti-amonijaka-v-kmetijstvu-2>
- [KM14] Izpusti metana in didusikovega oksida:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/izpusti-metana-didusikovega-okside-5>
- [KM21] Namakanje kmetijskih zemljišč:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/namakanje-kmetijskih-zemljisc-5>
- [KM22] Bilančni presežek dušika v kmetijstvu:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/bilancni-presezek-dusika-v-kmetijstvu-3>
- [KM25] Bilančni presežek fosforja v kmetijstvu:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/bilancni-presezek-fosforja-v-kmetijstvu-1>
- [KM26] Vsebnost glavnih rastlinskih hranil v tleh kmetijskih zemljišč:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/vsebnost-glavnih-rastlinskih-hranil-v-tleh-kmetijskih-zemljisc-1>
- [KM27] Kmetijska zemljišča - Površina njiv na prebivalca:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/kmetijska-zemljisca-povrsina-njiv-na-prebivalca-1>
- [KM29] Stopnja samooskrbe s hrano:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/stopnja-samooskrbe-s-hrano-1>
- [KM31] Struktura uvoza hrane:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/struktura-uvoza-hrane?tid=1>
- [KM33] Pokritost uvoza hrane z izvozom:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/pokritost-uvoza-hrane-z-izvozom-o?tid=1>
- [KM34] Koncentracija kmetijske pridelave:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/koncentracija-kmetijske-pridelave-0>
- [NV01] Varovana območja narave:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/varovana-obmocja-narave-1>
- [NV02] Zavarovana območja:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/zavarovana-obmocja-5>
- [NV03] Natura 2000:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/natura-2000-2>
- [PB03] Izpusti toplogrednih plinov:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/izpusti-toplogrednih-plinov-12>
- [PG06] Izdatki gospodinjstev:
<https://kazalci.arso.gov.si/index.php/sl/content/izdatki-gospodinjstev-1>
- [PG07] Živila:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/zivila-1>
- [PG13] Potrošnja hrane - proteini živalskega izvora:
<https://kazalci.arso.gov.si/index.php/sl/content/potrosnja-hrane-proteini-zivalskega-izvora-0>

- [PG16] Splošno zdravstveno stanje glede na vrsto potrošene hrane in po dohodku gospodinjstva:
<https://kazalci.arso.gov.si/index.php/sl/content/splosno-zdravstveno-stanje-glede-na-vrsto-potrošene-hrane-po-dohodku-gospodinjstva-0>
- [PP14] Kmetijske suše:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/kmetijske-suse-1>
- [SE08] Ekološki odtis:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/ekoloski-odtis-2>

- [TP03] Pozidava:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/pozidava-1>
- [TP06] Raba tal na vodovarstvenih območjih:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/raba-tal-na-vodovarstvenih-obmocjih-0>
- [VD16] Vodovarstvena območja:
<https://kazalci.arso.gov.si/sl/content/vodovarstvena-obmocja-1>

9.2 — STATISTIČNI IN DRUGI PODATKI

Statistični podatki (razpoložljivi podatki do 20. mar. 2025)

Statistični urad Republike Slovenije (SURS)

Objave s področja Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo, podpodročja:

- Ekonomski računi za kmetijstvo.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?ekonomski-racuni-za-kmetijstvo-#104>
- Kmetijska gospodarstva in popis kmetijstva.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?ekonomski-ra%C4%8Duni-za-kmetijstvo-#102>
- Prehranske bilance.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?ekonomski-ra%C4%8Duni-za-kmetijstvo-#105>
- Proizvodne metode v kmetijstvu, Ekološko kmetovanje.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?proizvodne-meto#241>
- Rastlinska pridelava.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?rastlinska-pridelava#103>
- Ribištvo in akvakultura.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?ribistvo-in-akvakultura#108>
- Živinoreja, mleko in mlečni izdelki.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/85/kmetijstvo-gozdarstvo-in-ri-bistvo/?zivinoreja-mleko-in-mlecni-izdelki#86>

Objave s področja Okolje, podpodročje:

- Odpadki, Odpadna hrana.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/99/okolje/?odpadna-hrana#372>

Objave s področja Prebivalstvo, podpodročje:

- Število in sestava prebivalstva.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/100/prebivalstvo/?stevalo-in-sestava-prebivalstva#129>

Objave s področja Trgovina in storitve, podpodročja:

- Izvoz in uvoz blaga, Klasifikacija širokih ekonomskih kategorij (BEC).
[https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/141/trgovina-in-storitve/?klasifika-cija-sirokih-ekonomskih-kategorij-\(bec\)-#469](https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/141/trgovina-in-storitve/?klasifika-cija-sirokih-ekonomskih-kategorij-(bec)-#469)
- Trgovina na drobno in na debelo, posredništvo.
<https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/141/trgovina-in-storitve/?trgovina-na-drobno-in-na-debelo-posrednistvo-#273>

Eurostat

Eurostat Database. Objave s področij Kmetijstvo, gozdarstvo in ribištvo, Okolje in energija, Ekonomika in finance.
<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Drugi podatki

AJPES

Informacije o poslovanju gospodarskih družb s področja predelovalnih dejavnosti v Republiki Sloveniji. Ljubljana, Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve.

https://www.ajpes.si/Letna_porocila/Splosno (3. jul. 2025)

ARSO

Podatki o embalaži in odpadni embalaži za koledarsko leto 2022. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Agencija Republike Slovenije za okolje.

<http://www.arso.si/varstvo%20okolja/odpadki/poro%c4%8dila%20in%20publikacije/EMB%20in%20OE%202022%2c%20okoljski%20cilji.pdf> (3. jul. 2025)

GOZDIS

Informacijski sistem OSLIS. Podatki o odvzemu divjadi v Sloveniji. Ljubljana, Gozdarski inštitut Slovenije.

<http://oslis.gozdis.si/> (3. jul. 2025)

KIS

Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije.

- Bilanca proizvodnje in potrošnje mleka in mlečnih izdelkov
- Poročila o stanju kmetijstva, živilstva in gozdarstva

MKGP

Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije:

- Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč po vrstah dejanske rabe
- Podatki o površini kmetijskih zemljišč v uporabi na območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost
- Podatki o spremembah namenske rabe kmetijskih zemljišč in spremembah nekmetijskih namenskih rab v kmetijsko namensko rabo po občinah po OPN

MKGP/ARSKTRP/MF

Specifikacija proračuna po proračunskih postavkah in namenih (interni podatki). Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano, Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja, Ministrstvo za finance.

MOP

Prostorski informacijski sistem, Zbirka prostorskih aktov. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor.

UVHVVR

Ljubljana, Uprava Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin:

- Podatki o številu čebeljih družin
- Podatki o številu tržnic
- Podatki o številu poslovalnic s prodajo hrane po posameznih trgovskih verigah

ZZRS

Ribiški kataster. Ljubljana, Zavod za ribištvo Slovenije.

<https://www.zzrs.si/> (3. jul. 2025)